

Hvor mange hjerter banker

Hvordan translokale fællesskaber mellem fastboende og tilvalgsbeboere på Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø skaber udvikling i lokalsamfund.

Forfatter/kontakt

Gitte Hvidkær Marschner og Anne Thomas

29-03-2024

Center for Regional- og Turismeforskning

Titel: Hvor mange hjerter banker - Hvordan translokale fællesskaber mellem fastboende og tilvalgsbeboere på Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø skaber udvikling i lokalsamfund.

Forfattere: Gitte Hvidkær Marschner og Anne Thomas

Mailadresser: Gitte.Marschner@crt.dk og Anne.Thomas@crt.dk

Center for Regional- og Turismeforskning (CRT)

Bymarken 12

3790 Hasle

Telefon +45 5644 1144

E-mail: crt@crt.dk

www.crt.dk

© 2024 Center for Regional- og Turismeforskning.

ISBN-nummer: 978-87-93583-44-3

Center for Regional- og Turismeforskning er et center for anvendt forskning, der løfter analyse- og udviklingsopgaver samt forskningsprojekter med særligt fokus på yderområder. Centrets primære fokus er regional udvikling med fokus på yderområder, turisme i et destinationsperspektiv samt modeløkonomisk analyse. CRT er beliggende på Bornholm og har eksisteret siden 1994.

Indhold

1	Indledning	5
2	Baggrund	7
3	De valgte områder	10
3.1	Ærø	10
3.2	Samsø.....	14
3.3	Bornholm	17
3.4	Christiansø.....	20
4	Prototyper på tilvalgsbeboere	25
4.1	Den fraflyttede.....	25
4.2	Fritidshusbeboeren	28
4.3	Den tilbagevendende besøgende.....	31
4.4	Den entreprenante	32
4.5	Indpendleren.....	33
4.6	Eksperten	35
5	Anledninger til fællesskaber mellem fastboende og tilvalgsbeboere	38
5.1	Translokale entreprenørfællesskaber	39
5.1.1	Entreprenante tyskere etablerer Ærø Vin og Farmers Market Ærø.....	39
5.2	Translokale idealistfællesskaber.....	41
5.2.1	Økologisk Samsø.....	41
5.3	Translokale kulturarvsfællesskaber.....	43
5.3.1	Bornholms kulturarv for kunsthåndværk i samspil med tilvalgsbeboere	44
5.4	Translokale stedsudviklingsfællesskaber.....	48
5.4.1	Motorfabrikken Marstal – fra motorfabrik til lokal dynamo	48
5.5	Translokale interessefællesskaber	52
5.5.1	Søholm Opera.....	52
5.6	Translokale traditionsfællesskaber.....	55
5.6.1	Påskelørdag på Ærø	55
5.6.2	Translokale traditionsfællesskaber på Christiansø	56
5.7	Folkesagsfællesskaber.....	60

5.7.1	Kampen for Marstal Navigationsskole.....	60
5.7.2	Folkefærgen	62
5.8	Translokale eventfællesskaber.....	65
5.8.1	Translokalt eventfællesskab omkring Samsøfestivalen	65
5.9	Translokale lokalsamfundsfællesskaber.....	69
5.9.1	Lokalsamfundsfællesskabet i Ommel på Ærø.....	70
5.10	Fusion imellem de forskellige typer fællesskaber	72
5.10.1	Ærø Whisky's vækst i samspil med tilvalgsbeboere	72
5.11	Tilvalgsbeboere tilfører forskellige ressourcer til lokalsamfund	74
6	Lokalsamfunds transformation til translokale landsbyer.....	80
7	Tilvalgsbeboere engageres i forskellige aktiviteter	84
7.1	Vedligehold, renovering og oprydning	84
7.2	Traditioner i lokalsamfundet.....	85
7.3	Ad hoc arrangementer og aktiviteter	85
7.4	Bestyrelsesarbejde	86
8	Lokalsamfundsindsats for at engagere tilvalgsbeboere	87
8.1	Den håndholdte indsats.....	87
8.2	Velkomsten	89
8.3	Velkomstarrangementer	90
8.4	Vise at tilvalgsbeboere er en del af fællesskabet.....	91
8.5	Opgaver og planlægning tilpasses tilvalgsbeboere.....	92
8.6	Opgaverne skal være specifikke og overskuelige	93
9	'Fællesskabere' bygger bro	95
10	Fælles mødesteder	98
11	Tilvalgsbeboeres genvej til social accept hos lokale beboere	100
12	Hvem bør beslutte hvordan lokalsamfundet skal udvikles?	103
13	Hvordan kan tilvalgsbeboere bidrage til lokal udvikling?.....	106
14	Metode	109
15	Litteraturliste:	113

1 Indledning

Vi ser i disse år en tendens, hvor deltidsbeboelse er i vækst, samtidig med at fast beboelse er aftagende i de danske landdistrikter og øer. Hvis udviklingen i landdistrikterne og på øer betyder, at befolkningen i høj grad er en deltidsbefolkning og den reducerede tilbageværende befolkning bliver aldrende, opstår udfordringen med hvem der er de bærende kræfter, der fremover holder de lokale traditioner i hævd, driver de lokale kulturaktiviteter og får nye initiativer til at opstå: Alt det, som holder et lokalsamfund levende. Her bliver det ikke mindst oplagt at undersøge i hvilket omfang den stigende deltidsbefolkning integreres i og bliver medproducenter af lokale fællesskaber, som udvikler lokalområdet.

Vores samfund er grundlæggende blevet mere translokalt: Flere og flere borgere har en tilknytning til mere end ét sted. Personer, som er knyttet til flere steder, kan karakteriseres som multi-lokale.

Tendensen går hånd i hånd med ændrede tendenser i fritidslivet. Hvor man tidligere 'tog på landet' for at slappe af, er 'landet' for flere nu også blevet et sted, som man engagerer sig i, og hvor man indgår i meningsskabende fællesskaber. En del af de multi-lokale personer ønsker at engagere sig og bidrage til det sted, hvor de føler en tilknytning, også selvom de ikke bor der fast. De multi-lokale mennesker, som føler en tilknytning til et sted, hvor de ikke bor fast, men som de ønsker at engagere sig aktivt i, kalder vi for **tilvalgsbeboere**.

Tilvalgsbeboere:

"En særlig gruppe blandt den midlertidige befolkning, nemlig de, som ikke alene besøger og opholder sig midlertidigt på udvalgte og attraktive steder beliggende i landdistrikterne, men som i tillæg vælger at engagere sig direkte i lokale udviklingsaktiviteter. Vi betegner denne gruppe som engagerede midlertidige beboere eller tilvalgsbeboere, idet fokus er på at de, i forskellige grader, er aktivt engagerede i lokalområder, hvor de ikke bor fast."¹

I denne undersøgelse dykker vi nærmere ned i samspillet mellem de fastboende og tilvalgsbeboere i lokalsamfund. Det gør vi med et særligt fokus på lokalsamfundenes fællesskaber. Vi er nysgerrige på, hvilke mekanismer som styrker fællesskabet på tværs af fastboende og tilvalgsbeboere. Og vi ønsker at besvare spørgsmål som:

- I hvilket omfang anses tilvalgsbeboere som en gruppe, som de fastboende ønsker at integrere i de lokale fællesskaber og lokalsamfundsudvikling?
- Hvad gøres der i lokalsamfundene for at engagere potentielle tilvalgsbeboere i de lokale fællesskaber, og hvornår lykkes det?

¹ Topsø Larsen, K. et al, 2019

- Hvornår bliver tilvalgsbeboere medskabere i lokalsamfundenes fællesskaber, hvilke ressourcer bibringer de, og hvilke roller indtager de?

Vi har besøgt fire øer i Danmark som case-områder for, hvordan lokale fastboende og tilvalgsbeboere i praksis engagerer sig i fællesskaber med hinanden. Valget faldt på Samsø, Ærø, Bornholm og Christiansø. På Bornholm er undersøgelsen dog afgrænset til det gamle sogn Nørre Herred for at gøre undersøgelsesområdet sammenligneligt med Ærø og Samsø i størrelse og befolkning. På disse caseøer har vi undersøgt forskellige typer af lokalsamfund og fællesskaber på tværs af fastboende lokale og tilvalgsbeboere – translokale fællesskaber. Det har vi gjort for at undersøge en bred vifte af forudsætninger og indsatser.

Udgangspunktet for fællesskaber er nemlig forskelligt. Nogle steder er mere præget af affolkning end andre, og nogle steder har en større tiltrækningskraft for deltidsbeboere end andre. Nogle steder har flere sommerhusområder end andre, og reglerne om bopælspligt varierer også fra sted til sted, ligesom antallet af indpendlere og fritidshusejere varierer. Desuden påvirker afstand og transportmuligheder.

Alle disse faktorer er med til at skabe rammerne for forholdet mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere. Det samme gælder holdningen til, i hvor høj grad tilvalgsbeboere skal inddrages i at definere, hvad stedet er og skal være. Her er der forskelle fra ø til ø, by til by og fællesskab til fællesskab. Derfor er der vidt forskellige erfaringer med at få de to befolkningsgrupper til at mødes og skabe fælles engagement i lokalsamfundet.

I valget af interviewpersoner har vi især haft fokus på at tale med personer, der har erfaringer med lokale fællesskaber, hvor både fastboende lokale og tilvalgsbeboere er engageret.

Denne rapport er tænkt som en opsamling af erfaringer og opmærksomhedspunkter til lokalsamfund, der ønsker at gøre noget aktivt for at bringe tilvalgsbeboere mere i spil uden at udfordre lokalsamfundets identitet.

En tak til Plan- og Landdistriktsstyrelsens Landdistriktpulje samt Sparekassen Bornholms Fond, som har finansieret projektet. Uden denne støtte ville denne rapport aldrig være blevet til.

2 Baggrund

De danske landdistrikter og øsamfund er i forandring. I årtier har landdistrikter og øer i Danmark oplevet en affolkning som konsekvens af urbaniseringen. Eller rettere: Det er billedet, hvis man fokuserer på, hvor befolkningen har sin faste bopæl og folkeregisteradresse. Men hvis man i stedet har fokus på, hvor vi som befolkning opholder os, og hvor vi lever vores liv, så finder vi, at mange landdistrikter og øer oplever en stigende deltidsbeboelse og en øget sæsonbefolkning.

Dette er kort opsummeret den situation, som vi fandt dokumenteret i tidligere analyser af emnet. Denne baggrund har vi kort ridset op her. For den interesserede læser er der udførlig litteraturliste bagest i rapporten.

Som befolkning er vi blevet mere mobil og opholder os i højere grad væk fra vores faste bopæl. Stadig flere af os har mere end en bolig, ofte i eller tæt på en større by, men vi opholder os hyppigere end tidligere i vores 'andet hjem', som ofte ligger i landdistrikter og på øer med deres natur- og landskabsmæssige herlighedsværdier. Denne tendens understøttes af, at mange kan arbejde hjemmefra i deres 'andet hjem', en mulighed som kun er blevet større efter corona-pandemien.

I mange mindre byer i landdistrikter og på de danske øer er bopælspligten ophævet, så fritidsbeboelsen i disse områder er nu ikke alene at finde i de traditionelle sommerhuskvarterer, men rykker også ind i de små landsbysamfund. I disse landsbyer oplever man derfor flere og flere af en ny type boligejere, der kombinerer deres faste bopæl i eller tæt på en større by med et 'andet hjem' i deres landsby. Disse nye naboer kommer ikke alene for at 'koble af', men for en dels vedkommende snarere med et ønske om at 'koble til' og blive en del af landsbyernes tættere fællesskab.

Denne udvikling betyder, at der er kommet flere forbindelser mellem by og land, men også at strukturen i beboersammensætningen i de små lokalsamfund i de danske landdistrikter og øer er under forandring, hen imod en højere andel af deltidsbeboere i forhold til fastboende lokale.

Selvom der bliver flere og flere af denne type multi-lokale tilvalgsbeboere i landdistrikter og på øer, har lokalsamfundene langt fra altid haft blik for denne type borgere i inddragelses- og høringsprocesser. Tilvalgsbeboerne er "usynlige" på den måde, at de ikke formelt figurerer som en del af lokalbefolkningen i og med, at de har deres folkeregisteradresse et andet sted.

På den ene side kan lokalsamfund i de danske landdistrikter og øer drage nytte af tilvalgsbeboerne.

Multi-lokale tilvalgsbeboere kan bidrage med økonomi, netværk og kompetencer, som potentielt kan være med til at udvikle og løfte lokalområder, events og projekter ved at:

- komme med nye ideer og løsninger, se perspektiver 'udefra' og turde bidrage med deres uforbeholdne meninger.
- gå til hånde og lægge eftertragede frivillige arbejdstimer i arrangementer og lokale events og bidrage til, at lokale traditioner kan opretholdes og videreføres.
- bidrage med investeringer, viden og ekspertise i lokale virksomheder og projekter og derigennem udvikle lokalsamfundet.
- minde om stedets kvaliteter og få både fastboende lokale og besøgende til at føle, at de er med i en succes.

Men på den anden side kan medaljen også have bagsider. De mere traditionelle inddragelsesprocesser involverer langt fra altid tilvalgsbeboere. Og naturligvis kan der være interessekonflikter i forhold til, hvordan man ønsker, at stedet skal udvikle sig. De fastboende kan til tider have svært ved at identificere sig med særlige dagsordner, sat af ressourcestærke tilvalgsbeboere.

Som fastboende der gerne vil involvere tilvalgsbeboere, må man være opmærksom på at:

- Nogle opgaver kræver en indsats igennem hele året - også i de perioder, hvor deltidsbeboelsen er på sit laveste.
- En tilvalgsbeboers engagement er tidsbegrænset og måske knapt så forpligtende som de fastboendes.
- Der kan være forskel på, hvad tilvalgsbeboere og fastboende ønsker at engagere sig i.
- De lokale kan opleve at stå tilbage med det lange seje træk, hvis tilvalgsbeboere tager sig af de nemme, sjove og tidsbegrænsede opgaver.
- Det kan være svært at navigere i, hvem der har legitimitet til at bestemme, hvilken retning et lokalsamfund skal gå i.

Er man som lokalsamfund på udkig efter tilvalgsbeboere, er der flere forskellige typer at gå efter.

Det kan være fraflyttede unge, som løbende vender tilbage og indgår i fællesskaber og bidrager aktivt til den lokale udvikling. Det kan også være fritidshusejere, som går til hånde eller planlægger afviklingen af lokale events. Og det kan være entreprenante erhvervsfolk, som engagerer sig i lokale virksomheder. Listen her er langt fra udtømmende for de mange typer af tilvalgsbeboere, men uddybes nedenfor i afsnit 4 "Prototyper på tilvalgsbeboere".

Det er samtidig langt fra alle deltidsbeboere og besøgende, som er tilvalgsbeboere. Fælles for tilvalgsbeboerne er, at de føler en tilknytning til et andet sted end der, hvor de har deres bopælsadresse, og aktivt engagerer sig i stedet – og dermed tager del i stedets udvikling. Tilvalgsbeboerne er altså både forbrugere af landdistrikter og øer - og medproducenter af den udvikling, der foregår.

Tilvalgsbeboerne kan forventes at påvirke den fremtidige udvikling i de danske landdistrikter og øer i samspil med den tilbageværende lokale befolkning. Blandt andet derfor har denne undersøgelse også fokus på de fællesskaber, som opstår mellem lokalbefolkningen og tilvalgsbeboere i de danske landdistrikter og øer.

3 De valgte områder

For at undersøge forskellige translokale fællesskaber mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere har vi valgt fire øer i Danmark som case-områder: Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø.

De udvalgte områder er steder med en anelig tiltrækningskraft og dermed et potentiale for at have forholdsvis mange tilvalgsbeboere. De fire øer har forskellige tilgange til udlægning af sommerhusområder, bopælspligt og andre muligheder for deltidsbeboelse, men alle har de en betydelig andel af deltidsborgere set i forhold til den fastboende befolkning.

Nedenfor præsenteres de fire øer overordnet i forhold til:

- Befolkning
- Foreninger
- Bolig og overnatning
- Færgedrift
- Arbejdsmarked
- Turisme
- Skole og uddannelse

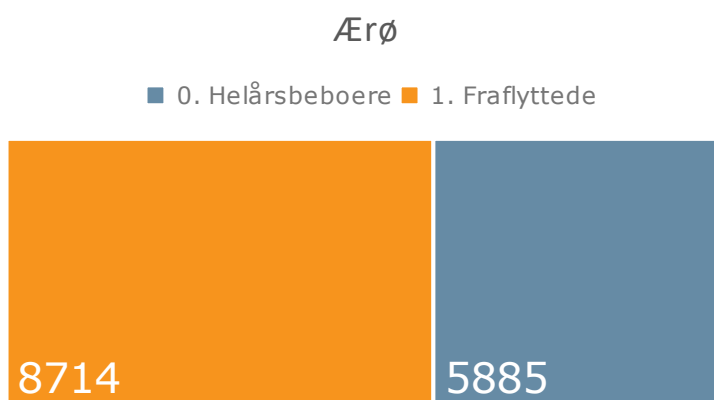
Vi har i vores statistiske gennemgang af data for områderne sammenlignet med en større gruppe af kommuner og øer, som vi i det følgende kalder "referencegruppen"². Stederne i referencegruppen er Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm. Forskelle og ligheder vil kort blive gennemgået i det følgende.

3.1 Ærø

Befolkning

Ærø er med 88 km² en af Danmarks mindste ø-kommuner. Her boede 5.885 mennesker i 2021. Over de seneste 20 år har fraflytningen været højere fra Ærø end fra referencegruppen. I referencegruppen er antallet af fastboende i 2021 af næsten samme størrelse som det samlede antal, der er fraflyttet over 20 år. På Ærø er gruppen af 20-års fraflyttede større end den nuværende befolkning.

² Referencegruppen består af områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

Figur 1: Antallet af fraflyttede over de sidste 20 år set i forhold til den nuværende befolknings størrelse³

Foreninger

Ærø Kommune har 27,7 foreninger per 1000 indbyggere. Dermed er Ærø den kommune, der har femte flest foreninger per 1000 indbyggere.

Bolig og overnatning

På Ærø kan man få flexbolig på det meste af øen. Der er dog få undtagelser.

Der er meget få (58) registrerede fritidshuse på Ærø⁴. I 2016 blev der blot solgt 2 fritidshuse, hvorfor der ikke er opgjort kvadratmeterpris. Det er af samme årsag meget udbredt på Ærø, at deltidsborgere bosætter sig i flexboliger i almindelige byområder fremfor i fritidshuse.

Færgedrift

Hele fem ærøske færger giver næsten 60 daglige afgangene til og fra Ærø, der fordeler sig over fire færgeruter, nemlig:

1. Svendborg > Ærøskøbing
2. Faaborg > Søby
3. Rudkøbing > Marstal (privatejet)
4. Fynshav > Søby

De fire ruter varetages af Ærøfærgerne og transporterede i 2022 581.000 passagerer.

³ Danmarks Statistik via CRT

⁴ 2016 Danmarks Statistik

En privatejet færges; Rudkøbing – Marstal har 5-7 daglige afgang med en overfartstid på 50 minutter og transporterede i 2022 128.000 passagerer. Der er direkte forbindelse til Flixbus' afgang mellem Rudkøbing og København. Det samlede årlige passagerantal var altså i 2022 på 709.000 passagerer. Svarende til 120 årlige færgerejsende per fastboende ærøboer.

Arbejdsmarked

Ifølge flere interviewpersoner på Ærø, er der især en indpendling af funktionærstillinger. Faglærte stillinger har en anden mødetid og besværliggør indpendlingen.

Statistikken peger på et mere broget billede med en relativt jævn fordeling af uddannelsesbaggrunde⁵.

Dagligt pendlede 397 i november 2019 til arbejde i andre kommuner, svarende til 18,6 % af de beskæftigede med bopæl på øen. Flest pendlede til Svendborg (50). Omvendt var der 199, der pendlede fra andre kommuner til Ærø, svarende til 10,2 % af de beskæftigede på øens arbejdspladser⁶.

gI alt har der de seneste 20 år været 1.662 indpendlere. Set i forhold til den høje færgefrekvens og korte afstand til øen er dette antal relativt lille set i forhold til befolkningens størrelse. Til sammenligning har Samsø i samme periode haft blot 6% færre indpendlere med en befolkning der er 38% mindre end Ærøs⁷.

Handel, færgefart, turisme og den offentlige sektor spiller en stor rolle for beskæftigelsen. Størstedelen af erhvervslivet servicerer indbyggere og turister. En af de markante undtagelser er produktionsvirksomheden Søby Værft⁸.

Turisme

Ærø havde i 2022 190.000 turistovernatninger, svarende til 32 overnatninger per fastboende. Samme år udgjorde turismen 7,6% af den samlede økonomi på Ærø⁹.

I en ny kommuneplan for byer og landsbyer godkendt i november 2022, er der udlagt planer for 332 feriehuse på Ærø, med en forventning om vækst i turismeomsætningen.

Ærø har en mindre deltidsbefolkning end gennemsnittet for de øvrige områder i undersøgelsen, idet 2.207 fritidsboligejere og deres ægtefæller er tilknyttet øen sva-

⁵ Danmarks Statistik CRT særkørsel

⁶ Trap Danmark

⁷ Danmarks Statistik CRT særkørsel

⁸ Trap Danmark

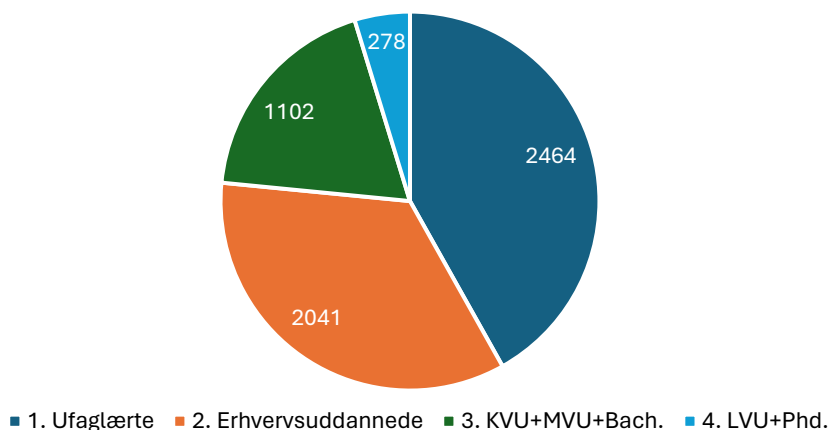
⁹ Kilde: VisitDenmark og Center for Regional- og Turismeforskning

rende til et forhold på 27% mod 73% fastboende. Med fritidsboligejerne menes personer, som ejer ejendom uden at have fast bopæl på stedet. Det kan både være sommerhuse og helårshuse de ejer.

Skole og uddannelse

I Marstal ligger Marstal skole, som er hele øens folkeskole og i Ærøskøbing ligger Ærø Friskole. Der er mulighed for skolegang i 0.-10.klasse. På Ærø er der desuden to gymnasiale ungdomsuddannelser, en 2-årig HF og en 3-årig HF-søfart i samarbejde med Marstal Navigationsskole. Derudover tilbyder Marstal Navigationsskole forskellige søfartsuddannelser såsom skibsfører, kystskipper og færgenavigatør foruden maritime kurser.

Ærø: Fastboendes uddannelse

Figur 2: Uddannelsesprofilen for de fastboende på Ærø¹⁰

Ærø har en højere uddannet befolkning end undersøgelsens referencegruppe¹¹. Der er færre faglærte på Ærø (42%) end i referencegruppen (48%). Mens andelen med kort eller længere videregående uddannelse udgør 24% af Ærø befolkning udgør den blot 18% af referencegruppen.

Ærø har flere færgeforbindelser med kortere overfart end nogen af de andre øer i undersøgelsen. Set i den sammenhæng har øen en relativ lav indpendling. 7,6% af omsætningen på øen stammer fra turisme, selvom dette er væsentlig højere end landsgennemsnit, ligger andelen lavt i sammenligning med de øvrige øer i undersøgelsen.

¹⁰ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

¹¹ Referencegruppen består af områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

Dette kan overraske i lyset af færgeforbindelserne, men kan muligvis ændre sig med anlæggelsen af flere fritidsboliger jævnfør den nye kommuneplan.

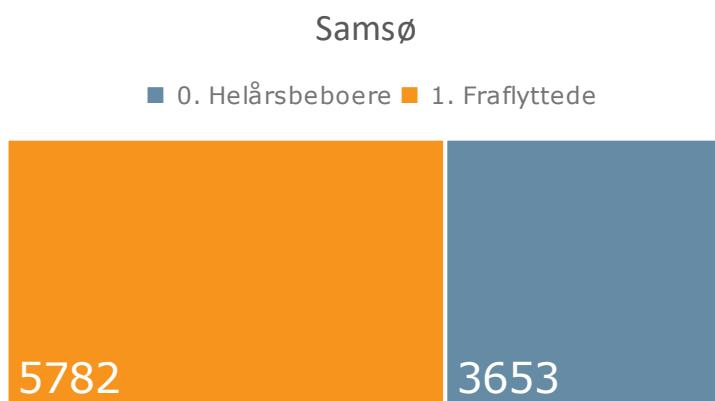
3.2 Samsø

Befolkning

Samsø har et areal på 115 km² og undgik i 2007 at blive lagt sammen med andre kommuner ved at oprette en ø-samarbejdsaftale med Aarhus Kommune, som så varetager en række opgaver for Samsø.

Med 3.653 indbyggere i 2021 er Samsø på top-3 listen over kommuner i Danmark med færrest indbyggere, kun overgået af Fanø og Læsø.

Også på Samsø har fraflytningen været større end for referencegruppen. I referencegruppen er antallet af fastboende i 2021 af næsten samme størrelse som det samlede antal, der er fraflyttet over 20 år. På Samsø er gruppen af 20-års fraflyttede større end den nuværende befolkning.

Figur 3: Antallet af fraflyttede over de sidste 20 år set ift. den nuværende befolknings størrelse¹²

Foreninger

Samsø Kommune har 35,4 foreninger per 1000 indbyggere. Det placerer kommunen på en 2. plads og vidner om foreningsaktive borgere.

Bolig og overnatning

For Samsø Kommune gælder det for nuværende, at der som udgangspunkt ikke er

¹² Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

bopælspligt, da kommunalbestyrelsen besluttede at ophæve bopælspligten på Samsø i forbindelse med Kommuneplan 2009¹³.

På Samsø var der i år 2016 i alt 923 fritidshuse, samme år var salgsprisen per km² 13.764 kr. Samsø har en omfattende deltidsbefolkning, idet 3.459 fritidsboligejere og deres ægtefæller er tilknyttet øen. Det svarer til 48% deltidsborgere mod 52% fastboende.

Færgedrift

Tre færgeruter til Samsø danner forbindelser mellem Samsø og Jylland samt Samsø og Sjælland.

SAMSØLINJEN sejler mellem Ballen på Samsø og Kalundborg på Sjælland. Turen tager 1 time og 30 minutter.

Desuden er der bilfærgen på ruten Hou – Sælvig, med en overfartstid på 60 minutter. Samt hurtigfærgen (kun for cykler og gående), der sejler på ruten Aarhus – Sælvig. Med afgang kun 100 meter fra Århus Letbane. Overfartstiden er også 60 minutter.

Der er daglige afgang med varierende antal afhængig af sæson.

På Hou-Sælvig ruten betjener de hvert år over 500.000 passagerer. Molslinjen opgjorde i 2021, at have transporteret 230.297 passagerer. Århusruten er ny, og har haft udfordringer i starten. I 2022 kom de således kun op på 73.200 passagerer, selvom man har mål om 200.000 årlige passagerer.

Det nuværende årlige antal passagerer når altså op omkring 804.000 passagerer, svarende til 200 passagerrejser årligt per fastboende Samsing.

Nås målet på Århuslinjen, er der tale om en samlet årlig passagertransport på cirka 930.000 rejsende til og fra Samsø.

Arbejdsmarked

Erhvervslivet betjener det lokale marked. Landbruget, som især er landskendt for sine kartofler og grøntsager, er ligesom turisterhvervet en undtagelse. Landbrug og turisme er da også de største private erhverv på øen. Det er to erhverv, hvor beskæftigelsen er stærkt sæsonbestemt. Derfor er det en udfordring for kommunen at få etableret flere virksomheder, der ikke er afhængige af sæson, og kommunens erhvervsstrategi fokuserer således på at fremme »et levende helårssamfund«¹⁴.

¹³ [Flytning og attester \(samsoe.dk\)](https://www.samsoe.dk)

¹⁴ Trap Danmark

Kun knap 10 % af de beskæftigede på arbejdspladser i Samsø Kommune pendlede i 2017 til kommunen. Tilsvarende var det 12 % af de beskæftigede med bopæl på øen, der pendlede til arbejdspladser i andre kommuner.

Pendlingen var primært til og fra Aarhus Kommune, hvor den i opgørelsen fra november 2017 omfattede 53 daglige indpendlere og 52 udpendlere¹⁵.

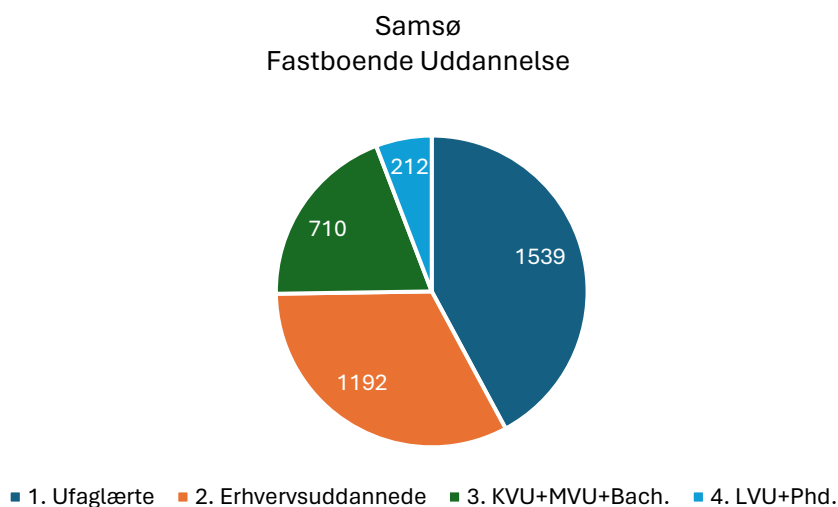
I alt har der de seneste 20 år været 1555 indpendlere¹⁶.

Turisme

Samsø havde i 2022 262.000 turistovernatninger, svarende til 72 overnatninger per fastboende. Samme år udgjorde turismen 9,6% af den samlede økonomi på Samsø¹⁷.

Skole og uddannelse

På Samsø er der to skoler – en folkeskole og en friskole, samt en efterskole og en ungdomsskole. Der er dermed mulighed for skolegang 0.-10. klasse på øen.

Figur 4: Uddannelsesprofilen for de fastboende på Samsø¹⁸

Som Ærø har også Samsø en højere uddannet befolkning end undersøgelsens referencegruppe¹⁹. Der er færre faglærte på Ærø (42%) end i referencegruppen (48%). Mens

¹⁵ Trap Danmark

¹⁶ Danmarks Statistik CRT særkørsel

¹⁷ Kilde: VisitDenmark og Center for Regional- og Turismeforskning

¹⁸ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

¹⁹ Referencegruppen består af områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

andelen med kort eller længere videregående uddannelse udgør 25% af Samsøs befolkning udgør den blot 18% af referencegruppen.

Samsø er i sammenligning med de tre øvrige områder i undersøgelsen i meget høj grad en deltidsbeboet ø. Mængden af fritidsboligejere og deres ægtefæller er næsten samme størrelse som mængden af fastboende.

På de fleste andre områder er Samsø et godt gennemsnit af øvrige områder i undersøgelsen. Dog er Samsø med 200 færgeoverfarter per indbygger et samfund, med stor udveksling til resten af landet sammenlignet med de øvrige øer i undersøgelsen.

3.3 Bornholm

Befolkning

Bornholm er væsentlig større (588 km²) end de tre andre områder, og derfor har vi i projektet valgt at zoome ind på de 6 nordlige sogne, der tilsammen tidligere udgjorde Nørre Herred. Selvom herredet i dag ikke har en betydning i dagligdagen, så er det dog en entydig grænse, der historisk har været en naturlig geografisk opdeling af øen i fire dele.

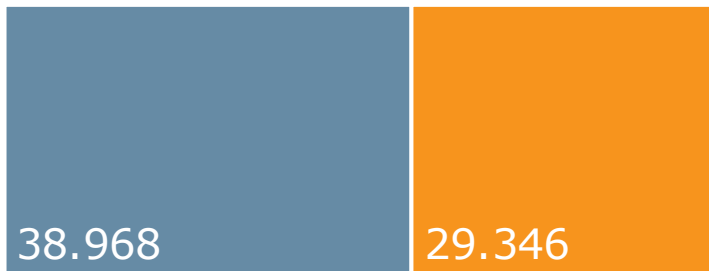
Nørre Herred har en stærk historisk profil - Hammershus Borgruiner og Folkemødet er to turismeikoner, der begge er beliggende i Nørre Herred.

Der bor 6.960 bornholmere i Nørre Herred. I området er købstæderne Hasle og Allinge samt boligbyen Klemensker omfattet af bopælspligt. Øvrige områder er fritaget. Fem af de seks sogne ligger ud til kyst. Kun Klemensker er indlands.

På Bornholm som helhed har fraflytningen været lavere end for referencegruppen. I referencegruppen er antallet af fastboende i 2021 af næsten samme størrelse som det samlede antal, der er fraflyttet over 20 år. På Bornholm er gruppen af 20-års fraflyttede noget mindre end den nuværende befolkning.

Bornholm

■ 0. Helårsbeboere ■ 1. Fraflyttede

Figur 5 Antallet af fraflyttede over de sidste 20 år set ift. den nuværende befolknings størrelse²⁰

Foreninger

Bornholms Kommune har 22,6 foreninger per 1000 indbyggere. Det placerer kommunen på en 12. plads blandt Danmarks kommuner.

Bolig og overnatning

Selvom bopælspligten er gældende for hele Bornholm, vil det dog være muligt at opnå flexboligstatus, hvis boligen ikke er beliggende i en af de otte større byer: Allinge, Gudhjem/Melsted, Svaneke, Rønne, Aakirkeby, Nexø, Hasle og Klemensker eller i sommerhusområder, samt i Muleby hvor der er helårslokalplan.

Bornholm har en mindre deltidsbefolkning end gennemsnittet for de øvrige områder i undersøgelsen, idet 10.433 fritidsboligejere og deres ægtefæller er tilknyttet øen svarende til et forhold på 21% mod 79% fastboende.

På Bornholm var der i 2016 3.438 fritidshuse, samme år var salgsprisen per km² 12.951 kr.

Færgedrift

Hovedfærdselsåren til Bornholm er Rønne - Ystad færgeren. Overfarten tager 80 minutter. På hverdage sejles der med op til fire daglige afgangse hver vej. I højsæsonen (jun.-sep.) sættes en ekstra hurtigfærge ind, så frekvensen øges til op til otte daglige afgangse hver vej.

²⁰ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

På Rønne-Køge ruten er sejltiden 5 timer og 30 minutter. På denne rute er der én overfart om dagen fra henholdsvis Rønne og Køge.

Rønne - Sassnitz i Tyskland har en overfart på 3 timer og 20 minutter.

1.948.140 passagerer var med frem og tilbage på de tre ruter i 2022. Langt hovedparten Rønne-Ystad. Dette svarer til 50 årlige passageroverfarter per fastboende bornholmer.

Udover færgedriften er der en fast flyforbindelse til og fra øen.

Arbejdsmarked

På grund af Bornholms geografiske placering og lange transporttid til andre kommuner er der begrænset mulighed for at rekruttere medarbejdere i andre kommuner. Pendlingsgraden er lav, og en stor del af erhvervslivet er rettet mod at betjene øens befolkning og de mange turister. På trods af at varer typisk skal transporteres med færge, har Bornholm en række betydende eksportvirksomheder inden for fødevarer og maskinindustrien²¹.

Indpendlere udgjorde i 2016 samlet set kun 4,4 % af de beskæftigede med arbejdssted i kommunen svarende til 750 personer, mens udpendlerne udgjorde 6,0 % af de beskæftigede svarende til 1.000 personer. Flest pendlede til (277) og fra (200) Københavns Kommune²². I alt har der de seneste 20 år været 7.801 indpendlere²³.

Turisme

Bornholm havde i 2022 1,8 millioner turistovernatninger, svarende til 47 overnatninger per fastboende. Samme år udgjorde turismen 10% af den samlede økonomi på Bornholm²⁴.

Skole og uddannelse

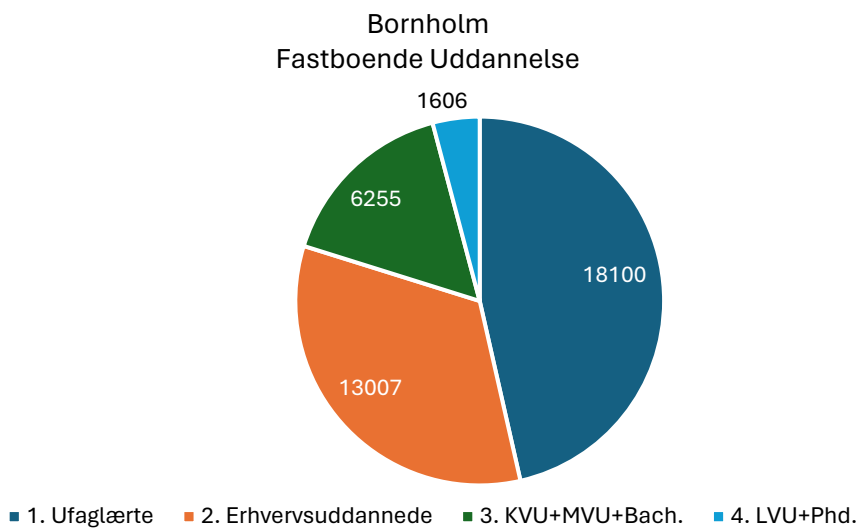
På Bornholm kan man uddanne sig erhvervsfagligt gennem fire forskellige indgange, som giver adgang til mange forskellige grundforløb. Der er mulighed for både gymnasie og HF, samt en række videregående uddannelser, herunder Bornholms Sundheds- og Sygeplejerskole samt Det Kongelige Akademi – Design Bornholm, som er placeret i Nexø. De fleste uddannelser er samlet på Campus Bornholm i Rønne.

²¹ Trap Danmark

²² Trap Danmark

²³ Danmarks Statistik CRT særkørsel

²⁴ Kilde: VisitDenmark og Center for Regional- og Turismeforskning

Figur 6 Uddannelsesprofilen for de fastboende på Bornholm²⁵

Bornholmernes uddannelsesprofil ligner i højere grad end de tre andre case-øer gennemsnittet for referencegruppen. 46% er ufaglærte (referencegruppen 48%) 20% har en kort eller længerevarende videregående uddannelse (referencegruppen 18%).

Bornholm/Nørre Herred afviger fra Ærø og Samsø ved at have en større afstand til den resterende del af landet. Andelen af deltidsbeboere, der ejer fritidsbolig med deres ægtefælle er, muligvis derfor, en anelse lavere en gennemsnittet.

I øvrigt ligner uddannelse og formueprofil meget de øvrige øer i undersøgelsen. Det kan i den forbindelse måske undre, at omfanget af pendlere heller ikke varierer væsentligt på trods af den øgede afstand. I modsætning til de øvrige øer, betjenes Bornholm også af en lufthavn.

3.4 Christiansø

Befolkning

Christiansø burde egentlig i denne sammenhæng kaldes Ertholmene, som er en øgruppe bestående af de to beboede øer Christiansø og Frederiksø, samt nogle ubeboede småøer og klippekær. De to hovedøer er forbundet med en cirka 30 meter lang fodgængerbro.

Befolkningstallet opgøres ikke separat for de to beboede øer, og begge øer udgør Christiansø Sogn og sorteres samlet set under Forsvarsministeriet. I almindelig tale

²⁵ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

omtales de to øer blot som Christiansø. Det er grunden til, at vi også vælger konsekvent at tale om Christiansø som sognet Christiansø og ikke øen Christiansø. Vi bruger dog "på" (øen) og ikke "i" (sognet) sådan som det er alment anvendt.

Christiansø er det mindste (0,38 km²) af de fire områder i undersøgelsen, både når det gælder befolkning og areal.

Der er 93 fastboende på Christiansø.

Bolig og overnatning

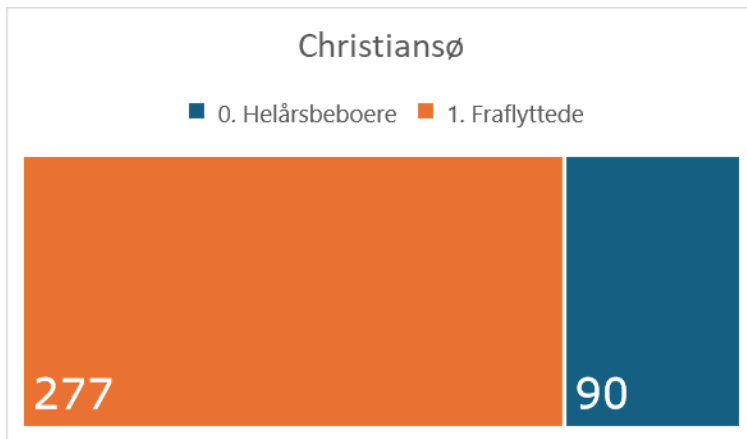
Boligmassen på Christiansø er speciel, idet der ikke forefindes ejerboliger. Al bygningsmasse er statsejet.

Tidligere har det været Christiansø's egen administrator, der har forvaltet boligerne på øerne. Men den opgave overgik i 2015 til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

Derfor skal Ertholmene følge statens regler for udlejning af embedsboliger. Det betyder, at boligerne bliver anset som tjenesteboliger, der er knyttet til en ansættelse.

Den nye praksis har blandt andet den konsekvens, at det ikke længere vil være muligt for ø-børn at flytte tilbage, medmindre de får en ansættelse. Samtidig vil ansatte i administrationen på Ertholmene frem over være tvunget til at flytte, når de bliver pensionister.

På Christiansø, ligesom de øvrige øer, er udtrykket `fastboende` altså specifikt for personer med postadresse. Kun det fåtal af indbyggere, der indgik et lejemål inden 2015, kan forvente at få en alderdom på øen. Resten af de fastboende vil ved ophør af deres ansættelse være nødsaget til at fraflytte. Fraflytningen har for Christiansø da også været væsentlig højere de seneste 20 år, end for referencegruppen.

Figur 7: Antallet af fraflyttede over de sidste 20 år set ift. den nuværende befolknings størrelse²⁶

Udover embedsboligerne, er der 40 primitive hytter, der har været lejet ud til private familier siden starten af 1900-tallet. Lejemålet til hytterne er ofte gået videre til familiemedlemmer, hvorfor `hyttebeboerne` som oftest har en lang historik på stedet.

I starten af 90'erne opsigde Forsvarsministeriet dog de gamle kontrakter. Opsigelsen skete med tilladelse til at lejekontrakten måtte overdrages endnu en gang før den skulle overdrages til staten. For mange af de nuværende hyttebeboere er der dermed ikke mulighed for at lade hytten blive i familien.

Christiansø administrationen råder desuden over en række korttidsljemål, samt en campingplads, der forpagtes.

På campingpladsen er der et antal fastliggere, dertil er der i højsæsonen et meget stort antal gengangere. Særligt i uge 28-29 er det svært at finde overnatning på Christiansø.

Der er også en del lystsejlere, der lægger til kaj i havnen. Dog ikke mærkbart hverken i længere tid eller regelmæssighed over årene.

Færgedrift

Christiansøfarten har i højsæsonen op til tre afgang alle dage med færgen Ertholm. Sejladsen udgår fra havnen i Gudhjem og tager cirka en time. I vinterhalvåret sejles der kun en afgang på hverdage med postbåden Peter.

²⁶ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik

Arbejdsmarked

Transporten til og fra øen reducerer i vidt omfang arbejdsmarkedet omkring øen til at bestå af de stillinger, Forsvarsministeriet tilbyder.

Der har de seneste år været gjort en indsats for at skabe flere stillinger også igennem selvstændigt erhverv. Rammevilkårene for iværksætteri er dog ugunstige, da transport er besværliggjort, tilladelsen til at drive erhverv er mere restriktiv end andre steder, og det er ikke muligt at eje eller anlægge produktionsfaciliteter.

Enkelte Christiansø-ansatte har beholdt bopæl i andre egne. Enkelte har enten ægtefæller, der har fast bopæl udenfor øen, eller der langtidspendler.

Turisme

Grundet Christiansøs lidenhed er statistiske data ofte ikke tilgængelige eller underlagt diskretion.

Ifølge Christiansø-administrationen besøges Christiansø hvert år af cirka 40.000 gæster.

Ifølge en tidligere undersøgelse foretaget af CRT²⁷, har Christiansø en stor grad af genbesøgende.

Samlet set havde mere end 55% af undersøgelsen turister besøgt Christiansø mere end én gang tidligere, hvorimod kun 27% af respondenterne var førstegangsbesøgende. Mens mere end halvdelen af respondenterne opholder sig på Christiansø i 3 eller 5 timer, gælder det for 25 % af respondenterne, at de opholder sig i 2-7 døgn eller derover. Gæsterne kommer igen, og det er de færreste, der blot tager en enkelt overnatning på øen.

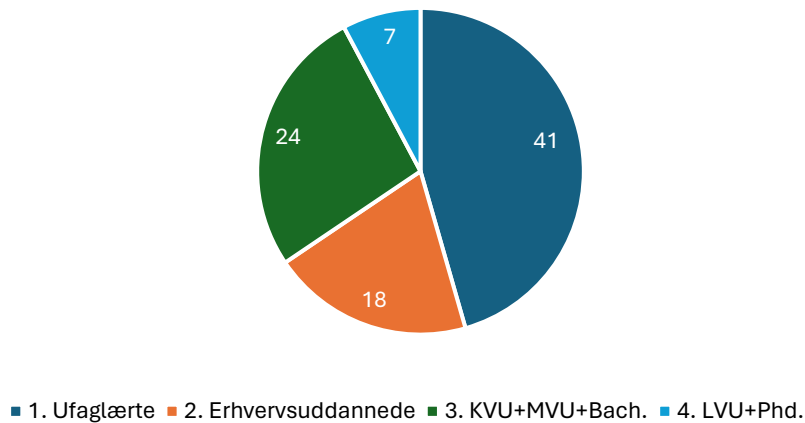
Skole og uddannelse

Skolen underviser til og med 7. klasse. Efter 7. klasse fortsætter eleverne typisk på kost- eller efterskole forskellige steder i landet afhængig af forældrenes præferencer.

For visse familier er dette også en lejlighed til at vælge at fraflytte øen.

²⁷ https://crt.dk/wp-content/uploads/Christiansoe_Brugerundersogelse_CRT_2022.pdf

Christiansø Fastboende Uddannelse

Figur 8: Uddannelsesprofilen for de fastboende på Christiansø²⁸

Christiansø har den højest uddannede del af befolkningen af de fire øer, og i forhold til referencegruppen. Blot 41% er ufaglærte (referencegruppen 48%) 31% har en kort eller længerevarende videregående uddannelse (referencegruppen 18%).

Sæsonerne påvirker befolkningen med en meget intensiv turistsæson, og en relativt afsondret vintersæson.

Christiansø er særegen både idet afstanden til hovedstaden er stor, og transporten til øen foregår via Bornholm. Samtidig er det ikke muligt at eje ejendom på øen, dine børn kan kun undervises til 7. klasse, og når din erhvervsaktive alder ophører, må du fraflytte øen.

Der er en meget tæt relation mellem beboerne på øen, men meget høj løbende udskiftning af befolkningen.

²⁸ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik.

4 Prototyper på tilvalgsbeboere

Essensen af at være tilvalgsbeboer handler som nævnt om at føle sig knyttet til et sted, selvom man ikke har sin faste bopæl på stedet. Tilvalgsbeboere forbruger ikke alene stedet, men er aktivt engageret i et eller flere typer af fællesskaber på dette sted og er derigennem med til at udvikle stedet – ja, man kan tale om at tilvalgsbeboerne bliver medproducenter af stedet.

Men der er mange måder at være en tilvalgsbeboer på og således mange forskellige årsager til at føle den tilknytning til et andet sted, end hvor man bor. I det følgende beskrives nogle prototyper på tilvalgsbeboere på baggrund af konkrete eksempler på de fire øer, som denne undersøgelse tager afsæt i; Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø. De seks prototyper af tilvalgsbeboere er:

- Den fraflyttede
- Fritidshusbeboeren
- Den tilbagevendende besøgende
- Den entreprenante
- Indpendleren
- Eksperten

Det skal i denne forbindelse understreges, at dette ikke er en udtømmende oversigt. Der vil således være andre måder at være tilvalgsbeboer på, men de følgende seks prototyper på tilvalgsbeboere viser de typer af tilvalgsbeboere, som vi har identificeret på de fire øer, hvoraf nogle er mere hyppigt forekommende end andre. Blandt tilvalgsbeboere synes fritidshusbeboere eksempelvis at være hyppigt forekommende, hvorimod eksperten, som kommer til øen, fordi man netop dette sted kan udøve det interessefelt, som vedkommende er optaget af, er mindre udbredt.

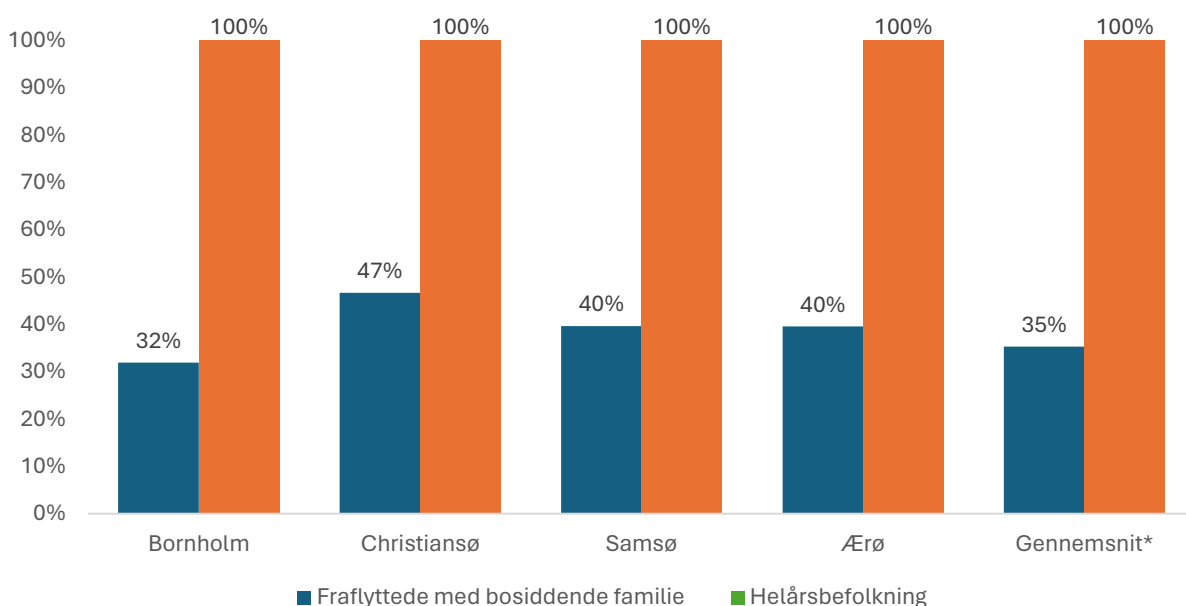
I praksis vil der være overlap mellem de forskellige prototyper af tilvalgsbeboere. En tilvalgsbeboer vil således i virkelighedens verden kunne falde inden for flere af kategorierne og eksempelvis både være fritidshusbeboer såvel som iværksætter eller en af de øvrige prototyper af tilvalgsbeboere.

4.1 Den fraflyttede

Blandt mennesker som kan karakteriseres som tilvalgsbeboere, er 'fraflyttede' en oplagt gruppe. De fraflyttedes tilknytning til stedet vil naturligt variere alt efter, hvor længe de har boet på stedet og på hvilket tidspunkt i deres liv, de har boet der. En gruppe af fraflyttede, som synes at generere mange tilvalgsbeboere, er fraflyttede som er opvokset på stedet og som typisk flytter for at uddanne sig. Disse fraflyttede unge har typisk familie og relationer tilbage i det lokalområde, de er vokset op i og dette sted betragtes af mange fraflyttede unge som en hjemstavn, de stadig føler en

forbundethed med, selvom de ikke længere har deres faste bopæl der. Både i fastboende lokale beboeres øjne og de unge selv, opleves den fraflyttede unge stadig som lokal, selvom vedkommende er flyttet derfra.

Nedenstående figur viser hvor stor andelen af fraflyttede med familie på øerne er, set i forhold til øernes befolkning i 2021. Fraflyttede er opgjort som summen af fraflyttede på de enkelte øer fra 1980-2020, som fortsat har familie på den fraflyttede ø. På Alle fire øer er der tale et substantielt antal (svarende til en tredjedel af den nuværende befolkning til knap halvdelen af den nuværende befolkning).

Figur 9: Forholdet mellem antallet af fraflyttede i perioden 1980-2020, der fortsat har familie på øen, set i forhold til den fastboende befolkning 2021²⁹: Gennemsnit henviser til gennemsnittet for 10 landdistriktsområder³⁰.

For alle fire øer er vilkåret at unge flytter fra kommunen for at uddanne sig. Det deler de med referencegruppen. Det kan derfor ikke undre, at andelen af de fraflyttede, der fortsat her familie på øen er sammenlignelig, set i forhold til andelen af fastboende.

Et eksempel på en fraflyttet ung, som har bevaret en tæt relation til det sted, han er født og opvokset, er Daniel Mühlendorph. Daniel er født og opvokset på Nordbornholm, hvor han efter sin gymnasietid og et filmskoleophold i USA i to år kom tilbage til Bornholm og var med til at stifte musikfestivalen Wonderfestiwall i 2008. Festivalen blev skabt sammen med en flok unge, som alle er født og opvokset på Bornholm, hvor

²⁹ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik.

³⁰ Gennemsnit for områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

nogen boede på Bornholm og andre var flyttet til København. Disse unge savnede musikoplevelser for de unge på Bornholm, og derfor ønskede de at skabe en ungdomsfest med livemusik, hvilket udviklede sig til en festival:

- "Vi sidder og snakker om, at der skal ske noget... du kan godt gå på diskotek i Rønne, men der er ikke det live musik, som vi gerne vil... Og så sidder vi der, og det starter med egentlig bare, at vi har en ungdomsfest, som vi så kan se, at der er så meget opbakning til, som vi må tage seriøst, så vi besluttede, at det skulle være en festival." (Mühlendorph, D., 2023)

De unge var inspirerede af det engagement, som de igennem deres barndom havde været vidende til i deres forældres generation. Her havde de unge set, hvordan blandt andet idrætsforeninger havde arrangeret havnefester og andre begivenheder, som blev til ved at løfte i flok:

- "Vi har i hvert fald gået og set op til en masse mennesker, som i dag måske er 60-70 år, hvor de dengang var de der 30-40-45 år, som jo lavede de her events ude i idrætsforeninger. Og vi kunne ligesom se, hvad det betyder, når vi går sammen om en idé. Så kan vi godt gøre det, selvom vi ikke får penge for det. Og man kan gøre meget i flok. Og folk vil egentlig også bakke op om det." (Mühlendorph, D., 2023)

Da festivalen blev afholdt for første gang i 2008 var det for nogle hundrede mennesker med en pallescene og en ølvogn. Wonderfestiwall har igennem årene vokset sig betydelig større. I 2023 deltog cirka 10.000 personer i festivalen.

Daniel Mühlendorph flyttede i årene efter opstarten af festivalen til København, hvor han fik arbejde for en filmproducent før han i 2013 kom ind på Den Danske Filmskole og har siden etableret produktionsselskabet Hyænefilm. Men selvom han flyttede fra Bornholm, fik arbejde og uddannede sig, slap han ikke tilknytningen til Bornholm og engagementet i Wonderfestiwall, som har været frivilligt arbejde igennem alle årene. Og Daniel var ikke den eneste blandt de unge, som er den primære kerne bag festivalen, som flyttede fra Bornholm. Efter nogle år var et flertal af de unge, som havde startet festivalen, flyttet fra øen, men holdt ligesom Daniel fast i det frivillige arbejde for festivalen. Ved siden af jobs og studier i Københavnsområdet blev de løbende møder og arbejde med festivalen stadig prioriteret.

Det vilkår, at Daniel og de fleste fra bestyrelsen boede i København, havde den fordel, at det blev nemmere at komme i kontakt med sponsorer, som kunne understøtte, at festivalen vækstede:

- "... da vi boede i København, der var det jo nemt at dyrke det der (sponsorkontakter red.), fordi hvis vi nu bare allesammen boede her (på Bornholm red.), så skal du jo rejse over, hver gang du skal ud i Red Bull. Det er faktisk sværere at pleje det, så jeg tror, at der har vi været heldige i timingen for i de år, hvor vi var på grænsen til at vokse op, og skulle have nogen af dem der i spil (sponsorer red.), der var vi derover hele tiden, og vi har hele tiden

plejet det... For nu behøver vi ikke pleje det lige så meget, for nu er vi så store, så de godt ved, altså Carlsberg, vil gerne have Wonder, som kunde.”
(Mühlendorph, D., 2023)

Wonderfestivalen er et godt eksempel på, hvordan fraflyttede bevarer en tilknytning til det sted, de er vokset op og ønsker at engagere sig, også selvom de er flyttet fra stedet. Blandt Wonderfestivals mange frivillige er ikke mindst `eksilbornholmere`, som kommer `hjem` og hjælper til med festivalen:

- ”rigtig mange, er jo eksilbornholmere³¹ som også kommer hjem” (Mühlendorph, D., 2023)

Det bliver en måde at bevare tilknytningen til øen og en måde at give noget til det sted, som stadig betyder meget, selvom man er flyttet derfra.

I dag er et flertal af den kerne, som har drevet festivalen igennem mange år, flyttet tilbage til Bornholm. Her oplever formanden for Wonderfestiwall, at festivalen har haft en stor betydning for at fastholde tilknytningen til Bornholm og løbende minde om, hvad øen kan byde på, ikke mindst som børnefamilie:

- ”Så vi er jo oppe på måske seks-syv mennesker, der har taget beslutninger om at komme hjem. Havde vi kommet hjem uden festivalen? Ikke alle sammen, det er helt sikkert. Den har nemlig også fastlåst dem i at besøge den hele året. Og stadig huske på, hvorfor er det så fedt herovre. Og så er det jo klart, når børn kommer, så er det nemmere at sige, at det skal de også have.”
(Mühlendorph, D., 2023)

Det er således et eksempel på, at engagementet fra fraflyttede tilvalgsvalgsbornholmere kan øge muligheden for tilflytning til det lokalområde, man i sin tid flyttede fra. Her bliver de relationer som opbygges omkring de(n) aktivitet(er), som den fraflyttede engagerer sig i som tilvalgsbeboer en væsentlig faktor for at bevare og reproducere tilknytningen til stedet, hvilket kan gøre valget om at flytte tilbage lettere.

4.2 Fritidshusbeboeren

En meget udbredt vej til at blive tilvalgsbeboer er at eje eller at have adgang til at bruge fritidsbolig, som for nogen bliver et `andet hjem`. Op imod halvdelen af befolkningen i Norden adgang til et `andet hjem`, som de enten selv ejer eller har mulighed for at bruge via familie og venner og tendensen er, at flere og flere opholder sig i fritidsboliger mere og mere. En del fritidsboliger går i arv i generationer og kan derfor også være steder, mange mennesker er kommet igennem hele deres liv.

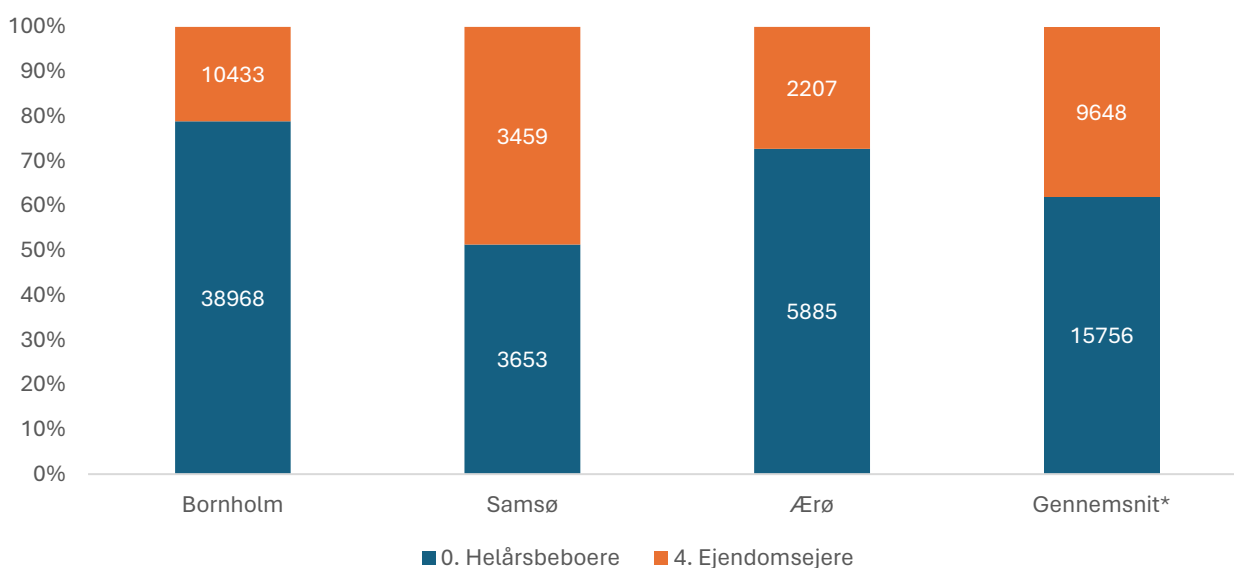
For en del mennesker bliver fritidsboligen ikke alene et sted man tager hen og `trækker stikket` og nyder de ofte smukke omgivelser i eller nær naturen. Det bliver også

³¹ En betegnelse for folk, der er født og opvokset på Bornholm, men flyttet derfra.

et sted man knytter sig til, danner relationer og et sted, hvor man indgår i fællesskaber. Disse fritidshusbeboere er tilvalgsbeboere.

Som det fremgår af figuren nedenfor, så har især Samsø mange fritidshusbeboere, hvilket både kan være personer, som har et sommerhus eller som bruger en helårsbolig til fritidsbrug. Denne deltidsbefolkning er næsten lige så stor på Samsø, som den fastboende befolkning. På Bornholm derimod udgør personer og deres samleverer hvad der svarer til godt en fjerdedel af den fastboende befolkning. Dette skal ses i lyset af, Bornholms transportafstand til nærmeste storby. Ærø derimod er umiddelbart meget tilgængeligt med fire forskellige færgeforbindelser. Her svarer fritidsboligejerne og deres samleverer til 37% af den fastboende befolkning. Dette skal ses i lyset af, at der er meget få decideret sommerhusområder på Ærø. Denne deltidsbefolkning består derfor primært af personer, som har købt helårshuse.

Christiansø fremgår ikke af denne opgørelse, da det ikke er muligt at eje fritidsbolig på Christiansø.

Figur 10: Antallet af ikke-fastboende personer, der ejer eller er samboende med en ejer af fritidsbolig, set i forhold til den fastboende befolkning. (2021)³² *Gennemsnit³³

Et eksempel på en fritidshusbeboer, som også kan karakteriseres som tilvalgsbeboer er Susanne Danig. Susanne Danig er scenekunstproducent, mentor og ledelseskonsulent samt ejer af Danig Performing Arts Service og direktør for foreningen BIRCA

³² Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik.

³³ Gennemsnit for områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

(Bækkelund International Residency Center for Artists). Susannes faste bopæl er i København, hvor det er praktisk at bo, ikke mindst på grund af ægtefællens arbejde, men efter deres børn er flyttet hjemme fra, har parret nedskaleret. I dag bor de i en lejlighed i København og bruger mere og mere tid i deres fritidsbolig på Bornholm.

Susanne er ud af en slægt af tilvalgsbeboere, som i generationer er kommet på Bornholm som turister og fritidshusbeboere, som både har nydt og været forbrugere af stedet, og aktivt har engageret sig i lokale fællesskaber såsom museumsforeningen og biografen i Gudhjem. Hendes bedsteforældre blev i sin tid tiltrukket af Bornholm på grund af malerkolonierne i Gudhjem. De byggede sommerhus i Gudhjem i 1936, et sommerhus som siden er gået i arv til Susannes mor. Susannes forældre mødtes på Bornholm, og som barn tilbragte Susanne alle somre på Bornholm, hvor hendes bedstefar havde et galleri. Denne historik har givet Susanne en særlig tilknytning til Bornholm, som hun oplever, er hendes sted:

- "jeg er virkelig tilvalgsbornholmer. På den måde, at jeg siger, at Bornholm er mit sted... min familie er kommet på Bornholm som turister i næsten 100 år. Så vi er i virkeligheden et meget godt eksempel på det." (Danig, S., 2023)

Efter at være kommet i familiens sommerhus i Gudhjem i mange år købte Susanne Danig selv en bolig uden for Klemensker, som i dag også huser BIRCA, som er et kunstnerresidency, et arbejds- og udviklingssted for scenekunstnere og hvor cirka 100 kunstnere kommer årligt. Med afsæt i Susannes arbejde inden for kunst og kultur har hun engageret sig i Bornholm ved blandt andet at være bestyrelsesmedlem i Bornholms Kulturuge. Susanne har desuden udlevet sin drøm om at lave et 'residency' for kunstnere på Bornholm. Hun synes kun hun kunne realisere denne drøm på Bornholm:

- "Hvis jeg nogensinde skal lave et 'residency' sted, så skal jeg jo lave det der, hvor jeg selv er mest jordbunden. Det sted jeg kender bedst. Og hvor jeg virkelig har en interesse for kulturen og for øen. Så det var så naturligt, at selvfølgelig skulle det være på Bornholm. Fordi det er der, jeg kan være guide. Det er ikke et tilfældigt valg. Jeg har min historik på Bornholm. Så jeg kan være guiden til Bornholm og åbne for de kunstnere, der kommer på BIRCA, åbne mulighederne for Bornholm."

Via BIRCA er Susanne med til at bygge bro mellem bornholmske kunstnere, både fraflyttede bornholmere og fastboende og internationale kunstnere. De værker der skabes, tager som oftest afsæt i det bornholmske landskab og kulturhistorie.

Susanne Danig har som fritidshusbeboer og med kompetencer inden for kunst og kultur været med til at udvikle det bornholmske kunstmiljø. Susannes historie er blot én blandt mange personlige historier om fritidshusbeboere, som føler en stor tilknytning og som engagerer sig og er medproducenter i det lokalområde, hvor deres fritidshus ligger.

4.3 Den tilbagevendende besøgende

En tredje vej til at blive tilvalgsbeboer, er som 'tilbagevendende besøgende'. Det er kendetegnet ved at være mennesker, der besøger et sted, som de umiddelbart kan lide og besøger igen og igen. For de fleste besøgende gælder, at de alene er forbrugere af det sted, som de vender tilbage til igen og igen. Men for nogen udvikler glæden ved stedet sig til en lyst til at engagere sig aktivt i dette steds fællesskaber. Et sådant eksempel er Christian Stadager.

Han var ansat i Domstolsstyrelsen i København og boede med sin hustru Lise i Dragør. Et vennepar, som havde købt sommerhus på Ærø, blev anledningen til, at parret besøgte Ærø. Og det blev til mange besøg, både for at besøge deres venner og være med på jazzfestivalen, men også fordi Ærø og hele livet på Ærø tiltalte parret. De mange besøg på Ærø fik parret til at drømme om at hive teltpælene op og flytte livet til Ærø mere permanent. De oplevede en fred og ro derovre og kunne rigtig godt lide den gamle og hyggelige by, Ærøskøbing.

- "Der var også nogle fede mennesker på øen, så vi kunne godt tænke os, om vi kunne skabe os et andet liv end det vi havde. Det var lige efter Corona, hvor man satte sig ned gjorde sig nogle overvejelser... Vi drømte om det lidt mere simple og stille og rolige liv. Ikke en stressende hverdag. Jeg var lige gået ned med stress, men blev reddet af Coronaen."

Gennem venneparret, hvor vennen var bestyrelsesformand for Ærø Whisky, blev Christian Stadager engageret frivilligt ved at tilbyde sin hjælp til IT i iværksættervirksomheden Ærø Whisky. Han var frivillig i cirka to år, inden de flyttede til øen. Et års tid før flytningen blev han også spurgt, om han ville være med i bestyrelsen for Ærø Jazz Festival. Det var både med IT og musikken for øje, at han blev spurgt.

- "Det var da fint at blive spurgt om. Jeg var da lidt bæret over det. Okay, tænk at de gerne vil have at jeg deltager i det. Det var da et skulderklap, ik."³⁴

Christian blev altså tilvalgsbeboer, fordi Ærø både blev et sted han og hustruen Lise besøgte igen og igen – og så blev det et sted, de engagerede sig i. De var altså ikke bare forbrugere af Ærø, som de fleste turister, men begyndte at engagere sig aktivt i stedet og blive medproducenter. De kompetencer, som Christian kom med, var især viden om IT, projekter, frivilligt bestyrelsesarbejde og musik.

Parret var på Ærø mange gange, før hele planen om at flytte til Ærø lykkedes, og huset i Dragør blev solgt, og de fandt et hus på Ærø. I starten pendlede Christian til København to dage om ugen og var tre dage i Svendborg, stadig i Domstolsstyrelsen. Først et års tid senere går det hele op i en højere enhed, da direktøren på Ærø Whisky

³⁴ Stadager, C., 2023

gerne vil stoppe, og Christian overtager direktørposten og han kan blive fuldtids Ærøbeboer. Christian er dermed et eksempel på en tilbagevendende besøgende, der bliver så glad for stedet, at han ender med at flytte til stedet.

4.4 Den entreprenante

En fjerde type af tilvalgsbeboere er 'den entreprenante'. Det som kendetegner 'den entreprenante' tilvalgsbeboer er, at tilknytningen til stedet, hvor man ikke har sin faste bopæl, udledes via entreprenante projekter, der danner rammen for fællesskaber, som 'den entreprenante' tilvalgsbeboer indgår i på tværs af tilvalgsbeboere og lokale faste beboere. Måden at engagere sig i det lokalområde, hvor 'den entreprenante' tilvalgsbeboer ikke har sin faste bopæl, er således ved at engagere sig i nye projekter eller virksomheder, og derigennem være med til at udvikle det sted den entreprenante tilvalgsbeboer ikke bor, men føler en tilknytning til.

Den entreprenante tilvalgsbeboer vil typisk samtidig være fritidshusbeboer eller tilbagevendende besøgende, og dermed have en historik, der knytter vedkommende til stedet, men det som er særegent ved den entreprenante tilvalgsbeboer er, at engagementet i det andet lokalområde sker via projekter og virksomheder hvorigennem den entreprenante personlighed kan udledes.

Henrik Lehmann er et eksempel på en entreprenant tilvalgsbeboer, hvor tilknytningen til Bornholm blev udlevet ved blandt andet at investere i Gæstgiveren i Allinge.

Gæstgiveren i Allinge på Bornholm er et spisested, et hotel, en bar og koncertsted, som ikke mindst er kendt for sine sommerkoncerter i den tilhørende klippehave, som hvert år får besøg af store danske pop- og rocknavne. Stedet er også kendt for i årtier at være stedet hvor musikere overnattede, når de var på Bornholm og gav koncert i Nordlandshallen. Og er ikke mindst kendt for at være der, hvor Gasolin gik i opløsning.

I 2001 købte Henrik Lehmann og hustruen Malene Botoft Gæstgiveren i Allinge. Parret er selvstændige og bor til hverdag på Amager, hvor de også driver Ingolfs Kaffebær og Spisehus. Hver sommer åbner de Gæstgiveren i Allinge, hvor de huser store danske navne, flere vender tilbage år efter år og giver koncerter og bor på Gæstgiveren med deres familier.

Parrets valg om at investere i Gæstgiveren, som dengang var meget nedslidt, hænger sammen med Henriks tilknytning til Bornholm. Som barn kom Henrik hver sommer på Bornholm sammen med sin mor:

”Så tog vi hele øen rundt hver eneste sommer i mange år, da jeg var helt lille med min mor med bus. Så derfor sidder det i DNA’et, denne ø sidder i DNA’en” (Lehmann, H., 2023)

Også i en voksen alder har parret jævnligt besøgt Bornholm med deres børn, da de var små

- ”Og så kendte vi en i Sandvig, der kom vi til fødselsdag, da børnene var helt små. Så før Gæsten, så kom vi hvert år ud i et sommerhus i Sandvig hos en vi kender til fødselsdag med alle mulige venner.” (Lehmann, h., 2023)

Det var på en af de årlige ture med familien til Bornholm, hvor Henrik og Malene så, at Gæstgiveren var til salg og endte med at købe den. For Henrik Lehmann var det bestemt ikke tilfældigt, at det var på Bornholm, de valgte at købe en gammel kro. Bornholm har altid været et særligt sted på grund af de mange ferieminder på øen, personlige relationer til stedet og ikke mindst den fantastiske natur, som Henrik oplever, kan måle sig med både Grækenland og Spanien:

- ”Det er det bedste sted? i Danmark. Det er det. Det er ligesom, du kunne være i Grækenland eller Spanien. Det er lige så fedt, det der. Og også på alle mulige tidspunkter på året. Det er virkelig fantastisk. Og det er jo selvfølgelig også en del af det” (Lehmann, H., 2023)

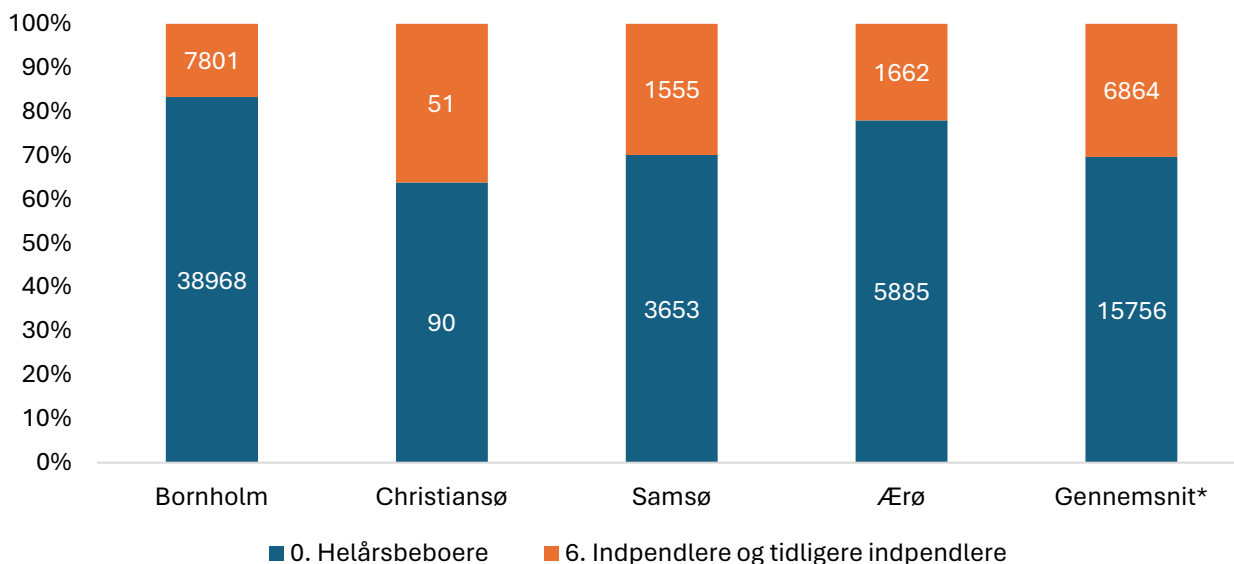
Henrik Lehmann og Malene Botoft er således eksempler på multi-lokale entreprenante tilvalgsbeboere, som har deres faste bopæl og primære virksomhed i København, men som også vælger at investere i at omdanne en gammel kro til et autentisk spillested, et andet sted som de føler en stor tilknytning til. Fra at besøge øen som turister igennem mange år, engagerer de sig i et iværksætterprojekt på øen.

4.5 Indpendleren

Endnu en vej til at blive en tilvalgsbeboer i et lokalområde, er at indpendle til stedet for at arbejde der, men have bopæl et andet sted. At arbejde i et område vil langt fra altid indebære, at man får en særlig tilknytning til stedet og aktivt ønsker at engagere sig og blive en del af fællesskaberne i dette lokalområde. Men for nogle personer, som indpendler, udvikles en stærk tilknytning til stedet og blandt nogle af disse indpendlere, som oplever en tilknytning til stedet, bliver det anledning til at engagere sig aktivt i lokale fællesskaber.

Af figuren nedenfor fremgår, hvor mange personer, som i mindst et af årene 2000-2021 var indpendlere til de fire øer, fraregnet 2021-beboere. Det vil sige personer, som ikke bor på øerne nu og som i mindst et af disse år har indpendlet til øen. Overraskende måske er indpendlingen blandt de fire øer størst til Christiansø. Det kan dog delvist forklares ved at Christiansø er domineret af én stor arbejdsplads for de fastboende hvor særopgaver må løses af indpendlere. Samsø har en indpendling, der helt

svarer til referencegruppen. Som ved fritidsboligejere, er det igen Bornholm og Ærø der har en lavere indpendling end gennemsnit. Igen kan det med omfanget af færgeruter overraske for Ærø, mens Bornholm kan forklares ved afstanden. Dog er Bornholm som tidligere nævnt betjent af flyrute.

Figur 11: Personer som i mindst et af årene 2000-2021 var indpendlere til øen, fraregnet 2021-beboere set i forhold til den fastboende befolkning i 2021³⁵. Gennemsnit³⁶

Et eksempel på indpendlere, som bliver til tilvalgsbeboere, kan findes på Christiansø, hvor håndværkere hyres ind og får arbejde typisk fra mandag til torsdag i en eller flere uger. Mandag til torsdag overnatter de på øen, i Ballonen, som er Christiansøs tidligere fængsel, der i dag er lavet om til en form for vandrehjem, hvor man kan leje værelser. En del af disse indpendlende håndværkere vender tilbage igen og igen, år efter år for at arbejde for Christiansø Administrationen under forsvaret og opbygger en nær relation til stedet. Flere af disse indpendlende håndværkere får et særligt forhold til Christiansø. Peter Karmark, som har boet på Christiansø i fire år og selv arbejder som håndværker på øen, beskriver hvordan flere indpendlende håndværkere får et særligt forhold til Christiansø:

³⁵ Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik.

³⁶ Gennemsnit for områderne Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm

- "En maler som kommer. Han er selvstændig på Sjælland, som kommer ud, og han har gerne tre uger gangen. Han har et helt specielt forhold til det her sted... han har jo været her så meget, så han falder jo bare ind i det."

Peter Karmark oplever at mange af de indpendlende håndværkere bliver en del af fællesskabet blandt øens knap 100 faste beboere i de perioder, de arbejder på øen:

- "Det er jo forholdsvis faste folk, der kommer... dem inviterer vi jo med op og spille hockey og sådan noget og inviterer dem hjem og spise. Nogle mere end andre, det er jo med forskel. Men de får i hvert fald tilbud om at indgå i det daglige liv."

Mange af de indpendlende håndværkere opbygger sociale relationer og inviteres med i det liv, som leves blandt de lokale, både sportsaktiviteter, private middage og øens traditionsrige 5-møder. 5-møder er en gammel tradition på Christiansø, hvor de lokale mødes på græsset eller i baggården ved købmanden og drikker en fyraftensøl eller en sodavand mellem kl. 16 og 17 efter endt arbejdsdag – et uformelt fællesskab, hvor man får en sludder med de andre på øen, og hvor er de indpendlende håndværkere også er velkomne. Ved særlige anledninger, såsom fødselsdage, kan beboere invitere til 5-møde i deres hjem. Også her kan indpendlende håndværkere være velkomne.

4.6 Eksperten

Den sidste prototype af tilvalgsbeboer, som vi har identificeret på de fire øer er 'eksperten'. Eksperten er kendetegnet ved at opbygge sin tilknytning til stedet i kraft af et ekspertområde, som tilvalgsbeboeren er særligt optaget af at dyrke og som har ført vedkommende til dette sted, da stedet er særegent i forhold til netop denne interesse. Med afsæt i netop dette ekspertområde opholder denne person sig gentagende gange på stedet, hvilket bliver afsæt for at danne personlige relationer og indgå i lokale fællesskaber på stedet, som dermed bliver translokale fællesskaber.

Et eksempel på 'eksperten' er fuglekiggere på Christiansø. Tusinder af trækfugle raster hver forår og efterår på Christiansø og Ertholmene. Det gør området helt særligt for fuglekiggere. Nogle af disse fuglekiggere vender tilbage igen og igen for at observere fugle, hvor de indberetter deres observationer i DOF-basen (Dansk Ornitologisk Forenings database over observationer af fugle). Andre er tilknyttet Christiansø Naturvidenskabelige Feltstation, som står for at ringmærke og optælle fugle, foruden at stå for formidlingsaktiviteter.

Per Alnor Kjær var i perioden fra 1991 til 1995 ringmærker og observatør ved Christiansø Økologiske Feltstation, først under Skov- og Naturstyrelsen, siden under Danmarks Miljøundersøgelser. I dag har Per fast bopæl på Fanø, men han har aldrig glemt sit ophold på Christiansø i starten af 1990'erne. I mange år drømte han om at komme tilbage til Christiansø, både for at få muligheden for igen at opleve fuglene og fugle-

trækket, men også for igen at opleve den særlige stemning og atmosfære på Christiansø. Det lykkedes i 2023, da han blev tilknyttet den private forening Christiansøs Naturvidenskabelige Feltstation som chefringmærker, og Per skal også være på Feltstationen i 2024. Per oplever, at det forhold, at fuglekiggerne også opholder sig på Christiansø, uden for sæsonen betyder, at de har et fællesskab og en samhørighed med de lokale:

- "Jeg kan godt lide at være her i yderperioderne. Også fordi det er lidt specielt vejr, og du får et andet forhold til de fastboende. Altså det er lidt mere 'thought' at være herude, så man får en samhørighed med dem, der bor herude. Fordi man skal ligesom klemme ballerne sammen. Vejret kan være træls, og det er koldt, og det blæser. Hvis der ikke er nogen fugle, så kan man godt gå og kede sig lidt ekstra... Man danner ligesom et fællesskab omkring det der med, at man er her uden for sæsonen." (Kjær, P., 2023).

At de tilbagevendende fuglekiggere er en del af de lokale fællesskaber, kommer til udtryk på mange forskellige måder. Fuglekiggerne er velkomne og deltager blandt andet i 5-møderne – en gammel tradition på Christiansø, hvor man mødes mellem 16 og 17 til en fyraftensøl ved købmanden:

- "Vi har en tradition om, at man en gang imellem går ned i baggården ved købmanden ved fyraftenstid og får en øl. Og dem der kommer i baggården, det er sådan set også dem, jeg hænger mest ud sammen med... Og en gang imellem, så når vi går op og rafler oppe på kroen, så er det også de samme."

Per Alnor Kjær er ligeledes blevet inviteret med til borgermøder, blandt andet Christiansøs kommende udviklingsstrategi, hvor han oplevede, at han kunne komme med relevante input, som en deltidsbeboer:

- "Jeg deltog... som en, der har boet herude i længere tid ad gangen. Jeg kunne måske se nogle af de ting, som de fastboende ikke kan se."

Øboerne på Christiansø har endda taget fuglekiggerfolket så meget til sig, at de på flere måder hjælper Christiansøs Naturvidenskabelige Feltstation med finansiering, så feltstationen og aktiviteterne med at ringmærke og tælle fugle fortsat kan bevares. Det kommer til udtryk ved, at der i Sirenehuset, som er en cafe og butik på Christiansø, kan købes t-shirts, hvor en del af overskuddet går til feltstationen. Også i købmanden sælges nogle bøger, hvor en del af overskuddet går til feltstationen.

Ligeledes har en lokal beboer, Ulla Stigfeldt, i samarbejde med to tilvalgsbeboere som er kommet på Christiansø igennem mange år, kunstnerne Fritz Ahlefeldt og Anette Sonne, taget initiativ til, at støtte Christiansøs Naturvidenskabelige Feltstation ved at arrangere en kunstudstilling i det lille galleri Palivaren på Christiansø. Her blev udstillet værker som var doneret af kunstnere, hvoraf mange havde en tilknytning til Christiansø. De donerede malerier var til salg og pengene fra salget gik til Christiansøs Naturvidenskabelige Feltstation, først i forbindelse med udstillingen og derefter via auktion på internettet.

Per Kjær oplever således, at både de lokale og andre tilvalgsbeboere har taget feltstationen til sig og mener, at det er en del af øen, som skal bevares. Dette kommer blandt andet til udtryk, når Per beskriver, hvorfor den lokale beboer Ulla Stigsfeldt engagerede sig:

- "Hun kan godt lide feltstationen. Hun synes, det er synd, hvis vi skal til at drosle ned. Som hun siger, vi har været der så længe, så vi er en del af øens historie. Det ville være mærkeligt at være på Christiansø, hvis ikke der var feltstation." (Kjær, P., 2023).

5 Anledninger til fællesskaber mellem fastboende og tilvalgsbeboere

Når lokalområder udvikles i samspil mellem lokale beboere og tilvalgsbeboere, sker det i forskellige typer af fællesskaber. Center for Regional og Turismeforskning har tilbage i 2018 gennemført et forskningsprojekt 'Nye stemmer i landdistrikterne', som omtalte disse fællesskaber som forskellige engagementsplatforme for tilvalgsbeboeres engagement. Udgangspunktet var, at tilvalgsbeboernes engagement i at deltage i lokale fællesskaber sammen med fastboende lokale eller andre tilvalgsbeboere altid er 'forankret' i et tema eller et værdigrundlag, som tilvalgsbeboeren oplever som meningsfuldt og meningsgivende. I denne undersøgelse er fokus imidlertid ikke alene på tilvalgsbeboernes engagement, men på samspillet og relationen imellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere.

I forbindelse med forskningsprojektet fra 2018 blev der identificeret i alt fem forskellige typer af translokale fællesskaber mellem tilvalgsbeboere og fastboende lokale. Der er tale om fem forskellige typer af anledninger til at engagere sig og bidrage til at udvikle lokalområdet, som opleves meningsgivende for både lokale og tilvalgsbeboere.

De fem translokale typer af fællesskaber er:

1. Entreprenørfællesskaber
2. Idealistfællesskaber
3. Kulturarvsfællesskaber
4. Stedsudviklingsfællesskaber
5. Interessefællesskaber

Allerede i 2018 da disse fem typer af translokale fællesskaber blev identificeret stod det klart, at de ikke udgjorde et udtømmende overblik over samtlige typer af fællesskaber mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere. Denne undersøgelse har derfor ikke alene fundet nye eksempler på de fem typer af translokale fællesskaber, men også identificeret fire yderligere:

6. Traditionsfællesskaber
7. Folkesagsfællesskaber
8. Eventfællesskaber
9. Levende lokalsamfundsfællesskaber

De ni forskellige translokale fællesskaber foldes ud i på de følgende sider ved hjælp af eksempler fra Samsø, Ærø, Bornholm og Christiansø.

5.1 Translokale entreprenørfællesskaber

I entreprenørfællesskaber samles entreprenante personer i fællesskaber om at udvikle nye forretninger, forretningsmodeller, produkter og investeringer i lokalt forankrede erhvervsprojekter. Der er som udgangspunkt tale om entreprenante personer, som tager deres erfaringer, ekspertise og økonomi fra deres professionelle virke med ind i et translokalt fællesskab, sammen med både lokale fastboende og andre tilvalgsbeboere ind i et lokalsamfund. Det kan både være som iværksætter, investor, bestyrelsesmedlem eller andre roller, som kan være med til at etablere eller videreudvikle en virksomhed i det lokalområde, man ønsker at udvikle.

5.1.1 Entreprenante tyskere etablerer Ærø Vin og Farmers Market Ærø

Det tyske par Silvia og Guido Weihermüller er et eksempel på et entreprenant par, som er kommet til Ærø. Igennem mange år havde parret arbejdet som filmproducenter i Hamborg i Tyskland. Coronapandemien i 2020 satte kulturbranchen i stå, herunder et filmprojekt som parret havde arbejdet på i to år. Den ekstraordinære situation blev anledningen til refleksion for parret i forhold til tilværelsen og lagde grobunden til parrets beslutning om at flytte ud af byen for at købe et lille landbrug. Parret fandt en meget idyllisk stråtækt gård i Søby på Ærø, som de købte. Båndene til Tyskland blev dog ikke helt kappet. Guido Weihermüller flyttede til Danmark i forbindelse med købet af gården i december 2020, men Silvia har fortsat bopæl i Tyskland, hvor hun driver et produktionsselskab og hvor netværket til det tyske filmmiljø plejes, men opholder sig dog også meget på Ærø sammen med Guido.

Parret er et eksempel på, hvordan tilvalgsbeboere ikke alene behøver at være translokale aktører, men også kan være transnationale aktører, idet der blandt tilvalgsbeboere ikke alene er danskere, men også udenlandske aktører.

På Ærø har parret omdannet gården i Søby til en vingård og etableret virksomheden Ærø Vin, som er Ærøs første vingård. Men det entreprenante eventyr stopper ikke der. Udover at drive et produktionsselskab i Tyskland og en vingård i Søby på Ærø er parret også i gang med at etablere Farmers Market Ærø, som åbner i maj 2024. Parret har således købt den tidligere Brugs i Søby for at etablere Farmers Market Ærø. I udgangspunktet var hensigten at finde et sted, hvor Ærø Vin kan have selve vinproduktionen, men lokalerne i den nedlagte Brugs var større, end hvad Ærø Vin havde behov for. Derfra videreudviklede ideen sig og et koncept, hvor flere lokale iværksættere kunne producere deres produkt, og hvor der også skal være en butik eller et marked for lokalproducerede produkter, som på sigt også skal sælges på en fælles platform på nettet.

Med Farmers Market Ærø, skal der ikke alene skabes et fælles produktionssted og butik for mindre iværksættervirksomheder, men også skabes et mødested i Søby, som er med til at gøre byen attraktiv at besøge:

- "It's a meeting place... We want to inspire other people. And now we build the farmer's market and it's all about making Søby attractive and to make community spots. To create new ideas for the community also."³⁷

Silvia og Guido Weihermüller har valgt at stifte en forening, som skal drive Farmers Market Ærø, en forening som netop kan samle de mange iværksættere med tilknytning til Ærø. Og interessen har været stor. Allerede ved den stiftende generalforsamling i juni 2023 mødte 75 personer op og i januar 2024 fortæller formand for Foreningen Farmers Market Ærø, Michael Nielsen, at der er mere end 100 medlemmer af foreningen. Mere end halvdelen af disse medlemmer havde allerede egen virksomhed og andre har drømmen om det.

Med Foreningen Farmers Market skabes et fællesskab for iværksættere med tilknytning til Ærø, et fællesskab hvor man kan drage nytte af andres erhvervserfaring og viden:

- "But the heart of the project will be the community project and the 'forening' and giving other people the opportunities... but also there are some other local producers that want to move in and they have three, four, five, ten years more of experience. So this will be a place to share the knowledge."³⁸

Farmers Market Ærø er primært målrettet nystartede virksomheder, som skal prøve deres produkt af, og som netop kan have gavn af at træde ind i et produktionsfællesskab, hvor man blandt andet kan få hjælp til at finde vej i forskellige regler, som formanden for Foreningen Farmers Market Ærø, Michael Nielsen, formulerer det:

- "der (i Farmers Market Ærø red.) tilbyder vi så et netværk og nogle fysiske rammer og også noget erfaring omkring at etablere fødevarer virksomheder. Og ideen er ikke, at de skal skalere sig store her. Men ideen er simpelthen, at man skal prøve sit produkt af, og at man skal ligesom registreres korrekt og altså komme ind i lovjunglen med alt muligt... Du kan både producere, men du kan også få salgshylder og på sigt også sælge i fælles ramme på nettet."

Silvia og Guido Weihermüller har i deres tid på Ærø opbygget et fællesskab med andre. Dette netværk har udvist stor interesse for at støtte op og stille sin erfaring til rådighed i forbindelse med Farmers Market Ærø. Således har flere virksomhedsejere henvendt sig og ønsket at være en del af projektet for at bidrage med deres erfaring. Blandt disse er formanden for Foreningen Farmers Market Ærø, Michael Nielsen, som grundlagde Ærø Whisky, fortæller Guido:

- "He (Michael Nielsen red.) told me, I want to be a part of the Farmers Market. I want to share my knowledge with you and this project... Yes, everybody came and said, okay how can we help you? How can we support?"

³⁷ Weihermüller, S., 2023

³⁸ Weihermüller, S., 2023

Med entreprenørfællesskabet i Foreningen Farmers Market Ærø er der netop skabt et translokalt fællesskab, hvor både fastboende lokale, men også tilvalgsbeboere er aktivt engagerede i et fællesskab, som skal fremme iværksætteri på Ærø. En sådan tilvalgsbeboer er Silvia Weihermüller, men også andre producenter tilknyttet Farmers Market Ærø. Flere af de engagerede entreprenante personer har relationer til andre lande. Alene i bestyrelsen for Foreningen Farmers Market Ærø er der repræsentanter fra lande som Tyskland, Schweiz og Australien.

Det translokale entreprenørfællesskab omkring Foreningen Farmers Market Ærø er et eksempel på, hvordan entreprenante aktører både blandt lokale beboere og tilvalgsbeboere finder sammen i nye udviklingsprocesser for at udvikle nye iværksætterprojekter. I denne case er der tale om investeringer i faciliteterne fra Ærø Vin samt en lang række af erhvervsdrivende, som bidrager med erfaring og viden samt virksomheder som satser på at placere hele eller dele af deres produktion i rammerne af Farmers Market.

5.2 Translokale idealistfællesskaber

Idealistfællesskaber er kendetegnet ved at samle lokale beboere og tilvalgsbeboere om en fælles idealistisk ambition om samfundsforandring, som de udøver på lokalt plan. Fællesskabet knytter sig således op på mere overordnede idealer, som også kan findes mange andre steder, også internationalt, men som også har en lokal relevans og kan være knyttet op på et lokalområdes stedsbrand.

5.2.1 Økologisk Samsø

Økologisk Samsø er en forening, som blev stiftet i 2013. Foreningen har en målsætning om, at det økologiske areal på Samsø skal øges og arbejder for at udbrede økologi på Samsø generelt. Foreningen Økologisk Samsø har knap 300 medlemmer, som både er fra Samsø, men også resten af landet. Foreningen står bag flere aktiviteter såsom bondemarkeder, høstfest, fællesspisninger, workshops og foredrag med mere og bakker op om andre aktiviteter, hvor økologi og kvalitetsfødevarer er på dagsordenen.

Med afsæt i foreningen Økologisk Samsø blev Danmarks første erhvervsdrivende almennyttige jordbrugsfond stiftet i 2014; Jordbrugsfonden Økologisk Samsø. I 2015 stiftede man et datterselskab Økologisk Samsø A/S. Hermed blev det muligt for folk at købe aktier hos Økologisk Samsø A/S og derigennem støtte opkøb af landbrug på Samsø via jordbrugsfonden. Aktionærene ejer i dag 4 ejendomme: Yduns Have i Alstrup, Søkjærgård ved Kolby Kås, vinmarken ved Haardmark Mark samt en ejendom i

Kolby. Gårdene forpagtes til unge landmænd, som forpligter sig på at dyrke jorden 100% økologisk.

Blandt de mennesker, som har fået Økologisk Samsø til tage form, er en del tilvalgsbeboere. Økologisk Samsø er således blevet et translokalt fællesskab, hvor både lokale beboere, men også tilvalgsbeboere aktivt engagerer sig. Et engagement, som grundlæggende er forankret i idealistiske værdier om at støtte op om en idealistisk sag. Der kan være tale om flere forskellige idealistiske værdier, som det idealistiske engagement kan være knyttet op på, og som hver kan have forskellig betydning for den enkelte. Engagementet kan således være knyttet op på idealistiske værdier om at skabe en samfundsforandring som handler om at skabe et mere bæredygtigt samfund, fremme økologi og bæredygtig landbrugsproduktion ved helt konkret at fremme dette projekt, som netop konverterer konventionelt landbrug til økologisk landbrugsdrift:

- "Folk har lidt forskellige bevæggrunde... at det er økologisk og er dyrket bæredygtigt og uden sprøjtegift osv." (Mikkelsen, C., 2023)

For andre er engagementet i Økologisk Samsø i lige så høj grad en mulighed for at fremme, at unge økologiske landmænd kan arbejde som landmænd uden at skulle investere store summer i en stor bedrift, hvilket kan være en udfordring for mange.

Endelig er der andre, som ønsker at støtte projektet, fordi de ønsker at fastholde nogle mindre landbrug og husmandssteder på en ø som Samsø, og dermed gå imod mange års tendens til, at der bliver færre men større landbrug. Disse idealer spiller sammen med ønsker om at skabe mere liv på landet. Direktør for Økologisk Samsø A/S Camilla Mikkelsen forklarer:

- "Folk har lidt forskellige bevæggrunde... det her med at bevare de små husmandssteder og de små landbrug. At de gerne ser, at det hele ikke ender i hænderne på de to eller tre store landbrug og alle de små forsvinder. Og så også, at det er økologisk og er dyrket bæredygtigt og uden sprøjtegift osv. Men der er nogen, der helt klart har den der med, at de vil gerne se, at strukturen forbliver mere nuanceret, end bare større og større og færre og færre." (Mikkelsen, C., 2023).

Det translokale idealistfællesskab kommer til udtryk i foreningen Økologisk Samsø ved at både tilvalgsbeboere og lokale beboere er medlemmer af foreningen, dog med et flertal af lokale blandt de knap 300 medlemmer. En del af disse medlemmer er også frivillige for foreningen og hjælper især med at gå til hånde i forbindelse med afvikling af foreningens arrangementer og events, som for eksempel til bondemarkederne, hvor nogle også sælger egne produkter til markederne. Blandt disse engagerede frivillige er der dog en klar overvægt af lokale frivillige:

- "dem der generelt deltager i arrangementerne og er aktive, de er lokale og så er der nogle enkelte, meget, meget dedikerede fritidssamsinger, som når de er her, så kommer de gerne." (Mikkelsen, C., 2023)

En hjælp som er uundværlig for foreningen:

- "uden det, så kunne vi ikke gøre det. Det er virkelig frivilligt arbejde, der driver det." (Mikkelsen, C., 2023)

Køb af aktier fra aktieselskabet Økologisk Samsø A/S er ligeledes en måde både lokale beboere og tilvalgsbeboere kan støtte op om det idealistiske projekt. Blandt aktionærene i Økologisk Samsø A/S bor cirka to tredjedele uden for Samsø og en tredjedel af aktionærene er lokale beboere på Samsø. Aktionærene, som ikke bor på Samsø, er primært fra Århusegnen og Nordsjælland samt lige omkring Odder og omegn. En del af disse har fritidsbolig på Samsø og ikke mindst er der et sammenfald mellem flere storaktionærer fra Nordsjælland og fritidshusejere i Nordby forklarer direktør for Økologisk Samsø A/S Camilla Mikkelsen.

- "Der er sammenfald med Nordsjælland og nogle af de lidt større investeringer, der er rigtig mange af dem, der har feriehus herovre, og meget omkring Nordby. Vi lavede sådan et demografitjek på et tidspunkt, for at se, om der er et sammenfald. Så det man nok kan udlede er, at de har flere penge mellem hænderne, og har nogle flere frimidler, og har noget overskud til at putte nogle penge ind i et filantropisk projekt." (Mikkelsen, C., 2023)

Blandt storaktionærene er desuden personer, hvis eneste tilknytning til Samsø har været personlige relationer til folk, som var involveret i projektet i opstartsfasen, som ønskede at være pionerer, der var med til at skabe den første jordbrugsfond i Danmark:

- "nogen har investeret fra starten og været med til at starte projektet, og har puttet ret mange penge i det, uden at de nødvendigvis havde en personlig tilknytning til Samsø. Så for dem har det været det pionermæssige. De ville gerne støtte en alternativ ejerform, plus at det så var økologisk... Og så har de så tilfældigvis kendt personligt nogle af de folk, der var involveret i opstarten af projektet. Og så derigennem er blevet motiveret til at investere." (Mikkelsen, C., 2023)

5.3 Translokale kulturarvsfællesskaber

Denne fællesskabstype tager udgangspunkt i et lokalområdes kulturarv. Det der samler folk i dette fællesskab, er ambitionen om at genskabe, opretholde eller revitalisere et lokalområde med afsæt i stedets historiske kulturarv. Denne type fællesskab adskiller sig fra de øvrige ved at være dybt forankret i den lokale kultur og historie, som er knyttet til netop dette sted.

5.3.1 Bornholms kulturarv for kunsthåndværk i samspil med tilvalgsbeboere

Bornholm har en lang og stærk tradition for kunsthåndværk og har i generationer tiltrukket og været hjemsted for kunsthåndværkere. Den århundredgamle tradition for håndværk, repræsenteres stadig af kunstnere og håndværkere på øen, der arbejder med blandt andet keramik, glas, tekstiler og træ. Bornholm blev i 2017 tildelt titlen som A World Craft Region og er den første region i Europa, der har fået denne anerkendelse. Bornholm er også hjemsted for Det Kongelige Danske Kunstakademi, Designskolen Bornholm (KADK Bornholm). Kunsthåndværk er således en integreret del af det bornholmske kultur- og stedsbrand.

Bornholms stærke traditioner for kunsthåndværk drives ikke alene frem af lokale beboere, men også af tilvalgsbeboere. Eksempler på dette er deltidsbornholmere, som selv er kunsthåndværkere, som bliver inspireret og gerne vil være en del af det stærke miljø for kunsthåndværk, der er på Bornholm, såvel som deltidsbornholmere, som gerne vil være frivillig på Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård.

Kunsthåndværkeres fristed

Blandt tilvalgsbeboere, som har engageret sig i kunsthåndværksmiljøet på Bornholm, er designduoen Mette Bentzen og Lasse Kristensen, som ejer den prisbelønnede design og snedkerkunstnervirksomhed Egeværk. Mette og Lasse fra Egeværk købte fritidsbolig på Nordbornholm for to år siden. En beslutning som i første omgang handlede om at koble af som familie og at være i den smukke natur og at få nogle pauser væk fra et travlt liv i Helsingør, hvor parret bor og driver deres virksomhed.

På Bornholm blev designduoen dog tiltrukket af det stærke kunsthåndværkermiljø, der findes på Bornholm. De oplever Bornholm som et fristed, hvor kunsthåndværket og fagligheden er i højsædet, og hvor der er stærke fællesskaber omkring netop denne dagsorden:

- "Bornholm, det er det der fristed, det er åndehullet og det er fællesskabet. Det er ildsjælene og glæden ved kunsthåndværket, og det er et fagligt niveau, som er superfint og som har en historik, som ses. Man ser fortiden med kunsthåndværk, og det er meget stærkt" (Bentzen, M., 2023).

På ture rundt til museer, udstillinger og værksteder på øen kom designduoen i dialog med andre kunsthåndværkere og blev derigennem en del af fællesskaber i kunsthåndværkermiljøet på øen – fællesskaber med andre, som også har samme passion for håndværket og kunsten:

- "Jeg tror bare, Bornholm fylder det der sted i hjertet hvor, ja, hvor vi får noget inspiration, hvor vi får noget ro, men hvor vi samtidig møder nogle mennesker, som er lige så passionerede".

Det stærke miljø for kunsthåndværk fremhæver Mette Bentzen er helt unikt for Bornholm. For det har dybe rødder i den bornholmske historie og er bygget op igennem mange generationer og er blevet en del af Bornholms dna. En kunsthåndværkstradition som Mette Bentzen gerne vil hjælpe med at videreføre:

- "I (Bornholmere red.) har alle de her folk, som har arbejdet med keramikken for eksempel. Det ligger jo i generationer i folks dna, og det er det, der er så særligt. Der er nogen der skal bære det videre, for det må ikke dø. Vi går alle sammen på de der fortove som har Hasleklinker. Det ligger i så mange lag i det her samfund og generationer tilbage, at det bliver sådan en dna-ting. Det skal bæres videre. Ligesom alle vores håndværk skal bæres videre i en globaliseret verden, og det er svært." (Bentzen, M., 2023)

Den lange tradition for kunsthåndværk på Bornholm har ifølge Mette Bentzen banet vejen for, at Bornholm er blevet et af de få steder i verden, hvor kunsthåndværk er anerkendt og værdsat og noget som naturligt har høj værdi, og det gør det til et attraktivt fællesskab at være en del af og bidrage til det videreføre:

- "Der er et andet værdisæt på Bornholm, end der er i resten af Danmark omkring det at skabe noget. Det er vildt vigtigt, fordi det er en kamp at fortælle, hvorfor tingene skal være så dyre? Jamen det er fordi, de tager rigtig, rigtig lang tid at lave og udvikle.
- "På Bornholm værdisætter man kunsthåndværk, og det gør man ikke så mange andre steder i Danmark. Det gør man kun nogle få steder i verden, som man gør det på Bornholm, og når nu det er det, at vi brænder allermost for, og det vi tænker på hele tiden. Så er det et fællesskab, som er rigtig attraktivt."

De dybe traditioner for kunsthåndværk på Bornholm, giver Bornholm et stærkt brand for kunsthåndværk og unikt miljø for kunsthåndværkere at være en del af:

- "Altså hele den fortælling er meget nemmere på Bornholm, end i resten af Danmark, fordi den allerede er gjort, og den er værdisat og den er bare alle de steder, man kan besøge, og det er så stor en del af turismefortællingen. Og det bygger selvfølgelig på en lang tradition, og så bygger det jo også på at der er nogle institutioner, der varetager det, og så er der en masse kunsthåndværkere derovre, som føler sig så godt tilpas i det, og som alle sammen har den her ildsjæl omkring det, og lige så snart man kan forene de her energier, der ligger i de her ildsjæle, så sker der jo noget helt unikt og helt vildt inspirerende. Så derfor bliver det åndehullet." (Bentzen, M., 2023)

Mette Bentzen og Lasse Kristensen oplever derfor også, at fællesskaberne omkring kunsthåndværk på Bornholm er attraktive. I forbindelse med en udstilling på Center for Bornholms Kunsthåndværk blev designduoen på baggrund af deres deltidsbopæl

på Bornholm og engagement i kunsthåndværkernes fællesskaberne på øen præsenteret som 'næsten bornholmere', en betegnelse Mette Bentzen kun mener der er grund til stolthed over:

- "hun har kaldt os 'næsten bornholmere' og det synes jeg er fint. Altså, det kan man da godt være stolt over." (Bentzen, M., 2023)

At kæmpe for at videreføre håndværkstraditionerne på Bornholm, ser Mette Bentzen som en mission:

- "Det er en mission... fordi det der sker, når håndværk lukker ned, og rigtig mange håndværk er lukket ned, så forsvinder al den viden, det går tabt. Via kunsthåndværket kan vi holde noget af al den her viden kørende. Altså, det er en højere sag i end bare tjene penge til sig selv." (Bentzen, M., 2023)

Når designduoen som fritidsbeboere på Bornholm har engageret sig i fællesskaberne omkring det bornholmske kunsthåndværk, taler det ind i et ønske om at bevare den stærke tradition og historie, der er for kunsthåndværk på Bornholm.

Designduoen kom i kontakt med foreningen for de bornholmske kunsthåndværkere: Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård. Selvom Bornholm skulle være stedet, hvor designduoen skulle komme for at trække stikket, betød mødet med det bornholmske kunsthåndværkermiljø og Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård, at de ønskede at støtte op om stedet og kunsthåndværksmiljøet på Bornholm. De indgik en aftale om at lave en ny udstilling med nye værker lavet til stedet og inspireret af naturen. For designduoen var det netop vigtigt at bidrage til at støtte et sted, som sætter kunsthåndværket øverst på dagsordenen:

- "Men den der energi i og agtelsen af kunsthåndværket og fokuset på kunsthåndværket. Stedet hvor man sætter det øverst på dagsordenen og alle de søde mennesker, der anerkender, hvad vi laver gjorde. Det var mega fedt og vi ikke kunne lade være". (Bentzen, M., 2023)

Designduoen bag Egeværk planlægger endnu en udstilling på Center for Bornholms Kunsthåndværk igen til foråret. Men designduoen bidrager også på anden vis. I fællesskaberne for kunsthåndværk på Bornholm deler designduoen gerne ud af deres viden og ekspertise. Det gør de for eksempel i forhold til, hvordan man kan lykkes med at vækste med en kunsthåndværksvirksomhed og bryde igennem på et internationalt marked, ikke mindst det amerikanske marked, som er det land, der aftager mest kunst og kunsthåndværk i verden. Mette Bentzen og Lasse Kristensen har med Egeværk selv formået at slå igennem internationalt og afsætter i dag 70% af deres produktion på det amerikanske marked.

- "Der er da mange, der har potentiale fra Bornholm. De har, hvad der skal til allerede, de behøver ikke udvikle særlig meget, så kan de træde ind på det (internationale red.) marked." (Bentzen, M., 2023)

Mette Bentzen fortæller, hvordan deres internationale gennembrud netop startede med at de mødte nogle danskere, som delte deres erfaring med at slå igennem internationalt, hvilket banede vejen til Egeværks første internationale udstilling i 2016. På samme måde vil Mette Bentzen gerne hjælpe med at vise vejen for de bornholmske kunsthåndværkere, så de kan vækste og slå igennem internationalt:

- "Man begynder at fornemme, hvordan forretningsmodellen er: hvor meget galleriet skal have, hvad galleriet gør, hvad messerne betyder, hvad soloudstillinger betyder... Det handler om at erfaringsdeling. Vi er så meget derovre (i USA red.) og så har man efterhånden nogle erfaringer i det". (Bentzen, M., 2023)

Uundværlige frivillige

Center for Bornholms Kunsthåndværk Grønbechs Gård har ikke alene nydt godt relationen til tilvalgsbeboere i forhold til at få nye udstillinger i hus, men er i sæsonen også afhængige af et korps af frivillige, der hjælper med mange forskellige typer af opgaver: de er værter, som tager imod besøgende og de bemander stedets cafe og butik, hvor der sælges bornholmsk kunsthåndværk, men de kan også hjælpe med vagtplaner, fundraising og andre mere specielle opgaver afhængig af kompetencer. Leder af Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård, Lene Havtorn Larsen, konstaterer, at stedet ikke kunne fungere uden de mange engagerede frivillige kræfter, som er med til at drive stedet, når der er åbent i sæsonen fra midt marts til midt oktober³⁹.

Et fællestræk ved de mange frivillige som engagerer sig på Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård, er ifølge Lene Havtorn, at de interesserer sig for kunsthåndværk. Med den frivillige indsats de investerer, er de med til at videreføre Bornholms lange tradition for kunsthåndværk.

Blandt de frivillige er der også tilvalgsbeboere. Leder Lene Havtorn beskriver, at disse tilvalgsbeboere kan være selvstændige, som har et fleksibelt arbejdsliv og kan arbejde fra distancen. Blandt tilvalgsbeboerne er også personer, som opholder sig hyppigt på Bornholm, og som gerne vil ind i lokalmiljøet. Her kan et frivilligt arbejde på Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård være vejen ind, hvis man er interesseret i kunsthåndværk, og gerne vil lære folk fra det nye lokalområde at kende.

³⁹ Havtorn, L., 2023

5.4 Translokale stedsudviklingsfællesskaber

Translokale stedsudviklingsfællesskaber samler fastboende lokale og tilvalgsbeboere omkring lokale udviklingsprojekter, der skaber nye brugs- og forbrugsmuligheder i lokalområderne. Translokale stedsudviklingsprojekter har fokus på at skabe nye muligheder for udfoldelse på stedet. Vel at mærke nye muligheder, som ikke er bundet op på en kulturarv eller en specifik stedsbunden interesse, men helt nye udfoldelsesmuligheder, som dermed også er med til at skabe en lokal transformation og udvikle lokalområdet i en ny retning.

Et eksempel på et sådant translokalt stedsudviklingsfællesskab er Motorfabrikken Marstal på Ærø.

5.4.1 Motorfabrikken Marstal – fra motorfabrik til lokal dynamo

Ærø og ikke mindst byen Marstal har en lang maritim historie. Som led i denne historie har Ærø og Marstal været hjemsted for både søfartsuddannelse, skibsværft og ikke mindst en skibsmotorfabrik, som tidligere var kendt for at producere Marstalmotoren. Motorfabrikken Marstal er en 750 kvadratmeter stor bygning, som er mere end 120 år gammel. Produktionen af skibsmotorer blev indstillet i starten af 1990'erne og siden har fabrikken ligget stille hen, indtil bygningen i 2017 blev købt på tvangsauktion for 1.000 kr. af tre tilvalgsbeboere: Nina Rydahl Andersen, Lone Søndergaard og Julie Skaar. De tre kvinder er født og opvokset i Marstal, men flyttede fra øen, uddannede sig og fik et arbejds- og familieliv i og omkring København. Selvom de tre kvinder ikke havde deres faste bopæl på Ærø i 2017, da de købte Motorfabrikken Marstal, så var det, som motiverede dem til at købe motorfabrikken en dyb hjemstavnskærlighed, som Nina Rydahl Andersen forklarer:

- "vi er alle tre født og opvokset her i byen. Så vores motivation for overhovedet at købe det her sted var i høj grad en dyb hjemstavnskærlighed til det her sted... det var kommet ind med modermælken. Og det lå dybt i vores DNA og ventede bare på at blive foldet ud, den der Ærø-ånd... Vi havde lyst til at kanalisere den der Ærø-kærlighed ned i noget konkret... Det var en decideret følelse, den der bekymring over afviklingen et sted, som vi elsker så højt. Det var et lidt mere diffust ønske om at skabe noget liv, hvor der var afvikling. Altså udvikling, hvor der var afvikling." (Andersen, N., 2023).

Fra deres liv i København hørte de tre kvinder om en negativ udvikling i deres gamle hjemstavn, en udvikling som bar præg af afvikling, og som gav dem lyst til at handle og konkret gøre noget for at dæmme op imod denne afvikling:

- "Det var fordi, vi kunne sidde inde i København, og så besvære os med og vride hænder over, at nu er købmanden lukket, og nu er færgeruten lukket, og nu er han død, og nu er de flyttet." (Andersen, N., 2023).

- "Vi snakkede tit bare om det der, at det bare går ned ad bakke. For fanden, vi må gøre et eller andet! Hvad gør vi? Fordi udviklingen var bare afflytning, mismod, nedlukning." (Søndergaard, L., 2023).

Målet var at skabe liv i den gamle bygning hele året, og at blive et eksempel til efterfølgelse, så tendensen med afvikling kunne erstattes af udvikling. Og det er langt hen ad vejen lykket for de tre tilvalgsbeboere. Nina, Lone og Julie har transformeret den gamle motorfabrik til et multifunktionelt hus. Det er på én gang både et moderne event- og kulturhus, et sted for konferencer og workshops, et lokalt innovations- og iværksætterhus, hjemsted for kontorfællesskabet Dynamo og et museum med de originale maskiner fra den gamle motorfabrik, som drives af Marstal Søfartsmuseum.

Nina, Lone og Julie falder således ind under prototype af tilvalgsbeboere, som vi kalder de 'fraflyttede'. Selvom de for længst havde fraflyttet Ærø og havde både familie- og arbejdsliv i og omkring København, har deres store hjemstavnskærlighed betydet, at de aktivt engagerer sig i at komme deres gamle hjemstavn til hjælp. Og det var ikke første gang. Alle tre kvinder har havde tidligere været engageret i Ærøforeningen, som har hjemsted i København og har til formål at knytte og vedligeholde forbindelsen mellem ærøboere (både de bosiddende og de fraflyttede) og i øvrigt at styrke og pleje interessen og hjemstavnsfølelsen for Ærø.

Efter flere år med at drive Motorfabrikken Marstal er Nina Rydahl Andersen og Julie Skaar flyttet tilbage til Ærø, hvilket ellers ikke var planen fra starten af projektet. Lone Søndergaard bor og arbejder fortsat deltid i København, men kommer jævnligt til Ærø og motorfabrikken og er fortsat en multi-lokal tilvalgsbeboer. Eksemplet med Motorfabrikken Marstal viser dermed også, hvordan tilvalgsbeboeres engagement i et lokalområde kan føre til tilflytning, også selvom det slet ikke var en del af kvindernes plan fra start.

Forvandlingen af den gamle motorfabrik i Marstal fra en gammel faldefærdig nedlagt fabrik til et levende samlingssted for events, koncerter, konferencer, workshops, iværksætteri, kontorfællesskabet Dynamo og et museum har kunne realiseres, fordi de tre grundlæggere af det fornyede Motorfabrikken Marstal har formået at tiltrække mange gode kræfter i fællesskaber, som er forankret i motorfabrikkens rammer. Det som kendetegner disse fællesskaber er, at de er translokale fællesskaber, hvor både lokale forskellige typer af tilvalgsbeboere aktivt engagerer sig og bidrager med deres tid og arbejdskraft samt viden og ekspertise. De mødesteder for translokale fællesskaber, som Motorfabrikken Marstal faciliterer, sker blandt andet i bestyrelsesarbejdet, i Støtteforeningen Motorfabrikkens Startpatroner, i kontorfællesskabet Dynamo og i forbindelse med kulturevents.

Håndplukkede tilvalgsbeboere til bestyrelse

Kort efter købet af Motorfabrikken Marstal blev der etableret en almennyttig fond, "Fonden Motorfabrikken Marstal", som overtog ejerskabet og gav mulighed for at søge

fonde. Derfor skulle der udpeges personer til denne bestyrelse. En proces som Nina Rydahl Andersen betegner som "en meget nøje castet bestyrelse". Via netværk var Nina, Lone og Julie i stand til at rekruttere mennesker med forskellige stærke kompetencer, som kunne styrke Motorfabrikken Marstal. Blandt disse udvalgte bestyrelsesmedlemmer var flere tilvalgsbeboere, som selv er opvokset på Ærø eller personer med relationer til ærøboere, herunder venner og bekendte af Nina, Julie og Lone:

- "så skulle vi jo så besætte den fond med en bestyrelse. Og det blev så med folk, vi har i vores netværk i København blandt andet, men også nogen af dem, som består af eksil ærøboere, og som gerne ville have genaktiveret den der kærlighed." (Andersen, N., 2023)

Blandt disse tilvalgsbeboere, som blev rekrutteret til bestyrelsen, er en risikovillig erhvervsmand, Claus Peter Skov, som var født og opvokset på Ærø, som allerede havde doneret et substantielt beløb til fonden, så der kunne blive etableret nyt tag på motorfabrikken. De rekrutterede også Louise Pihl, som også er eksil ærøbo, der var underdirektør i Dansk Byggeri med mange kontakter og viden inden for byggeri, industri og et corporate miljø, foruden at være erfaren udi professionelt bestyrelsesarbejde. Via det personlige netværk blev arkitekt, grafiker og kendt tv-vært Ane Cortzen også hentet ind i bestyrelsen, hvis navn åbner døre, og som har erfaring med at omdanne tidligere industribygninger til andre formål. Ligeledes blev Sigurd Schou Madsen rekrutteret, der som kommunikationschef i Fonden for Entreprenørskab, havde stor viden om iværksætteri. Bestyrelsen blev således bemandet med personer, som kunne åbne døre og legitimere projektet og som havde erfaring og kompetencer, der kunne bidrage til at projektet lykkedes:

- "Så vi var ligesom flankeret af folk, der ville os det bedste. Men som også vidste, at vi skulle lave arbejdet. Men de ville godt lægge et navn og ryg til, at det her skulle kunne lade sig gøre... de er sparringspartnere på kanten. Og dem, der når vi søger fonde legitimerer projektet, fordi de har lagt deres navn i puljen." (Søndergaard, L., 2023)

Tilvalgsbeboere bakker op om støtteforening

Motorfabrikken Marstal har en støtteforening, Støtteforeningen Startpatronerne, som har knap 400 medlemskaber (heraf er mange husstandsmedlemskaber og dækker over flere personer). Blandt de mange medlemmer af støtteforeningen er både lokale, men cirka hver tredje er tilvalgsbeboere med en veneration for Ærø:

- "Så startede vi en forening, der hedder Startpatronerne, hvor vi har næsten 400 medlemmer fordelt på nærmest hele landet. Både mange med veneration for Ærø, men også nogen, der bare kender os eller andre (fra Ærø red.). Så vi har en forankring på Ærø og mange lokale selvfølgelig. Altså 270 er jo fra Marstal og Ærø. Og det er faktisk på tværs af Ærø, der støtter. (Søndergaard, L., 2023)

Disse medlemmer inviteres cirka 5 gange om året til kulturelle arrangementer, som kun er for medlemmer af støtteforeningen for at gøre noget særligt for de betalende medlemmer. Også her har Nina, Lone og Julie kunne trække på deres netværk, som gerne har ville stille op gratis for at bakke op om projektet. Nina Rydahl Andersen har blandt andet kunne trække på sit netværk fra sit arbejde i mediebranchen:

- "min fortid er i mediebranchen, så har jeg også kunnet trække på de forholdsvis berømte venner og kolleger, som jeg har, som så havde lyst til at komme herved og holde et foredrag eller en koncert. Så vi har kunnet lave nogle kulturevents, uden at skulle betale honorar, fordi det har været en vennetjeneste. Og det er selvfølgelig også en kæmpe fordel for at kunne komme i gang og gøre det spændende, at man har den ressource at trække på."

Andre tilvalgsbeboere, i form af fraflyttede borgere, har ligeledes indvilliget i at holde oplæg i forbindelse med events for støtteforeningen for at give noget tilbage til deres gamle hjemstavn:

- "i år har vi fx lavet noget, der hedder 'Marstalmind' i januar, hvor der kom tre ærøboere, som er voksne i dag, men som har et specielt job, som de er kommet og fortalt om. En, der arbejder i Silicon Valley, en der arbejder med mikroskoper og en der var ekspert i Italiens politik. De leverer så tilbage til deres ø, kommer og fortæller 25 minutter. Og så kan borgerne komme ned og høre deres bysbørn, sole sig i hvor dygtige de er blevet, og hvor godt det hele har fungeret. Så det er en stor massering af hjemstavnskærligheden."

Et translokalt kontorfællesskab

Den transformerede motorfabrik er også blevet hjemsted for kontorfællesskabet Dynamo. I kontorfællesskabet er der omkring 20 faste lejere tilknyttet. Det er primært tilflyttere, ofte selvstændige eller folk der kan arbejde fra distancen, som har brug for et 'ankersted, hvor man også har lidt samvær med andre', som Lone Søndergaard formulerer det. Men kontorfællesskabet er også et 'ankersted' for sommerhusejere, som lejer sig ind i kortere perioder, når de er der:

- Vi har nogle, der har sommerhus her, som lejer sig ind en måned, eller en uge. Så man kan også gøre det på lidt mere kort sigt. (Søndergaard, L., 2023)

Kontorfællesskabet danner således også rammen om et translokalt mødested, hvor ikke mindst nyttilflyttede faste beboere mødes, men også tilvalgsbeboere, som lejer sig ind for kortere perioder, og som både opsøger kontorfællesskabets rammer for at have en arbejdsplads, og for at være en del af et fællesskab og skabe sociale relationer. En af de tre grundlæggere af Dynamo, Nina Rydahl Andersen, oplever, at det er lykket at skabe et godt fællesskab:

- "vores kontorfællesskab, det synes jeg har været vores største succes indtil videre, fordi der er vi omkring 18 lige nu, som sidder her. Det er vidt forskellige

folk, og jeg tror, noget af det allervanskeligste i nærmest hvad som helst, man foretager sig, det er at skabe kultur. Altså ikke kultur, som i sang og foredrag og sådan noget, men et miljø. Altså, at der er nogle folk, der vil det samme og vil hinanden og deler og er generøse osv. Og den måde, som vi har gjort det hernede, det er jo bare at have nogle rammer og nogle fede folk og være ret obs på, hvad folks behov er. Ja, og være generøs med at introducere folk for hinanden og være dygtige til at se forbindelser og sådan noget der.” (Andersen, N., 2023)

Et translokalt korps af frivillige

Motorfabrikken Marstal har haft stor succes med at rekruttere et korps af frivillige, som blandt andet stiller op til arbejdsweekender, hvor de hjælper med at rydde op og renovere. Dette var der ikke mindst behov for i opstarten, hvor den faldefærdige bygning skulle renoveres. Der afholdes dog stadig arbejdsweekender løbende.

De frivillige bidrager desuden, og måske mest, når der skal afvikles kulturelle events såsom koncerter og festivaler. Mange frivillige vil gerne støtte op om projektet og de tre grundlæggere af den transformerede motorfabrik oplever, at det er nemt at rekruttere frivillige til de forskellige kulturelle arrangementer, som afvikles. Motorfabrikken kunne rekruttere op til 150 frivillige til en festival.

Blandt de mange frivillige er tilvalgsbeboere, især dem der har fritidsbolig på Ærø:

- Rigtig mange af dem, som vi har af frivillige, det er jo også netop sommerhusejere, som ønsker en stærkere tilknytning hertil, men måske ikke lige har en indfaldsvinkel. Og så kan de i hvert fald komme hened, og så kan de få en kop kaffe.” (Andersen, N., 2023)

5.5 Translokale interessefællesskaber

Når lokale fastboende og multi-lokale tilvalgsbeboere finder sammen i fællesskaber baseret på fælles fritids- eller kulturinteresser, er der tale om translokale interessefællesskaber. Translokale interessefællesskaber er desuden kendetegnede ved at have et lokalt nedslagspunkt, der kobler fællesskabet til stedet samtidigt med at selve fritids- eller kulturinteressen er noget, man kan udøve eller udleve flere steder i verden, og dermed knytter an til et internationalt fællesskab.

5.5.1 Søholm Opera

Et eksempel på et translokalt interessefællesskab er det fællesskab, der er omkring Søholm Opera på Samsø og i særdeleshed deres støtteforening. Søholm Opera er et dansk-engelsk foretagende som mezzosopran Lise Christensen og tenor Michael Bracegirdle startede i 2015.

Den langsigtede ambition med Søholm Opera er at skabe et lokalt kulturelt kraftcenter af internationalt format i form af et bæredygtigt multifunktionelt koncerthus/operahus tæt på Nordby på Samsø med en permakulturhave rundt om – et kulturhus som skal tilbyde helhedsoplevelser og stimulere alle sanser og tiltrække de allerbedste musikere, sangere og optrædere. Indtil koncerthuset og haven står klart, har Søholm Opera arrangeret festivaler, koncerter og events for børn og voksne rundt om på Samsø i samspil med Samsøs natur og kultur - arrangementer som publikum rejser langt for at opleve.

I 2017 stødte Søholms Operas Støtteforening til med Lise Christensen som kunstnerisk leder. Støtteforeningen vil udbrede kendskabet til opera og klassisk sang ved at skabe events, workshops og klassiske koncerter for både børn og voksne samt ved at arrangere masterclasses og kurser for unge nordiske sangstuderende med internationale coaches, undervisere og instruktører.

Placeringen på Samsø er helt bevidst. Søholm Opera skal tilbyde kulturoplevelser som man rejser efter, dedikerer sig til og giver sig hen til.

Derfor er placeringen på en ø helt bevidst. Operaduoen, og særligt Michael Bra-
cegirdle, har en særlig kærlighed til Samsø og ønskede netop at skabe kulturelle helhedsoplevelser i samspil mellem kultur og den smukke natur på Samsø.

Søholm Opera og især støtteforeningen er rammen for et translokalt interessefællesskab. Her samles både lokale og tilvalgsbeboere som frivillige på baggrund af deres fælles interesse for opera, klassisk musik og sang samt for selve fællesskabet om denne interesse:

- "I think there are several reasons why they participate. One is being part of a huge group, a team. Another is that they enjoy music, they enjoy the classical music and they enjoy being social with so many other people enjoying the music." (Sevaldsen, K., 2023).

En del af attraktionen ved at være frivillig, er at få en særlig adgang ind i denne klassiske operaverden og komme med 'behind the scenes':

- "It's rather easy to get people to attend to the volunteer job because they think it's a lot of fun and they think it's a lot of fun to get some kind of 'behind the scenes' experience, when such a huge performance take place as the one Lise and Mike make every summer and also at christmas time and easter time and so on. They feel that it adds so much value to their life at Samsø whether they are citizens of Samsø or they are 'fritidssamsinger'." (Sevaldsen, K., 2023)

De frivillige står for en lang række opgaver: alt fra at byde publikum velkommen og følge dem til deres pladser, til at være runners eller stå for parkering af biler og kørsel

rundt på øen, men de står også for både rengøring og madlavning foruden bartender-vagter og brandvagter. Det er også frivillige, som har de optrædende kunstnere overnattende i deres hjem eller sommerhuse, hvor de er værter for dem.

Søholm Operas forestillinger er således afhængige af, at der er et stort korps af frivillige kræfter, hvoraf mange er tilvalgsbeboere, som går til hånde og stiller deres arbejdskraft til rådighed og i nogen tilfælde også egen bolig. Til en sommerforestilling er der cirka 40 frivillige aktive. Frivilligleder Karin Sevaldsen vurderer, at cirka halvdelen af de frivillige kræfter er tilvalgsbeboere og typisk fritidssamsinger, som synes det er spændende at være en del af det fællesskab, som er opstået omkring Søholm Opera. Der er opstået et godt fællesskab blandt de frivillige i støtteforeningen. Et fællesskab, som har styrket relationerne på tværs af lokale og tilvalgsbeboere:

- "A great community has developed between the islanders and the 'fritidssamsinger' and people have got to know each other within that. So I feel it's always a very special group, a very lovely group. They are very connected to each other". (Sevaldsen, K., 2023).

Mange af disse frivillige har været tilknyttet Søholm Opera igennem flere år og deltager igen og igen, fordi det netop er et fællesskab, de sætter pris på:

- "the volunteers really enjoy being part of it and they have been a part of it for almost all the years that Lise and Mike have asked for volunteers. So it's the same people coming again and again year after year and also it's easy to get the new people to join us." (Sevaldsen, K., 2023).

På madholdet beskriver frivillig leder Karin Sevaldsen, at der blandt de frivillige nærmest er gået sport i at konkurrere om at sørge bedst muligt de optrædende kunstnere:

- "Because the volunteers sees it as an honor to make as delicious food and cakes as possible. Yeah it's a competition."

Blandt de mange tilvalgsbeboere, som er frivillige hos Søholm Opera er frivillig leder Karin Sevaldsen. Hun er en fritidssamsing, som sammen med sin mand har haft fritidshus på Samsø i over 30 år og sin faste bolig i Hellerup. Karin kom i kontakt med Søholm Opera i forbindelse med en opsætning af forestillingen Tryllefløjten for børn, som hun besøgte med sine børn og børnebørn. Karin tilbød sin hjælp som frivillig, da Søholm Opera søgte efter værter, som kunne huse optrædende kunstnere i forbindelse med operaens forestillinger. For Karin og hendes mand var det naturligt at melde sig som frivillig, på grund af deres interesse for opera og klassisk musik og sang:

- "it was natural for us when there was a project within an area that was familiar or interesting. It was an actual feeling for us to say that, of course, we would like to volunteer on that."

Og det blev vejen ind som frivillig hos Søholm Opera, hvor Karin har været frivillig i snart 6 år. Det har bibragt Karin nye oplevelser inden for hendes interesse for opera og klassisk sang og musik, men skabt tættere relationer til fastboende lokale på Samsø:

- "By being involved in some sort of project on the island, as a 'fritidssamsinger', then you start to make even deeper roots. Because you then connect to people who actually live there as well with a shared experience. My whole family got to know so many more people."

5.6 Translokale traditionsfællesskaber

I mange lokalområder i de danske landdistrikter og øer, har der udviklet sig særlige lokale traditioner igennem generationer. Traditioner som er helt centrale for stedets kultur og sammenhængskraft og er med til at forbinde de lokale beboere. Men de lokale traditioner er ikke nødvendigvis kun noget som de fastboende lokale beboere fører videre. I nogle lokalområder kan der identificeres translokale fællesskaber omkring de lokale traditioner. Her udledes og videreføres de lokale traditioner i et samspil mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere, ja nogle steder ville de lokale traditioner dårligt eksistere, hvis ikke tilvalgsbeboere bidrog til deres videreførelse.

Eksempler på translokale traditionsfællesskaber findes blandt andet på Ærø med deres 'påskelørdag-tradition' samt på Christiansø, hvor den gamle musiktradition og i det hele taget stedets sommertraditioner vanskeligt kunne opretholdes uden tilvalgsbeboere.

5.6.1 Påskelørdag på Ærø

Den tid på året, hvor det er sværest at få billet til færgerne til Ærø, det er påskelørdag. Det skyldes den stærke lokale påskelørdags tradition, der er på Ærø med at koge æg på stranden. Påskelørdag er der således masser af mennesker langs med øens strande, som har tændt bål og sidder i grupper og hygger sig, mens de koger æg og drikker snaps. En tradition som udøves helt uformelt. Det foregår således ikke i regi af nogen organisation eller andet, som planlægger eller afvikler arrangementet.

Alle med stærk tilknytning til Ærø kender denne tradition. Det er de lokale beboere på øen, men også fritidsbeboere og fraflyttede som alle valfarter til Ærø, for at tage til Ærøs strande påskelørdag og år efter år holder traditionen i hævd. Tilflytter og medlem af Søbys lokalråd Rune Schmidt beskriver det således:

- Påskelørdag det er jo den største rejsedag på Ærø. Der kommer alle: Alle unge og alle der har tilknytning til Ærø, de kommer tilbage og sidder rundt omkring på strandene og koger æg og drikker snaps og hygger sig. Folk der har boet her, og folk der har tilknytning til Ærø, og som når de er blevet ældre, så er flyttet væk, de mødes med gamle skolekammerater, og dem der er vokset op her... påskelørdag det er er sådan den weekend, der er alle der er bare... det er

hele øen. Så er der jo bål og liv på alle strande, selv i dårligt vejr, så sidder folk i kedeldragter (Schmidt, R., 2023).

Påskelørdag på Ærø er blevet en begivenhed, som binder de lokale beboere og ikke mindst de fraflyttede unge og deres venner sammen i et tilhørsforhold til Ærø. Det er blevet en begivenhed, hvor de fraflyttede unge også tager deres nye venner med til, og hvor gamle venner med tilknytning til Ærø mødes igen. Lektor ved Marstal Navigationsskole (navn?) oplever, at det netop er med til at fastholde relationer og venskaber forbundet med Ærø:

- Det er jo en tradition, hvor revl og krat kommer til Ærø. Nu kommer der også mange udefra, som aldrig har haft noget med Ærø at gøre. Men det er jo nærmest blevet en Roskilde Festival. Det har altid været en tradition, at man tager på stranden og hygger og koger æg og griller og drikker nogle øl eller sodavand. Men det er jo blevet en begivenhed, hvor der er flere tusinde mennesker på stranden. Og vi har altid dyrket det. Og de kommer hjem stort set alle de børn og unge, som bare har lidt tilhørsforhold. Så det er også en vigtig fastholdelse af den klike, man engang gik i folkeskole med. (Hagbarth, H., 2023)

Påskelørdag-traditionen på Ærø er således en gammel tradition, som plejer hjemstavnskærligheden og forbinder de fastboende lokale med tilvalgsbeboere, ikke mindst de fraflyttede unge. Tilvalgsbeboerne er dermed væsentlige i forhold til at fastholde og videreføre traditionen.

5.6.2 Translokale traditionsfællesskaber på Christiansø

Christiansø skiller sig ud fra de øvrige case-øer i denne undersøgelse, idet Christiansø ejes af forsvarsministeriet. Det er derfor ikke muligt for private eller erhvervsdrivende at eje huse eller sommerhuse på Christiansø. Al beboelse på Christiansø sker således via lejemål, som til daglig varetages af Christiansø Administrationen. Derfor har Christiansø ikke sommerhusejere som tilvalgsbeboere. I stedet er der på Christiansø det som omtales 'hyttebeboere'. Der er knap 40 hytter på Christiansø, som siden starten af 1900-tallet har været lejet ud til fritidsbrug. Disse hytter er primært egnede til brug i sommerhalvåret, idet de fleste ikke kun i ringe omfang kan varmes op. Lejerne af disse hytter og deres familie bredt forstået omtales i daglig tale på Christiansø som 'hyttebeboere'. Denne gruppe af besøgende er kendetegnet ved typisk at have kommet på Christiansø igennem generationer. Lejemålet til hytterne har således i udgangspunktet været med den samme familie i flere generationer, hvorfor 'hyttebeboerne' som oftest har en lang historik på stedet. Dette beskriver formanden for Christiansø Hytteforening Lars Thorbek:

- "alle sammen har en eller anden meget lang historie herover. Altså der er ikke nogen, som i dag er hyttebeboere på Christiansø, som ikke kan tale om hvad

der skete for 50 år siden. Eller i hvert fald har hørt om, hvad der skete 50 år siden fra deres forældre... de fleste af dem, som har hytter herover i dag, er det forældrene, der har fået hytten i sin tid." (Thorbeck, L., 2023)

Hyttebeboerne på Christiansø er derfor som oftest kendetegnet ved at have en særlig tilknytning til Christiansø, idet de ofte har kommet på Christiansø hele eller dele af deres liv og har en slægtshistorie, som knytter sig til Christiansø. Dette anerkendes også af mange fastboende lokale. Peter Karmark arbejder som håndværker på Christiansø og har boet på Christiansø i mere end tre år, men oplever, at mange hytteboere har en stærkere tilknytning til øen end han har:

- "...hytteboerne, i nogen grad i hvert fald, har en langt større tilknytning til Christiansø, end jeg har, for eksempel. Fordi det er noget, der går generationer tilbage, at deres familier har haft de her hytter. Jeg kan huske, at jeg mødte en hyttebo, da jeg havde været her i trekvart år, så kom der en hyttebo hen og sagde: "Goddag, jeg hedder det og velkommen til", siger han så. Altså, det er jo dig, der lige er kommet, ikke? De har altså virkelig et ejerskab til Christiansø. (Karmark, P., 2023)

En anden gruppe af tilvalgsbeboere med en stærk tilknytning til stedet er de såkaldte 'teltligere'. Det er folk som år efter år vender tilbage i deres sommerferie og bor i telt på campingpladsen. Nogle teltligere er vendt tilbage i 53 år i træk og mange er kommet på øen siden de var børn med deres familie og bringer nu deres egen familie med på sommerferie på teltpladsen.

- "Der er jo teltligere, der har kommet med deres bedsteforældre og bliver ved at komme år efter år. Så mange af de unge mennesker, der er dernede nu, har jo været der hele deres barndom. Så de har også en stor tilknytning. Det kan godt være, at det kun er i tre ugers varighed om sommeren. Men den er der. Og de føler et stort ejerskab til øen." (Karmark, P., 2023)

Både hyttebeboere og teltligere har stort ejerskab til øens sommertraditioner og er aktivt med til at planlægge og afvikle i samspil med de lokale. Ikke mindst de sommertraditioner, som ligger i uge 29 og 30, som kaldes 'balladeugerne'. Disse sommertraditioner afvikles i regi af Christiansøs Støtteforening. Christiansøs Støtteforening blev stiftet i 1938 og har til formål at arbejde for øboernes vel i bred forstand. Støtteforeningen står blandt andet for at afvikle en række traditionsbundne arrangementer såsom Sankt Hans, sommerbal og sommerkarneval. Pengene der kommer ind via disse arrangementer, går til at støtte initiativer som fremmer øboernes liv på Christiansø. Der er eksempelvis givet midler til en legeplads og til forbedringer af fælleshuset Månen. Teltpladsforpagter Ana Refsgaard glæder sig over, at hyttebeboere og teltligger deltager i planlægningen og afviklingen af Støtteforeningens sommeraktiviteter:

- "I de senere år har det været nogle af de unge, som huserer i de der kredse (blandt hyttebeboere og teltligere red.), som har stået for sommerballerne. Og det er jo superfint, altså fordi, ja, så gør de jo også noget, som øen har brug

for. Fordi det er virkelig store baller. Men de er mange, og de er selv gode til at organisere indbyrdes." (Refsgaards, A.,2023)

Tilvalgsbeboere er ikke alene aktive i afvikling af specifikke begivenheder, men også i bestyrelsesarbejdet. Både en teltligger og fraflyttet ung har været med i bestyrelsen for Christiansøs støtteforening:

- "Og en af dem var i hvert fald en teltligger... Og den anden var en som var øbarn her, altså hans forældre arbejdede her, mens han gik i skole. De er så i mellemtiden flyttet, men han ville så gerne være med i støtteforeningen. Han var her om sommeren og kom over, når der foregik et eller andet." (Refsgaard, A., 2023)

Mange sommertraditioner opretholdes i kraft af tilvalgsbeboere, og deres videreførelse synes at afhænge af at teltligere og hyttebeboere fortsat ønsker at opretholde det.

Udsigterne til at opretholde sommertraditionerne på Christiansø vil kunne påvirkes af, at man fra forsvarsministeriets side har ændret reglerne for hytteboerne. Det betyder, at hytterne i fremtiden ikke vil kunne gå i arv, som det hidtil har været tilfældet. Hvis disse hytter overgår til Christiansøs administration, når de nuværende lejere dør eller opsiges lejemålet, vil hytterne antageligt blive lejet ud enten til kortidsleje eller til folk, som har skrevet sig op til et hyttelejemål. Det vil på den ene side betyde, at mennesker, som ikke har familiemedlemmer som har et lejemål til en hytte, nu vil have mulighed for at skrive sig på en liste og på sigt få mulighed for at leje en hytte på Christiansø. Modsat vil denne udskiftning betyde, at man mister nogle kulturbærere på øen, idet hyttebeboerne netop er kommet på øen igennem generationer. Potentielt vil dette kunne påvirke mulighederne for at videreføre de nuværende lokale sommertraditioner, som også hyttebeboerne er meget involveret i.

Dette skal ses i lyset af, at forsvarsministeriet også har ændret reglerne for de fastboende på Christiansø. I 2012 blev det således besluttet, at de fastboendes lejebolig er knyttet op på deres ansættelse på Christiansø. Hvis man siger sit job op eller går på pension, vil man således ikke længere have ret til at blive boende på Christiansø, kun for så vidt at der er ledige lejemål. Disse nye vilkår for beboere på Christiansø vil umiddelbart betyde, at den ældre befolkning på Christiansø på sigt vil forsvinde og andre vil være nødsaget til at flytte, hvis de stopper i deres job under forsvarsministeriet. Fra at være et fiskersamfund, hvor fiskere havde boet i generationer side om side med folk, der arbejdede under Forsvarsministeriet, er der i dag intet fiskeri tilbage på Christiansø og de fastboende borgers ret til at bo på Christiansø er knyttet op på deres arbejde under Forsvarsministeriet. Det vil antageligt betyde, at også kulturbærere blandt de fastboende vil forsvinde og at øerne ikke længere kan tiltrække mennesker, som ønsker at leve hele deres liv på stedet, men nærmere være et sted, hvor familier opholder sig i en del af deres liv. En form for 'fastboende tilvalgsbeboere'.

De gamle musiktraditioner på Christiansø holdes i live af tilvalgsbeboere

Som beskrevet, er der en lang tradition for at afholde forskellige baller på Christiansø om sommeren, såsom sommerballet og sommerkarnevallet. Disse begivenheder ville ifølge forpagteren af teltpladsen og ejer af Christiansø Glas, Ana Refsgaard, ikke være de samme, hvis ikke der var tilvalgsbeboere, som vendte tilbage år efter år med deres instrumenter og bidrog til musikken:

- "alle de der baller har jo levende musik, og der er jo mange af dem (tilbagevendende besøgende red.), som bidrager der. Altså hvis ikke der kom nogen udefra med deres instrumenter og gav deres besyv med, så blev det nogle helt andre baller. Så de er ligesom med til at skabe aktiviteten her, både med musikken og planlægningen." (Refsgaard, A., 2023)

Der er en gammel tradition for levende musik og viser på Christiansø, som er et vigtigt element til de forskellige traditioner såsom baller og fester på Christiansø. Det løftes i høj grad af tilvalgsbeboere. Folk som kommer igen og igen og er med til at opretholde traditionen. De tilvalgsbeboere, som kan sørge for den levende musik til de lokale traditionsrige fester, er således meget værdsatte tilvalgsbeboere på Christiansø, som naturvejleder og turismekoordinator Hans Ole Mathiesen beskriver:

- "Altså på den måde er der måske også nogen, de er virkelig vigtige. Jo for den dag musikken forsvinder, så er der jo 10 af de store årlige fester, der ikke kan gennemføres. Fordi man har ikke nogen, der kan spille. Og herude er det ikke bare sådan noget musik fra plader man sætter på. Nej, det er levende musik." (Mathiesen, H. O., 2023)

En vigtig del af Christiansø's musiktradition er ikke mindst harmonikamusik. På øen bor der nu kun én beboer, som kan spille harmonika, og han er 76 år. Traditionen med harmonikamusikken til fester og sammenkomster på Christiansø opretholdes derfor delvist af tilvalgsbeboere, som kan spille harmonika, der kommer både om sommeren, men også om vinteren, hvor de spiller til gengæld for en symbolsk betaling såsom en flaske gin. Det fortæller næstformand for Christiansø's Øråd, Anne Marie Koefoed:

- "De her faste sommergæster, der er nogen, der spiller harmonika, som jo er en af vores traditioner. De kommer så også til vinterfesterne og hjælper til med at spille der. Vi har jo kun én fast harmonikaspiller efterhånden på øen. Han er jo 76, så krydser fingre, så længe vi har ham... så må vi jo bare betale for at få dem over og betale deres rejse, ikke? De får jo ikke noget for det. De får en flaske gin eller sådan noget for at sidde og spille en hel aften. Men de synes jo bare, det er hyggeligt." (Koefoed, A. M., 2023).

Mange musikere tiltrækkes til Christiansø. Næstformand for Ørådet på Christiansø Anne Marie Koefoed fortæller:

- Vi har faktisk en, der spiller trompet, konservatorieuddannelse og alt muligt. Og han er med til ballerne. Det er så sjovt. Og han ligger på teltpladsen. Og han spiller fin musik og er optrådt i de fine koncerthaller og så ligger han på

teltpladsen og spiller på Månen (forsamlingshuset på Christiansø red.). Det viser jo også bare, at der sker noget, som folk kan lide her.” (Koefoed, A. M., 2023)

5.7 Folkesagsfællesskaber

Fællesskab om en lokal folkesag kendetegnes ved at samle både lokale og tilvalgsbeboere i fællesskaber, som har karakter af en kamp for en lokal sag. En lokal kamp, der typisk vil handle om at bevare noget, som er helt essentielt for netop dette sted. Fællesskabet og kampen har dermed en stedbunden karakter, der ikke handler om en overordnet ideologi eller interesse, som idealistfællesskaber eller internationale interessefællesskaber gør. Fællesskaber om en lokal folkesag handler derimod om kampen for kerneinstitutioner og identitet, som er til stede i netop dette lokalsamfund og som opleves som vitale for lokalsamfundets sjæl og overlevelse.

Denne type fællesskab om en lokal folkesag, vil typisk opstå som følge af en ydre trussel, som får både lokale men tilvalgsbeboere med tilknytning til stedet, til at samles og kæmpe.

5.7.1 Kampen for Marstal Navigationsskole

I Marstal på Ærø har man en lang maritim tradition. Marstal har i århundreder levet af søfart og fiskeri, og byen har igennem generationer haft en stor andel beboere, som arbejder inden for de maritime erhverv. Der er derfor en stærk maritim kultur i Marstal, som til trods for at havnen ikke længere er fyldt med fiskekuttere og fragtskibe, stadig er nærværende i dag. Den maritime kultur lever blandt andet videre i kraft af uddannelsesinstitutionen Marstal Navigationsskole, som har eksisteret i over 200 år og til stadighed uddanner mange til Det Blå Danmark. Tidligere leder af Marstal Søfartsmuseum, Erik Kromann omtaler navigationsskolen som ”rygraden i vores samfund” og henviser til byens maritime historie og at skolen, udover at skabe arbejdspladser og tiltrække studerende, også er med til at få nye søfolk og deres familier til at slå sig ned i Marstal og derved videreføre den maritime tradition.

Marstal Navigationsskole har flere gange været lukningstruet. De seneste to gange var i 1989 og 1999/2000. Truslen om lukning har været en katalysator for et stærkt lokalt fællesskab om en folkesag: at kæmpe for navigationsskolens overlevelse.

For Marstal og Ærø har det ikke alene været en kamp for lokale arbejdspladser og lokale uddannelsesmuligheder, men også en kamp for en institution, som er med til at videreføre den maritime kultur, som er en integreret del af den lokale identitet.

Kampen for at bevare Marstal Navigationsskole eksemplificerer netop et translokalt fællesskab om en lokal folkesag. For kampen for at bevare Marstal Navigationsskole er

ikke alene blevet kæmpet af lokale beboere fra Marstal og det øvrige Ærø, men også af forskellige typer af tilvalgsbeboere.

Det kom blandt andet til udtryk i år 1999/2000, hvor Marstal Navigationsskole senest var lukningstruet. Anledningen var, at Finansloven for år 2000 lagde op til en besparelse på 50 millioner kr. på søfartsuddannelserne fra år 2001. Et embedsmandsudvalg under Erhvervsministeriet havde i den forbindelse udarbejdet en rapport, som lagde op til en ændring i skolestrukturen og anbefalede at lukke Marstal Navigationsskole. Ført an af lokale fra Marstal, blev der skabt et stærkt fællesskab, som ikke alene omfattede lokale fra Marstal og Ærø, men også mange tilvalgsbeboere. Dette manifesterede sig blandt andet ved, at der blev arrangeret en demonstration på Christiansborgs Slotsplads d. 14. januar. Mere end hver fjerde ærøbo (cirka 2.000) var taget til København med blandt andet lokale skibe og busser, for aktivt at vise deres støtte til Marstal Navigationsskole. Men det var ikke alene ærøboere, der var mødt op i vinterkulden foran Christiansborg. Udover de 2.000 ærøboere, kom desuden 3.000 – 4.000 personer, som kan betragtes som tilvalgsbeboere:

- "Det var nogen, der havde tilknytning til søfartsmiljøer og ikke mindst folk, der har gået på navigationsskolen i Marstal eller havde sejlet sammen med søfolk fra Marstal og dermed uundgåeligt kendte til vores forhold. Men også emigrerede ærøboer, og folk der havde fritidshuse og berøring med vores samfund." (Kromann, E., 2023)

Den tidligere leder af Søfartsmuseet og tidligere sømand Erik Kromann beskriver, hvordan det var en lokal folkesag at bevare navigationsskolen, ikke alene for lokale men også for mange fraflyttede ærøboere, som Erik kalder for 'emigrerede ærøboere'. Demonstrationen på Christiansborgs Slotsplads var således også et tilløbsstykke for fraflyttede ærøboere, som stadig har Ærø i hjertet og føler en tilknytning til stedet, hvilket motiverede dem til at støtte op, når en central institution for Ærø og den maritime identitet er truet. Samme opbakning var ifølge Erik Kromann at finde blandt fritidshusejere, som han oplever, ofte har valgt Ærø på grund af stedets kultur og dermed også har en forståelse for den stærke maritime kultur, der hersker i Marstal.

- "Fritidshusejere kommer jo som regel på stedets betingelser og lever sig med ind i den kultur, der er på stedet". (Kromann, E., 2023).

En tredje gruppe af tilvalgsbeboere, som Erik Kromann peger på som vigtige støtter i den lokale folkesag om at bevare Marstal Navigationsskole og som i vidt omfang deltog i demonstrationen 14. januar 2000 på Christiansborgs Slotsplads, var folk fra søfartsmiljøet, som enten selv har gået på navigationsskolen eller har sejlet med søfolk fra Marstal eller rederier, som har en lang tradition for at sende søfolk på uddannelse

på navigationsskolen. Erik Kromann beskriver, at der blandt mange søfolk og rederier er en oplevelse af, at der er et godt og særligt maritimt miljø at værne om i Marstal:

- "det er et godt uddannelsessted for søfolk, fordi søfarten er så bærende og vigtigt et erhverv på øen, og fordi man som sømand er anerkendt på stedet. Det er et godt miljø at have en uddannelse i, og derfor værner man også om det." (Kromann, E., 2023).

Kampen for navigationsskolen i år 2000 endte med, at det lykkedes at bevare Marstal Navigationsskole og besparelserne på de 50 millioner kroner blev taget af bordet. På lige fod med de fleste andre søfartsuddannelser overgik Marstal Navigationsskole til at være en selvejende institution i 2001.

En tilsvarende mobilisering af både fastboende lokale ærøboere og tilvalgsbeboere fandt sted, da Marstal Navigationsskole var lukningstruet tilbage i 1989, hvor Søfartsstyrelsen havde indstillet Marstal Navigationsskole til lukning per 1. januar 1990. Få timer efter det var annonceret, var cirka 500 borgere samlet til demonstration foran navigationsskolen. I den følgende tid blev ikke alene lokale, men også tilvalgsbeboere engageret i fællesskabet og kampen for den lokale folkesag om at bevare navigationsskolen. Der blev blandt andet indsamlet i alt 13.400 underskrifter, som blev afleveret til industriministeren. Langt de fleste underskrifter var fra personer, som ikke boede på Ærø, men som følte en tilknytning til stedet og/eller til navigationsskolen – ligesom ved demonstrationen i år 2000 var den både fritidshusejere, fraflyttede og folk fra søfartsmiljøet.

Udover underskriftsindsamlingen appellerede Marstal Skipperforening, Marstal Søfartsmuseum og foreningen "Vores ø" til deres medlemmer og netværk uden for Ærø om støtte. Og det fik de. Flere rederiforeninger udtrykte blandt andre deres støtte til Marstal Navigationsskole. En væsentlig støtte kom fra Mærsk McKinney Møller, der skriver et brev, hvor det formuleres: "Rederiet mener, at det af flere grunde vil være uheldigt og også forkert, om Marstal Navigationsskole blev nedlagt. Vi har gjort dette klart på rette sted og håber at beslutningen omgøres"⁴⁰.

I år 1989 endte folkesagen om at bevare Marstal Navigationsskole med, at ministeriet besluttede at bevare skolen på grund af "egnspolitiske synspunkter", og det blev i stedet besluttet, at lukke navigationsskolen i København.

5.7.2 Folkefærgen

Folkesagen om Marstal Navigationsskole er langt fra den eneste sag, som er blevet en folkesag for borgerne i Marstal, som også har engageret tilvalgsbeboere. På Ærø har en færgedebat været et omdrejningspunkt og kimen til mange og lange diskussioner

⁴⁰ Rosendahl, L., 1996

på øen. Her har færgedebatten ikke mindst handlet om, fra hvilke byer på øen, der skal være færgedrift. I 2012 besluttede kommunalbestyrelsen på Ærø at flytte færgen i Marstal til Ærøskøbing, hvor der fremover skulle sejles med timedrift ved hjælp af to færger mellem Ærøskøbing og Svendborg. Det var umiddelbart enden på 150 års færgefart mellem Marstal og Rudkøbing.

Men ønsket om at igen at få en færge fra Marstal var ikke opgivet blandt marstallere. I 2016 blev et nyt rederi med navnet ÆrøXpressen etableret som aktieselskab. Med lånekapital fra Den Grønne Investeringsfond og Ringkøbing Landbobank og ved salg af aktier lykkes det rederiet ÆrøXpressen at finansiere byggeriet af en ny færge og genetablere en færgerute mellem Marstal og Rudkøbing, nu som en privat færge, der sejlede sin første tur i december 2019. Efter flere års kamp for en lokal folkesag, der engagerede både lokale og tilvalgsbeboere, kunne den nye færge sejle sin første tur på ruten mellem Marstal og Rudkøbing.

Den lokale folkesag om at genetablere en færgerute fra Marstal, var ikke en sag som samlede hele Ærø, tværtimod. Folkesagen udsprang fra lokale ildsjæle i Marstal og samlede marstallere. Det handlede både om at værne om Marstals maritime kultur og 150 år gamle tradition for færgedrift, samt en bekymring for at Marstal kunne blive mindre attraktiv at bosætte sig. Men der var også folk andre steder på Ærø, som modsat bakkede op om kommunens beslutning om at prioritere timedrift mellem Ærøskøbing og Svendborg. Blandt disse folk var der en bekymring for, at en privat færgedrift mellem Marstal og Rudkøbing ville give en konkurrencesituation for den kommunale færgedrift fra Ærøskøbing, der kunne betyde færre passagerer og indtægter, som igen kunne betyde færre afgang for Ærøfærgerne mellem Ærøskøbing og Svendborg.

Den lokale folkesag var dermed i høj grad en folkesag for marstallere, men også en folkesag, hvor forskellige tilvalgsbeboere med tilknytning til Marstal har været aktive i at drive projektet frem. Flere tilvalgsbeboere har således været medstiftere af ÆrøXpressen og har bidraget med ekspertise, bestyrelsesarbejde, ledelse af rederiet og finansiering. Tilvalgsbeboere som engagerede sig aktivt i sagen for at genetablere en færgeforbindelse var især fraflyttede marstallere, men også fritidshusejere og søfolk og rederier, som havde en tilknytning til navigationsskolen og Marstals maritime kultur.

De personer, herunder tilvalgsbeboere, som var med i den arbejdsgruppe som kæmpede for projektet og sidenhen medlemmer af bestyrelsen for ÆrøXpressen, var ikke alene folk som brændte for sagen, men hver især kunne de også bidrage med relevante kompetencer i forhold til at realisere det ambitiøse projekt. Bestyrelsen kom blandt andet til at bestå af to skibsmæglere, en rejsedirektør, en skibsfører og en havnechef. Disse personer blev valgt på et møde for interesserede, hvor folk med relevante kompetencer blev anbefalet:

- Vi indkaldte til et møde blandt interesserede. Altså ikke sådan i avisen, men sådan lidt på vandrørene... der blev folk så foreslået og valgt. Men altså ud fra de betragtninger, at det var folk, der havde noget de kunne bidrage med selvfølgelig. Der var ikke nogen der foreslog sig selv. Det kom sådan meget naturligt. (Kromann, B., 2023)

En af de tilvalgsbeboere, som var med i den arbejdsgruppe, som kæmpede for at genetablere færgeruten, var Leif Jensen, som var havnechef i Thorsminde. Leif var en fraflyttet marstaller, der kærede sig om sin gamle hjemstavn, som derfor gik aktivt og ulønnet ind i projektet for at genetablere færgeruten mellem Marstal og Rudkøbing:

- "Han er gammel Marstal-dreng, så han var lige så skuffet som alle vi andre over kommunens beslutning om at nedlægge færgeruten, så han var bestemt blandt pionererne til at få startet noget igen" (Kromann, B., 2023)

Leif Jensen blev den første ulønnede direktør for ÆrøXpressen. Leif kunne i arbejdet for ÆrøXpressen trække på sine kompetencer og sit netværk som havnechef i Thorsminde. Dette kom blandt andet til udtryk i forbindelse med byggeriet af et nyt færgeleje i Rudkøbing, som var nødvendigt at etablere, for at genetablere færgeruten:

- "Han havde jo god erfaring med forskellige ting som havnemester. Leif trak vi jo en hel del på i forbindelse med etableringen af at bygge vores eget nye færgeleje i Rudkøbing. Der var Leifs erfaring god at trække på i forbindelse med kontakten til det havnebyggefirma. Det var så Munck vi fik til at udføre opgaven. Leif kendte fra sit tidligere embede de fleste af de folk der fra Munck. Så det var jo nok en af de forcer, vi trak på i forbindelse med Leif."

Også andre tilvalgsbeboere var meget aktive i folkesagen om at genetablere færgeruten. I bestyrelsen var blandt andet en fritidsbeboer, Peter Rønholt Hansen, som var en erfaren forretningsmand blandt andet med erfaring som direktør for Thinggaard Rejser. Hans kompetencer kom især i spil i forhold til at genetablere en busforbindelse mellem Rudkøbing og Svendborg:

- "Vi var jo også meget fokuseret på at få genetableret en busforbindelse mellem Svendborg og Rudkøbing, og det har han (Peter Rønholt Hansen red.) en masse erfaring med, og det fik vi så også etableret. Men den holdt kun halvandet år, for det var simpelthen for dyr at drive. Men det var en af Peters forcer, hans kendskab og forhandlinger med busselskaber og så videre." (Kromann, B., 2023)

De personer som blev aktive i bestyrelsen for ÆrøXpressen, som også omfattede tilvalgsbeboere, gik også foran i forhold til at finansiere projektet. Det gjorde de ved at købe aktier, hvilket blev gjort for at fremme sagen og ikke med sigte på at tjene nogen penge på investeringen:

- "Da vi skulle starte aktiekapitalen, så blev vi i bestyrelsen enige om, at vi gik foran med et godt eksempel. Og så lagde vi hver X-antal penge. Og så fik vi fat i nogen, vi vidste, ville være med også. Så var vi pludselig en del, der sagde, at nu har vi lagt så og så mange penge i, for ligesom at få investorer og skabe

aktiekapital. Det virkede altså... altså vi har jo aldrig drømt om at få vores penge igen. Det er jo slet, slet ikke derfor vi har gjort det.” (Kromann, B., 2023).

Engagementet fra tilvalgsbeboere i forhold til folkesagen om at genetablere en færgerute mellem Marstal og Rudkøbing var ikke begrænset til nogle få personer, som indgik i bestyrelsen for projektet. Tilvalgsbeboere bidrog desuden til at ÆrøXpressen kunne etableres ved at være med til at finansiere projektet. Allerede i forbindelse med første aktieemission havde 1246 personer købt aktier, personer som fordelte sig på 200 postnumre og 9 lande. Det var derfor langt fra kun folk på Ærø der købte aktierne. I dag er der 1800 aktionærer i ÆrøXpressen.

5.8 Translokale eventfællesskaber

Translokale eventfællesskaber er fællesskaber knyttet op til et event, som foregår i et specifikt lokalsamfund. Eventfællesskaber vil således samles omkring afvikling af et event, som typisk ligger på samme tidspunkt årligt. Et eventfællesskab udspringer som udgangspunkt af et ønske om at skabe aktivitet i et konkret lokalsamfund. De mennesker, som deltager aktivt i eventfællesskabet, vil typisk være drevet af at bidrage til at skabe aktivitet i lokalsamfundet, ligesom de vil være motiveret af være en del af det fællesskab, der er omkring eventen.

Eventfællesskaber er beslægtede med interessefællesskaber. Således kan et interessefællesskab i princippet godt komme til udtryk ved at afholde en event omkring det interessen handler om, hvad end det er operamusik som tilfældet var med Søholm Opera på Samsø eller en særlig interesse for Ingmar Bergman, som får en kunstelite til at tage til Fårö i uge 26 for at deltage i `Bergmansveckan`, der hylder Bergman med filmvisninger, seminarer og `Bergmanske oplevelser` (Topsø Larsen, K. et al, 2023). Men hvor det som samler folk omkring et interessefællesskab, som afholder en event, er passionen for den interesse, så er attraktionen ved eventfællesskabet i højere grad at skabe aktivitet i et konkret lokalområde, og det sammenhold som opstår omkring aktiviteten. Eventfællesskaber handler således i højere grad om sammenholdet omkring det at skabe en event fremfor en særlig optagethed af den type musik eller andet, som man samles om under festivalen.

5.8.1 Translokalt eventfællesskab omkring Samsøfestivalen

Samsøfestivalen blev første gang afviklet i 1990. Festivalen startede i det små og blev langsomt større og større. Fra starten var det primært fastboende samsinger, der afviklede festivalen, men der blev hurtigt brug for flere frivillige. Det har blandt andet betydet, at mange tilvalgsbeboere er blevet tilknyttet festivalen. I dag er festivalen så stor, at den slet ikke kunne afvikles uden mange frivillige, som ikke til daglig bor på

Samsø. Formanden for Samsø Festivalen, Thomas Jakobsen, anslår, at der i dag er mellem 1.500 og 1.600 medhjælpere tilknyttet Samsø Festivalen, som kommer fra hele landet, dog i overvejende grad fra Østjylland. Han anslår at kun cirka 150 af de frivillige er fastboende lokale. Tilvalgsbeboere blandt de frivillige er alt fra fraflyttede unge og sommerhusejere, men også deres venner som kommer med år efter år, som har fået en tradition med at tage til Samsø og være frivillig på Samsøfestivalen i uge 29, hvor festivalen løber af stablen. Mange af disse tilvalgsbeboere, som er frivillige på festivalen, tager til Samsø for at være frivillig på festivalen, og kombinerer det med at besøge øen og familie og venner der.

Motivationen for at engagere sig i Samsøfestivalen er ifølge formand for festivalen Thomas Jakobsen primært det sammenhold, der er skabt omkring festivalen:

- "Jeg tror faktisk mest, det er det her sammenhold. Og den glæde, der er i at lave festivalen, og se at der er mange tusinde mennesker der kommer her og hygger sig". (Jakobsen, T., 2023)

For mange tilvalgsbeboere, som er engagerede i at være frivillig på festivalen og som kommer tilbage år efter år, handler det således ikke om, hvilke bands der spiller det enkelte år, men om stemningen og sammenholdet, som der er omkring den event som udgør Samsøfestivalen. Det gælder også for formanden selv, som primært finder motivationen i at være et fællesskab, som får skabt en festival sammen:

- "Jeg kan da godt kigge på plakaterne og så sige: Hold da op, dem vil jeg gerne høre i år. Eller dem der, dem skulle jeg nok have hørt. Nå ja, det nåede jeg heller ikke. Fordi sådan er det hvert år. Vi vil egentlig hellere, at det hele bare fungerer derude, end at vi selv får oplevet noget. For mig, der er det ikke musikken... Det er lige så meget det der med at få det hele til at fungere. Vi starter ligesom bare med de her skurvogne, I kan se hernede. Og så skal der ligesom være en by, der kan tage 10.000 mennesker." (Jakobsen, T., 2023)

Der er tilvalgsbeboere i stort set alle aldre, som bidrager til Samsøfestivalen. En del frivillige er kommet på Samsø og Samsøfestivalen siden de var børn, hvor deres forældre var frivillige på festivalen. Samsøfestivalen tilskynder til dette ved at tilbyde børnepasning i forbindelse med opbygningsugen og under selve festivalen, så forældrene kan arbejde på festivalen, mens børnene bliver passet. Når børnene bliver 13 år, kan også de begynde at få opgaver som frivillig på festivalen, som i den alder typisk er på pladsoprydningsholdet, og desto ældre de bliver, jo flere typer af opgaver kan de varetage. Et system, som motiverer og fastholder de unge til festivalen:

- "Så de er egentlig med fra de er helt små kan man sige og finder ud af, hvad det der festival er. Og så bruger vi dem jo så snart de bliver lidt ældre, så kan vi bruge dem til de arbejdsopgaver, som de må bruges til... Altså indtil 13 år, der går man fri for noget. Og så fra 13 år, hvis man er medhjælper, så kommer man gerne på det der hedder pladsoprydning. Dem som går hver morgen og samler lidt skrald op... Og lige så snart de bliver lidt ældre, jamen så kan de jo begynde at komme på nogle af de andre hold. Og mange af dem, de går bare

og glæder sig til de bliver 16 eller bliver 17 eller 18. Så kan jeg komme på dét hold, eller nu må jeg det.” (Jakobsen, T., 2023)

Disse typer af initiativer bidrager til at skabe tilhørsforhold og tilknytning til Samsø og festivalen fra en tidlig alder og fungerer som fødekæde af kommende frivillige til festivalen.

Tilvalgsbeboere, der deltager som frivillige på festivalen, bidrager primært med deres tid og ved at gå til hånde, når de har vagter på festivalens forskellige arbejds hold. Der er dog også tilvalgsbeboere, som engagerer sig ud over selve afviklingen af festivalen. Nogle tilvalgsbeboere er blandt festivalens 140 formænd, stedfortrædere og koordinatører. Blandt disse har tre tilvalgsbeboere for nyligt overtaget PR-arbejdet, en opgave som formanden ønskede at give fra sig. De tre tilvalgsbeboere var i forvejen formænd for arbejds hold på festivalen. Ingen af dem bor på Samsø til hverdag. Til hverdag bor de to af dem i København og arbejder med kommunikation. De bidrager således med en ekspertise fra deres professionelle virke for at løfte festivalens PR-arbejde:

- ”Det er det, der tidsdræber mig, at sidde med det PR. Det er det der sociale medier. Fordi jeg er ikke ret god til det, og jeg har ikke tiden til det. Og så ligner det lort, når man sætter noget op. Og det gider jeg nemlig ikke. Så der er så heldigvis 3 skønne, i forvejen formænd, som ikke laver andet end at arbejde med sådan noget til hverdag, som så har tilbudt, at det skal de nok tage. Så jeg skal bare fodre dem med, hvornår jeg gerne vil have noget ud, og hvad der er budskabet, jeg gerne vil ud med. Så laver de resten. Så det er rigtig dejligt.”

Formanden for festivalen fortæller, at man har indsigt i de frivilliges forskellige kompetencer, typisk ved at man ved, hvad de arbejder med til hverdag. Nogle arbejdsområder går festivalen bevidst efter at besætte med frivillige med erfaring inden for området, hvilket blandt andet gælder de frivillige til restauranterne. Det er imidlertid udbredt, at de frivillige netop ikke ønsker arbejdsopgaver på festivalen, som er det samme som de laver til hverdag, for så oplever de ikke festivalen som ferie:

- ”Mange af dem, som er medhjælpende for en festival, de gider ikke lave det, de laver til hverdag. Nej. Og det gør jeg heller ikke selv... på et tidspunkt, så blev jeg uddannet elektriker og havde med det at gøre, og så var det jo nærliggende, at det så var mig, der havde elektrikerne, men det gider jeg simpelthen ikke. Jeg gider ikke rende og lave det, jeg laver til hverdag. Og sådan er der rigtig mange hernede. Der var sindssygt mange, vi godt kunne bruge deres arbejdsmæssige kompetencer til et eller andet hernede. Men de gider det ikke, fordi det er lidt ferie også. Ja. Og det har jeg fuld forståelse for.” (Jakobsen, T., 2023)

Formanden fortæller imidlertid, at man alligevel godt kan trække på deres professionelle kompetencer ad hoc:

- ”Men dermed ikke sagt, at man ikke en gang lige kan trække på en og sige, kan du ikke lige hjælpe mig med det her, for det ved jeg bare, det laver du til

hverdag. Vi har to vagtformænd... og de er IT-nørder til daglig. Det er jo bare fedt, når man lige har en printer, der driller hernede, så lige kalde Jesper og sige, Jesper, kunne vi lige mødes til en øl nede i... Nå, har du noget, der ikke virker? Ja. Og så bum! Så kan printeren printe igen... Så vi bruger det på den måde, at man gang imellem har en eller anden situation eller opgave, hvor det var fedt lige at bruge ham." (Jakobsen, T., 2023)

Endelig er der tilvalgsbeboere i bestyrelsen for festivalen, folk som typisk har været frivillig på festivalen i mange år, og som er rykket op i hierarkiet og blevet formand for et arbejds hold, mennesker som kender festivalen inde fra. Disse tilvalgsbeboere bor til dagligt i Københavnsområdet og i Jylland. En af disse tilvalgsbeboere, som er kommet med i bestyrelsen, er en fraflyttet samsing, som er blevet barsansvarlig. Han blev rekrutteret til bestyrelsen på baggrund af hans erhvervs erfaring, som ledelsen af festivalen vurderede som vigtig, for at kunne styre barsråderne professionelt på festivalen:

- "Vi har lige fået en ny ind, og det er rent faktisk en helt udefra... Han er så samsing, men har ikke boet herovre i nogle år. Men er på vej tilbage. Og har god erfaring fra erhvervslivet. Så vi har sådan lidt en idé om, at han vil være god at sætte ind på den der barspost. For der skal vel gerne være en, der kan svinge pisken lidt. Fordi det skal helst køres ordentligt, det der bars. Det er jo der, hvor hele omsætningen ligger. Så det skal ikke være noget slinger." (Jakobsen, T., 2023)

Den overordnede ledelse af Samsøfestivalen er således et translokalt fællesskab mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere. Tilvalgsbeboerne har som oftest en lang historik med festivalen, men udvælges også fordi de kan bidrage med specifikke kompetencer, som festivalen har brug for.

De multilokale tilvalgsbeboere, der er medlemmer af bestyrelsen, er lige som de øvrige frivillige motiveret af fællesskabet og sammenholdet, som de oplever i bestyrelsen:

- "Men dem vi har, de er fantastiske til at komme. Både til møderne, men også til at deltage i projekter. Og det tror jeg også, det er fordi, de godt kan lide at være her, og de godt kan lide det fællesskab vi har i bestyrelsen. Altså, vi er gode til at hygge." (Jakobsen, T., 2023)

Samarbejdet i bestyrelsen og med formændene for arbejds holdene, foregår henover hele året. Alle møder for det meste fysisk op til møderne, men er det ikke muligt deltager de digitalt.

Samarbejdet mellem lokale og tilvalgsbeboere har dog nogle bagsider. En oplagt forskel i at være fastboende lokal eller tilvalgsbeboer er, at det er vanskeligere for tilvalgsbeboerne at prioritere at udføre småopgaver, som løbende skal udføres. Modsat oplever formanden, at tilvalgsbeboerne i bestyrelsen kompenserer for dette ved til gengæld at komme hele dage og weekender, for at gennemføre opgaver:

- "Den største forskel, der er, og det er ikke for at virke negativ, men det er jo selvfølgelig, at når der er nogle ting her, så er det jo lidt nemmere for os, der bor på øen, lige at køre herved og bruge en time på et eller andet, end det er dem, der kommer udenøs fra... Så det er klart, at de der små lavpraktiske opgaver, det hænger tit på os, der er herovre på øen. Men, der skal så også siges, at dem vi så har i bestyrelsen, som kommer udefra, de ved godt det. Så en gang imellem så tager de så bare en dag, hvor de tager herover, og så bruger de en hel dag herovre på et eller andet."

Et medlem af bestyrelsen, som ikke bor på Samsø, arrangerede eksempelvis, at komme over en hel weekend for at reparere et tag, som var utæt sammen med nogle håndværkere, hun havde lavet aftaler med. Et andet medlem af bestyrelsen havde arrangeret at komme en hel dag, for at rydde op efter en 'mellemfest', så alt til barområderne blev pakket ordentlig ned. Så selvom tilvalgsbeboerne ikke kan være lige så fleksible i forhold til at udføre løbende småopgaver, så prioriterer de til gengæld at komme og udføre opgaver i en eller flere dage.

Samsøfestivalen er et eksempel på et translokalt eventfællesskab, idet festivalen på alle niveauer er afhængige af et samspil mellem lokale samsinger og tilvalgsbeboere, som samles om det særlige fællesskab, som opstår i forbindelse med at forberede og afvikle festivalen. Uden tilvalgsbeboere kunne Samsøfestivalen, som man kender den i dag, ikke afvikles. Når det er sagt er de fastboende lokale kræfter helt afgørende for at festivalen kan drives.

5.9 Translokale lokalsamfundsfællesskaber

Translokale lokalsamfundsfællesskaber er fællesskaber, som har til formål at skabe liv, aktiviteter og sammenhold i de helt nære lokalmiljøer, typisk en landsby. Det som fører mennesker sammen i denne type af fællesskab, er det vilkår, at man har fast bopæl i området, har en fritidsbolig eller af andre grunde opholder sig hyppigt i netop dette specifikke lokalområde, og at man aktivt ønsker at engagere sig at pleje og styrke den sociale sammenhængskraft samt at tage varer på de fælles fysiske faciliteter, som danner rammen om lokalsamfundets fællesskaber.

De danske landdistrikter og øer har i de seneste årtier oplevet, at der er sket en af-folkning i forhold til beboere med fast bopæl i lokalsamfundene. Samtidig er der flere steder sket en tilstrømning af deltidsbeboere, som har købt et hus eller har adgang til et hus, som udgør et 'andet hjem' for beboerne. En del af disse deltidsbeboere er også tilvalgsbeboere, som engagerer sig i de lokale fællesskaber på stedet og bidrager til at skabe et levende lokalsamfund.

I det følgende fremhæves et eksempel på et translokalt lokalsamfundsfællesskab, nemlig det fællesskab der er i Ommel på Ærø. Afsnittet er skrevet på baggrund af interview med formand for Ommel Samvirke, Jes Jørgensen.

5.9.1 Lokalsamfundsfællesskabet i Ommel på Ærø

Ommel er en lille landsby på Ærø, hvor 268 personer har fast bopæl. Ommel er netop et eksempel på en lille landsby, hvor flere og flere huse bebos af deltidsbeboere – dermed et sted som både oplever konsekvenserne af urbaniseringen med en affolkning i landdistrikterne, hvad angår faste beboere, men samtidig oplever en øget tilgang af deltidsbeboere.

Det har betydet, at det lille lokalsamfund har måtte omstille sig til en situation, hvor de lokale fællesskaber, der skaber aktiviteter, liv og sammenhold i byen, nu også skal omfatte deltidsbeboere.

I Ommel har de faste lokale beboere taget initiativer til at integrere såvel tilflyttere som fritidshusbeboere, hvilket blandt andet sker i regi af Ommel Samvirke, som både er et lokalråd og et samarbejde mellem Ommels foreninger, som har til formål at styrke Ommel som social og kulturelt bæredygtig landsby.

I løbet af året afvikles mange aktiviteter i byen, som samler byens faste og deltidsbeboere herunder: en årlig brunch, roelygteoptog i efterårsferien, julemarked, nytårskur, fastelavn og rende-masker, brædspilseftermiddage, badeklub og fællesspisninger.

En måde at integrere fritidsbeboerne på er blandt andet ved at planlægge aktiviteter, så fritidshusbeboerne i videst muligt omfang har mulighed for at deltage. Dette gøres eksempelvis ved at lægge arrangementer i weekender, hvor fritidshusbeboerne kan deltage. Det er blandt andet tilfældet med den årlige brunch i Ommel, som ligger i september og bevidst er planlagt en weekend i september, så deltidsbeboere også har mulighed for at deltage. Dette arrangement er planlagt for at få nye beboere, både faste og fritidsbeboere, budt velkommen og integreret i byen. Her bydes de nye velkommen til og alle foreninger og projekter i Ommel præsenteres, hvor de nye beboere inviteres til at deltage. Denne sociale sammenkomst bliver således en måde at rekruttere og integrere de nye beboere i til de lokale fællesskaber.

Informationer om eksempelvis brunchen, men også landsbyen mange andre aktiviteter, formidles ud på de sociale medier og på en fælles hjemmeside for byens foreninger. Her kan man læse om alle foreninger og kommende aktiviteter og abonnere på nyhedsbreve hos foreningerne. Men al information er ikke digital. Husstandsomdelte information og invitationer deles også ud, ikke mindst i forbindelse med arrangementer som den årlige brunch, hvor man gerne vil sikre sig, at de nye ved besked:

- "Vi bruger også husstandsomdeling for eksempel med brunchen og prøver at sikre os, at dem som har købt hus i mellemtiden, får en invitation per skrift. Fordi det er ikke sikkert, at de har været inde og kigge (på hjemmesiden, red.)" (Jørgensen, J., 2023)

En del af Ommels fritidshusbeboere er blevet tilvalgsbeboere, som nyder at komme i deres fritidshus og nyder og forbruger Ærøs mange tilbud, og som aktivt ønsker at engagere sig i landsbyens liv. De deltager og forbruger ikke alene de aktiviteter andre stabler på benene, men bidrager selv til at aktiviteter og arrangementer afvikles. Det gør de på forskellig vis. Et eksempel på dette er, at der er fritidshusejere, som er aktive i byens arbejdssjak, som hjælper til arbejdsdage. Arbejdssjakket har blandt andet været i gang med at bygge en ny mole på havnen:

- "Der hvor ressourcerne mest er, også hvor fritidsbrugere kommer ind, det er ved vores byggeprojekter på havnen. Og det er jo meget mænderne. Men så har vi jo lavet vores mole selv eksempelvis med støbning og slå pæle i og sådan noget. Og så har vi nogle arbejdssjak, som står for det. Og der kommer nogle fritidsbrugere med ind, som er rigtig glade for at bidrage, og som på den måde kan se, jamen der kan de gøre noget, de kan overskue. Det er den lørdag, og det er det, der bliver færdigt, og man kan se, hvad man har lavet. Og det kan man bagefter vise til sin familie og sige, den der har jeg lavet". (Jørgensen, j., 2023)

Arbejdsdage afsluttes altid med fællesspisning. Det handler ikke alene om det arbejde, der skal udføres, men det skal være hyggeligt at deltage:

- "Vi starter klokken 9 og vi slutter klokken 14 med pølser eller mad eller hvad det nu er. Altid et eller andet med, hvor vi slutter med noget at spise, som en afslutning på det. Det er også hyggeligt. Der er også et par bajere undervejs og sådan noget. Folk er ikke skidefulde eller noget. Men det skal være sjovt, ikke?" (Jørgensen, J., 2023)

Det praktiske arbejde i byen bliver således også noget som skaber relationer på tværs af tilvalgsbeboere og fastboende. Selvom det er hårdt praktisk arbejde, er der etableret et godt stabilt arbejdssjak, som udfører mange forskellige opgaver for landsbyen, som giver deltagerne en stolthed det de bidrager til byen.

Udover arbejdssjakket bidrager fritidshusbeboere, som er tilvalgsbeboere, desuden som medlemmer i byens foreninger. Via disse foreninger bidrager de til at afvikle større arrangementer, som kommer foreningerne til gavn. Det gælder blandt et kajaktræf, hvor Kleven Havn i Ommel laver en midlertidig campingplads med toiletvogne mv. og får overskuddet af dette. Herudover står foreningerne i byen for nogle boder, der sælger kaffe, øl, vand, pølser og kage mv. til deltagerne i kajaktræffet. De frivillige i foreningerne skriver sig på en vagtplan og noterer, hvilken forening, der skal krediteres for deres timer. Fritidshusbeboerne hjælper med at stå i boder og bager kage mv. og er med til at afvikle sådanne arrangementer.

Tilvalgsbeboere, som har fritidshuse i Ommel, bidrager således i høj grad ved at blive medlemmer af byens foreninger og her gå til hånde og afvikle arrangementer samt deltage i arbejdssjak til arbejdsdage. Tilvalgsbeboere har dog også bidraget med mere

administrative opgaver og viden i forhold til at søge fonde og drive foreningsarbejdet. Dette er Jes Jørgensen, der i dag er formand for Ommel Samvirke, et eksempel på.

Jes Jørgensen startede selv med at være tilvalgsbeboer. Sammen med sin hustru købte han et fritidshus i Ommel, som blev besøgt cirka hver tredje uge og i ferier. Dengang var den faste bopæl og arbejdslivet i Århusområdet, men tilknytningen til Ommel og Ærø betød, at Jes Jørgensen efter en del år som tilvalgsbeboer endte med at flytte til Ommel permanent, da han fik en chefstilling i Ærø Kommune. Men allerede som fritidshusejer og tilvalgsbeboer i Ommel engagerede Jes sig i det lokale liv. Han blev medlem af Kleven Bådelaug, hvor han blev suppleant i bestyrelsen. Noget af det som Jes bidrog med var at søge fonde samt mere administrative kompetencer, hvor han kunne trække på sine professionelle erfaring fra Århus Kommune:

- "Noget af det jeg kunne, det var jo at søge fonde og medvirke til at lave referater til generalforsamlingen og sådan nogle ting, og det er jo blevet mere omfattende siden. Men noget af det, som der jo altid mangler i foreningslivet, det var jo nogle af de der administrative, bureaukratiske, altså i positiv forstand, kompetencer. Og i og med jeg så gik ind på den måde, og min kone også, så var vi på den måde introduceret til lokalområdet." (Jørgensen, J., 2023)

Jes Jørgens trak som tilvalgsbeboer på kompetencer fra sit professionelle virke, som leder i en kommune og kunne spille ind med kompetencer i forhold til organisering, administration og fondsansøgninger, foruden kontakt med kommunen. Forskellige tilvalgsbeboere har således bragt forskellige ressourcer i spil afhængig af viden, profession og netværk.

5.10 Fusion imellem de forskellige typer fællesskaber

De forskellige typer af fællesskaber, som er platforme at mødes omkring på tværs af tilvalgsbeboere og fastboende lokale, skal ikke altid anskues som isolerede og hinanden udelukkende størrelser. I praksis kan flere fællesskaber være i spil på en og samme tid, idet fællesskabernes aktører kan have forskellige bevæggrunde og anledninger til at engagere sig, hvorfor flere forskellige typer af fællesskaber kan være i spil på en og samme tid. Et sådant eksempel er blandt andet Ærø Whisky.

5.10.1 Ærø Whisky's vækst i samspil med tilvalgsbeboere

Michael Nielsen har en fortid som skibsfører og som ansvarlig for kvalitetsstyring på Søby Vært. Med afsæt i en uddannelse inden for kvalitetssikring og sin passion for whisky startede Michael Nielsen Ærø Whisky i sin garage på Ærø i 2013. Ambitionen var at lave noget af verdens bedste whisky, som skulle være et bæredygtigt, økologisk og fuldt sporbart, ægte lokalt produkt med omsorg for sit lokalsamfund på Ærø.

Den enkelte flaske skulle kunne spores til en lokal landmands bygmark og lokale egetræer. Michael Nielsen ville desuden malte, brygge og destillere selv.

Michael Nielsen var selv en fastboende lokal, som var vendt tilbage til Ærø, hvor han fik sin uddannelse som skibsfører. Ærø Whiskys vækst fra en lille enmandsvirksomhed, der blev startet i en garage til i dag at være et aktieselskab med 460 aktionærer med en professionel bestyrelse og flere medarbejdere, er sket i et samspil med tilvalgsbeboere, der har haft forskellige typer af anledninger til at engagere sig, hvorved der også har været forskellige typer af fællesskaber omkring Ærø Whisky. Der kan således både identificeres entreprenørfællesskab, interessefællesskab og idealistfællesskab i forbindelse med Ærø Whisky og via disse translokale fællesskaber har tilvalgsbeboere bidraget med økonomi via crowdfunding og køb af aktier, indgået i bestyrelsen samt bidraget med viden i forhold til blandt andet virksomhedsforståelse. I dag er cirka halvdelen af aktionærene i virksomheden bosat uden for Ærø, som ejer omkring 75% af aktiekapitalen. En del af disse aktionærer kan karakteriseres som tilvalgsbeboere.

Entreprenørfællesskabet om Ærø Whisky

Ærø Whisky har blandt andet været en virksomhed, som har tiltrukket et entreprenørfællesskab. Michael Nielsen var bevidst om, at skulle han opbygge en produktionsvirksomhed med eget destilleri og vækste, var det nødvendigt at tiltrække både økonomi og ekspertise ude fra. Michael Nielsen indgik derfor samarbejde med nogle entreprenante erhvervsfolk fra Københavnsområdet, som havde penge at investere og som havde ekspertise i forhold til forretningsforståelse, erfaring med iværksætteri og erfaring med at etablere sig på et internationalt marked.

- "De folk, jeg kunne finde, der havde rigtig forretningsmæssig forståelse, det var så ikke folk fra Ærø. Det var her folk nord fra København eller København, som kom ind i billedet. For det havde vi ikke rigtig herovre." (Nielsen, M., 2023)

Samspillet med især tre entreprenante erhvervsfolk, blev afgørende for en professionalisering af virksomheder og for at kunne foretage de investeringer i udstyr, som var nødvendige, og de blev en del af bestyrelsen. En af disse entreprenante erhvervsfolk blev bestyrelsesformand og købte fritidshus på Ærø og engagerede sig også sidenhen i andre iværksættervirksomheder på Ærø.

Interessefællesskabet omkring Ærø Whisky

Ærø Whisky har desuden været en virksomhed, som har dannet rammen om et interessefællesskab blandt whiskyentusiaster. Whiskyentusiaster fascineres af det ambitiøse og gennemførte projekt om at skabe et helt igennem bæredygtigt og sporbart lokalt produkt med ambitionen om samtidig at skabe et produkt af højeste kvalitet.

Det fik blandt andre whiskyentusiaster til at støtte, da Michael Nielsen i opstarten fik 120 personer til at støtte foretagendet via crowdfunding på en Coop-plattform. Ved at betale 1.000 kr. eller 2.000 kr. i crowdfunding ville de modtage flasker med whisky tre år senere, når whiskyen var færdiglageret. Der var ligeledes whiskyentusiaster iblandt de 460 aktionærer, som i dag ejer Ærø Whisky. Cirka halvdelen af aktionærerne bor ikke på Ærø og blandt disse folk er en del som har whisky som en passion og gerne vil støtte projektet.

Idealistfællesskabet omkring Ærø Whisky

Udover at være rammen for et entreprenørfællesskab og et interessefællesskab for whisky er Ærø Whisky også rammen om et idealistfællesskab. Michael Niensens projekt med at etablere Ærø Whisky har i vidt omfang været et idealistisk projekt. Han ønskede at gå imod strømmen af globale industriprodukter, hvor det er uigennemskueligt, hvor de kommer fra:

- "...et produkt som var rigtig ægte lokalt. I modsætning til de fleste produkter, der findes i dag, hvor det lokale egentlig er designet af etiketten, og resten er egentlig noget, der kommer et andet sted fra... Der er virkelig meget, hvor det rent branding- og markedsføringsmæssigt er koblet fuldstændigt fra den virkelige produktion, som kommer et helt andet sted. Og det er jo en del af den globale verden og markedsmekanismer. Det er sådan, det er blevet. Og det vil jeg ikke kæmpe imod, jeg vil bare lave noget andet." (Nielsen, M., 2023)

Michael Nielsen ville skabe et høj kvalitetsprodukt, som skulle være økologisk, bæredygtigt og helt lokalt. Den enkelte flaske whisky skulle kunne spores til den specifikke lokale mark, hvor byggen til whiskyen kommer fra og træerne til egetræstønderne har stået.

- "Jeg ville lave en sporbar produktion på Ærø, hvor vi havde vores egen mark, vi brugte vores egen egetræer, vi skulle malte selv, vi skulle brygge selv og destillere selvfølgelig også, vi lavede det helt selv."

Ambitionen med at lave et økologisk, bæredygtigt, sporbart og gennemført lokalt produkt fra Ærø er en ambition mange har haft sympati for. Folk som deler Michael Nielsen idealistiske ideal om at fremme en mere økologisk, bæredygtig og sporbar produktion er derfor også blandt de tilvalgsbeboere, som har engageret sig i Ærø Whisky.

5.11 Tilvalgsbeboere tilfører forskellige ressourcer til lokalsamfund

Som de mange eksempler på lokale translokale fællesskaber viser, så kan tilvalgsbeboere bidrage på talrige måder i de forskellige typer af lokale fællesskaber. Når tilvalgsbeboeres engagement og ønske om at gøre en aktiv indsats i det lokalområde,

som de føler en tilknytning til, bringes i spil, kan de således bidrage med nye ressourcer, som kan være med til at udvikle lokalområdet. Der kan være tale om ressourcer som ikke nødvendigvis ville være tilgængelige lokalt uden konkrete tilvalgsbeboere, men det kan også være flere frivillige hænder, som muliggør at aktiviteter kan gennemføres.

Set i lyset af samfundstendenser henimod øget affolkning af fastboende i mange danske landdistrikter, en øget mobilitet og flere midlertidige ophold i landdistrikterne samt en tendens til at flere og flere opholder sig hyppigere i deres fritidsbolig, kan der ligge et potentiale for de danske landdistrikter i de ressourcer tilvalgsbeboere kan bidrage med.

På tværs af de 9 forskellige typer af fællesskaber, som vi har identificeret eksempler på at tilvalgsbeboere engagerer sig i, bringes blandt andre disse ressourcer i spil:

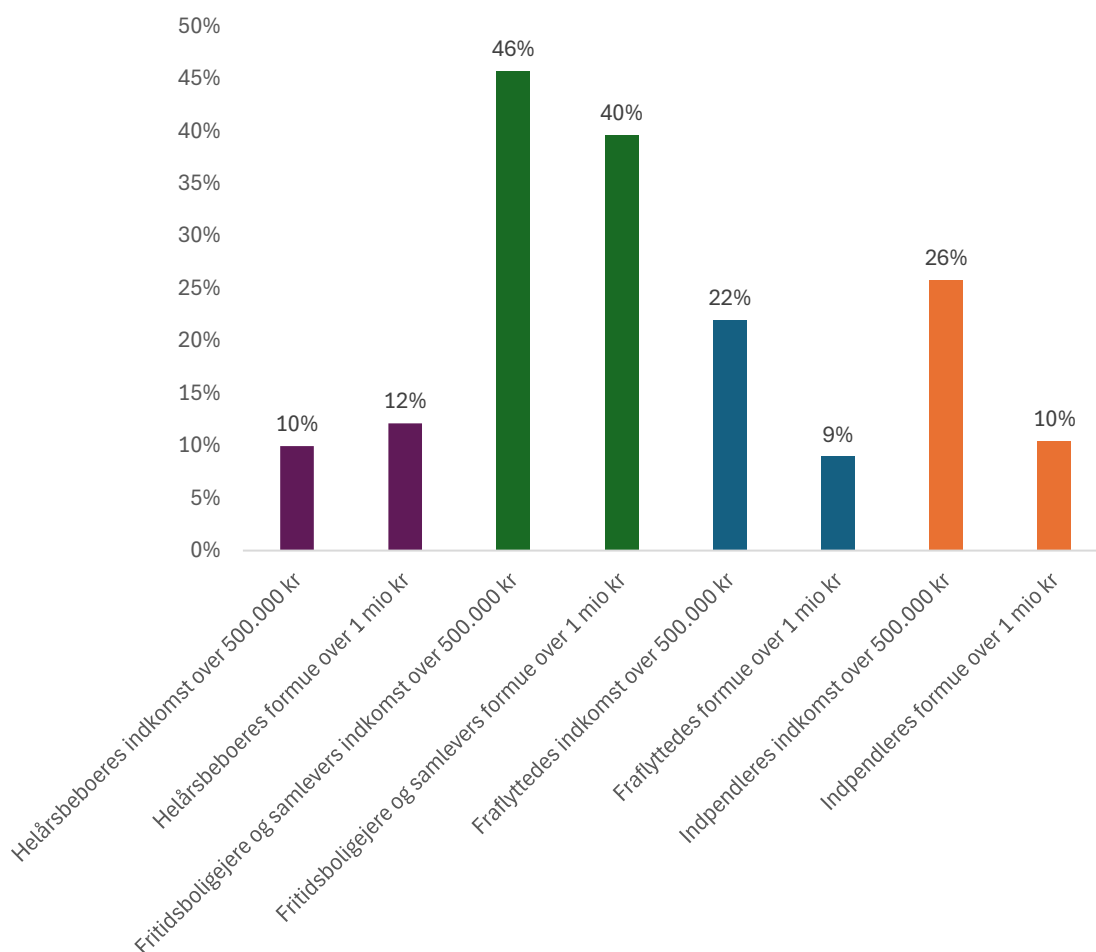
- Finansiering
- Netværk
- Viden og ekspertise
- Arbejdskraft
- `Nyt blot`

Finansiering

Tilvalgsbeboere kan bidrage med finansiering i de lokalsamfund de føler en tilknytning til. Figuren nedenfor giver et overblik over de økonomiske ressourcer blandt forskellige grupper i 10 landdistriktsområder⁴¹. Figuren viser således gennemsnittet af 10 landdistriktsområder og hvor stor en andel blandt henholdsvis helårsbeboere; fritidsboligejere og deres samleverere; fraflyttede i årene 1980 til 2020 samt indpendlere i årene 2000 – 2021, der har en indkomst på over 500.000 kr. og har en formue på mere end 1 mio. kr.

Ikke mindst fritidsboligejere og deres samleverere har markant bedre økonomi set i forhold til de faste beboere. Både indpendlere og fraflyttede har ligeledes en højere personlig indkomst end de faste beboere. Dette indikerer, at der blandt flere grupper af tilvalgsbeboere ligeledes potentielt kan være flere økonomiske ressourcer end hos den fastboende befolkning.

⁴¹ Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm.

Figur 12: Andel af personer som tjener over 500.000 kr. årligt og andel af personer med en formue på mere end 1 mio. kr. fordelt på fastboende, fritidsboligejere og deres samlevere, fraflyttede samt indpendlere. Tallene er baseret på et gennemsnit fra områderne: Odsherred, Lolland, Morsø, Læsø, Langeland, Fanø, Ærø, Samsø, Christiansø og Bornholm i 2021⁴².

Dertil kommer at der blandt de entreprenante tilvalgsbeboere kan der være en parathed til at investere i projekter i de lokalsamfund de føler en tilknytning til. Det så vi blandt andet med Motorfabrikken Marstal, hvor en velstående erhvervsmand, der er født og opvokset i Marstal og siden fraflyttet, har givet pengene til at lægge nyt tag på bygningen. Et andet eksempel er Ærø Whisky, hvis vækst delvist kan tilskrives tilvalgsbeboeres villighed i at investere og købe aktier i foretagendet. Også det idealistiske fællesskab omkring Økologisk Samsø's opkøb af jorde, som omlægges til økologisk landbrug finansieres ved salg af aktier, som ikke mindst tilvalgsbeboere investe-

⁴² Kilde: Statistikbanken, Danmarks Statistik.

rer i. Endnu et eksempel er Gæstgiveren i Allinge på Bornholm, som i dag ejes og drives af tilvalgsbeboere, der investerede i den gamle kro og omdannede den til et hipt koncertsted, hvilket skete på baggrund i en stærk tilknytning til Bornholm.

Med investeringer i virksomheder og projekter kan tilvalgsbeboere bidrage til at understøtte nye startup virksomheder og projekter eller få eksisterende virksomheder til at vækste.

Netværk

En anden måde at bidrage til de fællesskaber, som tilvalgsbeboere indgår i, i de lokalsamfund de ikke bor, men føler tilknytning til, er ved at bringe deres private netværk af relationer til personer med særlig viden, evner eller forbindelser i spil i forhold til lokalsamfundet. Da Motorfabrikken Marstal blev omdannet til et nyt multifunktionelt hus af tre tilvalgsbeboere, trak de ikke mindst på deres netværk, da bestyrelsen skulle besættes. Det betød, at der kom stærke kræfter ind i bestyrelsen med viden og erfaring om alt fra bestyrelsesarbejde, innovation, byggeri og fondsansøgninger, foruden at have et stort netværk at trække på. Deres erfaring har været betydningsfuld og åbnet døre samt legitimeret projektet.

Ligeledes blev der i kampen for at bevare Marstal Navigationsskole trukket på tilvalgsbeboeres og deres netværk, da der blev trukket på mange relationer til den maritime verden, herunder rederier og søfolk, som er uddannet på Marstal Navigationsskole og har en relation til Marstal. Det resulterede i en stor opbakning, deltagelse ved demonstrationen for skolen og et stort politisk pres blandt andet fra Mærsk McKinney Møller. En kamp som lykkedes.

Viden og kompetencer

Tilvalgsbeboere, som bliver en del af lokale fællesskaber, kan i nogle tilfælde tilføje det lokale fællesskab en specifik viden og gøre brug af deres kompetencer, der blandt andet kan trække på deres professionelle virke.

Det gør sig blandt andet gældende når designduoen Mette Bentzon og Lasse Kristensen fra Egeværk bidrager med deres viden og erfaring ind i de bornholmske kunsthåndværkfællesskaber og deler ud af den erfaring oparbejdet hvad angår at slå igennem på et internationalt marked, ikke mindst i USA.

Et andet eksempel er Marstals kamp for at genetablere en færgeforbindelse mellem Marstal og Rudkøbing, som lykkes med ÆrøXpressen, som sejlede sin første tur i december 2019. Her blev de folk, som blev udpeget til den arbejdsgruppe, som arbejdede for at genetablere færgeforbindelsen, netop udvalgt på baggrund af kompeten-

cer. Her blev der valgt to tilvalgsbeboere på baggrund af deres kompetencer som henholdsvis havnechef og direktør i et rejseselskab, fordi deres viden og erfaring for deres professionelle virke kunne være nyttig i arbejdet for ÆrøXpressen.

Et tredje eksempel på nogle tilvalgsbeboere som bidrager med specifikke kompetencer er de musikere, som kommer til Christiansø om sommeren og er med til at holde de gamle traditioner med levende musik og harmonikaspil i hævd i forbindelse med de traditionsrige sommerfester. Disse tilvalgsbeboere er herved med til at opretholde en tradition og kulturarv, som har en lang historik på Christiansø.

Arbejdskraft og tid

En udbredt og eftertragtet ressource, som også tilvalgsbeboere kan bidrage med ind i lokale fællesskaber er deres tid og frivillige arbejdskraft. Mange aktiviteter i de danske landdistrikter kunne ikke afvikles, hvis det ikke var for frivillige kræfter og nogle steder er konkrete aktiviteter afhængige af at også tilvalgsbeboere bidrager. Dette er ikke mindst tilfældet i forbindelse med at afvikle kulturelle events. I denne undersøgelse giver blandt andet ledelsen af musikfestivalerne Samsøfestivalen og Wonderfestiwall på Bornholm udtryk for, at man slet ikke kunne klare sig uden de mange frivillige kræfter, hvoraf tilvalgsbeboere, såsom fraflyttede unge og fritidshusbeboere, udgør vigtige medlemmer. Også Søholm Opera på Samsø har stor gavn af de mange fritidssangere, som ønsker at engagere sig i frivilligt arbejde for i forbindelse med de events de afvikler.

Men det kan også komme til udtryk i mere uformelle rammer, som det blandt andet gør sig gældende på Christiansø, hvor en del tilbagevendende teltliggerne hjælper med at planlægge og afvikle sommerballer og karneval i juli måned. Arrangementer, som for længst er blevet traditioner på Christiansø og som ikke kunne opretholdes uden de frivillige kræfter blandt teltliggerne.

Tilvalgsbeboeres tid og arbejdskraft er ikke mindst en ressource i små lokalsamfund, hvilket blandt andet var tilfældet i Ommel på Ærø, hvor tilvalgsbeboere blandt andet er aktive i et arbejdssjak, som løbende har arbejdsdage eksempelvis med arbejde på Kleven Havn, ligesom de også er frivillige i det lokale foreningsliv og hjælper til arrangementer.

‘Nyt blod’

Ud over at levere konkrete ressourcer i form af arbejdstid, specifik viden, relevante kontakter eller økonomi, så kan tilvalgsbeboere også bidrage med nye perspektiver på lokale problemstillinger. Tilvalgsbeboere kan således fungere som forandringsagenter, som kan komme med ‘nyt blod’ til et lokalsamfund og nye perspektiver.

På de fire caseøer påpeger flere interviewpersoner, at det i lokalsamfundene godt kan være `tordensskjolds soldater`, som driver de lokale fællesskaber og at disse fællesskaber trænger til nye friske kræfter. Blandt andet nævner Stefan Wolffbrandt fra Langemarks Landsbylaug:

- "vi har brug for nyt blod... der sidder faktisk Tordenskjolds soldater. Det er de samme folk, der laver de samme ting og bliver ved med at gøre det. Når de er væk, ildsjælene der, så dør tingene. Vi har faktisk brug for at få nogle nye folk ind over. Få noget nyt blod. Noget ny energi. Nogle nye ressourcer." (Wolffbrandt, S., 2023)

Også formand for Bregninge Lokalråd, Vagn Rottbøll Pedersen, peger på, at mange af de nye ideer kommer med folk, der kommer til ude fra:

- "jeg tror mange gange, at nye ideer og tanker kommer fra folk, der kommer udefra, som kan se tingene på en anden måde. For man lukker sig lidt om sig selv i de små samfund og siger `det har vi prøvet, det nytter ikke noget`. Den tendens tror jeg, at man mange gange kan have og så kommer der nogen, som ligesom siger, ej nu må I holde op. Et frisk pust. Og det tror jeg nogle gange, der skal til." (Rottbøll Pedersen, V., 2023)

Tilvalgsbeboere kan således være med til at skabe fornyelse i lokalsamfundenes fællesskaber og være tiltrængte nye ressourcer, som kan tage over i forhold til konkrete opgaver eller problemstillinger. I den forbindelse kan det være en fordel, at tilvalgsbeboeren som oftest ikke personligt har været en del af den historik, der går forud i lokalsamfundet og dermed kan se på en problemstilling `ude fra` og potentielt bringe en specifik viden eller netværk i spil omkring en konkret problemstilling.

6 Lokalsamfunds transformation til translokale landsbyer

De små lokalsamfund på de tre undersøgte øer, Ærø, Samsø og Bornholm, er under forandring. Også her har man de seneste årtier oplevet en affolkning i forhold til fastboende og på alle tre øer er bopælspligten helt eller delvist ophævet inden for de seneste 15 år. Det har betydet, at mange lokalsamfund på disse øer har oplevet, at de små byer, der som udgangspunkt tidligere bestod af helårsbeboede huse, nu også bebos af deltidsbeboere, som benytter husene som fritidsbolig.

På tværs af de tre øer giver repræsentanter fra lokalsamfundene udtryk for, at de mindre landsbysamfund opleves som attraktive steder for fritidsbeboere, som netop ikke alene tiltrækkes af øens naturmæssige herlighedsværdier, men bevidst vælger en fritidsbolig i en lille by eller landsbysamfund, fordi de ønsker at være en del af det nære fællesskab i et lille samfund. En del af attraktionen er for disse fritidsbeboere er netop at kunne engagere sig i det nære fællesskab som de små samfund kan tilbyde, som kan være en kontrast til det liv de lever i eller tæt på en større by.

Lone Andersen, som en af tre tilvalgsbeboere, som købte den nedlagte Motorfabrikken Marstal, som i dag er omdannet til et moderne kulturhus, innovationshus, kontorfællesskab og museum. Også hun fremhæver, at fællesskaberne er en attraktion i sig selv, som er med til at skabe tilknytningen til Ærø blandt de mange fritidshusbeboere, som er blevet tilvalgsvalgsbeboere:

- "Der er jo noget i de der øer, hvor du skal tage en færge til. Det er virkelig et tilvalgssamfund. Så det er ret naturligt, at det også har tiltrukket nogle mennesker, som, godt vil fællesskaberne. Og alle de sommerhusejere jeg kender, nogle af dem er så flyttet hened, det er nærmest noget af det, som de elsker mest ved at komme her." (Andersen, N., 2023)

Det som er særligt ved fællesskaberne i de mindre lokalsamfund, på blandt andet Ærø, er, at tilvalgsbeboerne i det nære lokalmiljø oplever at være en del af et fællesskab, hvor de gør en forskel og hvor der sættes pris på deres indsats, hvilket Nina Rydahl Andersen, som ligeledes var en af de tre tilvalgsbeboere, som købte den nedlagte Motorfabrikken Marstal, sætter ord på:

- Fordi strand og solskin, det er der jo over det hele. Men det er det der med, at hvis du har en lille smule engagement, at du kommer ned og lige giver en hånd med til oprydningsdag i sejklubben, så mærker man også, hvor taknemmelig og hvor vigtigt, at man så kan føle sig. Og det gælder også for os, der bor her fast. Men jeg tror bare, at den kommer hurtigt for sommerhusejerne. Og bliver jo så en positiv spiral selvforstærkende." (Andersen, N., 2023)

I Tejn på Bornholm fortæller medlem af Tejn Borgerforenings bestyrelse, Inger Kaspersen, at en del af attraktionen ved at købe fritidsbolig i helårs boliger i de små bysamfund som Tejn er, at der er mere liv i byerne. Her kan de blandt andet opleve at

få et naboskab og relationer til de lokale, som det blandt andet er sket imellem Inger og hendes naboer, som bruger huset som fritidsbolig:

- "det giver noget andet liv. Altså, jeg har en nabo her, hvor jeg bor, som har købt et helårshus og bruger det som flexbolig. Og de synes det er fantastisk, de er glade for at bo her. Og de synes også, det er fedt at have mig som helårsbeboende lige ved siden af, ikke? Altså, vi er gode venner efterhånden, og vi har kendt hinanden i snart to år, ikke? Og vi kan deles om ting, når vi låner værktøj hos hinanden. Og de ved, hvis det er et eller andet, så kan de godt give et sms til mig. Og Inger, gider du lige at gå ind og kigge efter vores robotplæneklipper. Man har mange gode ting at bruge hinanden til. Og det har man jo ikke i et sommerhusområde." (Kaspersen, I., 2023)

Nina Rydahl Andersen perspektiverer netop dette nære fællesskab hun har fundet på Marstal på Ærø i forhold til sin lejlighed i København på Nørrebro. I det lille lokalsamfund i Marstal oplever hun, at det gør en forskel, at hun er der og at alle tæller:

- "jeg kan mærke, at der er en kæmpe forskel fra min lejlighed på Nørrebro, til mit hus her (i Marstal red.). Det er, at det gør en forskel, at jeg er her. For hvor er det godt, at du er her. Fordi når folk køber de her sommerhuse hernede, så er det godt, at de har købt det, for det så ikke godt ud. Men hvor har I fået det malet flot, og den kvist passer perfekt til det hus. Det der med at alle tæller og det er godt, at I er her, for ellers bliver det en spøgelsesby. Og den følelse har man måske ikke i en større by... det er jo ikke den følelse, jeg havde i København i hvert fald. Der var det lidt ligegyldigt, om jeg var der i lejligheden. Når jeg flytter ud, så er der en anden, der står med en lejlighed." (Andersen, N., 2023)

For nogen er det sociale engagement i lokalområdet også noget der skal ses i lyset af intentioner om at flytte til lokalområdet. Det sociale engagement i lokalsamfundet er således også en måde at teste af, hvorvidt man socialt kan falde til. Dette genkender blandt andre Nina Rydahl Andersen. Blandt Motorfabrikkens mange frivillige, som hjælper til med afvikling af arrangementer, er en del fritidsboligejere, som netop finder ind i fællesskaber via motorfabrikkens aktiviteter. For nogle er dette en måde at afprøve, hvorvidt de kan falde til socialt i lokalsamfundet, før de realiserer drømmen om at flytte permanent til stedet:

- Men det er alle sammen nogen, der har et ønske om at være mere engageret i lokalsamfundet end bare at være sommerhusejere. Og der er også nogle af dem, som flytter hened 'for good'. Hvor det er en måde at teste det på. Men så kan det være, at de lige har nogle børn, som skal skibes afsted på en efterskole først, før de kan tage springet og flytte hened. (Andersen, N., 2023)

Beboersammensætningen er således under forandring i en del små bysamfund henimod at have flere multi-lokale beboere. Men der er store forskelle på fra sted til sted, hvor udpræget denne udvikling er. Der vil være forskelle på, hvor attraktive forskellige landdistrikter og øer er, og dermed hvor mange, der vil ønske at have fritidshus

forskellige steder. Denne undersøgelse har valgt at belyse translokale fællesskaber på fire øer, som synes at tiltrække mange tilbagevendende besøgende samt fritidsbeboelse og med en antagelse om, at der er et godt grundlag for, at der kan opstå translokale fællesskaber. Men selv inden for disse øers egen geografi er der forskel fra sted til sted, med undtagelse af Christiansø, som er et lille samfund på knap 100 indbyggere bosat tæt på hinanden på tværs af to øer med gangbro imellem.

Fra lokalsamfund til lokalsamfund er der ligeledes forskelle på den fastboende befolknings indstilling til de nye deltidsbeboere og hvorvidt de kan eller bør integreres i de lokale fællesskaber og have indflydelse på den lokale udvikling.

I forbindelse med workshops med borger- og beboerforeninger og interviews på de tre øer er det tydeligt, at indstillingen og åbenheden i forhold til at lukke de multi-lokale deltidsbeboere ind i de lokale fællesskaber; forventningerne til hvad de kan bidrage med samt indstillingen til, om tilvalgsbeboere bør have indflydelse på den lokale udvikling, varierer fra sted til sted også inden for de tre øers egen geografi.

På tværs af repræsentanter fra forskellige lokalsamfund på Ærø, Samsø og Bornholm går det igen, at de faste beboere er den type beboere, man primært ønsker sig, hvilket blandt andre beboer og medlem af Langemarks Landsbylaug på Samsø, Stefan Wolffbrand sætter ord på:

- "Selvfølgelig vil vi helst have, at der er nogle lokale eller nogle tilflyttere, som vil bo her fast. Og når vi så ikke kan få det, så får vi så tilvalgsbeboerne, fritids-samsingerne, som kommer her. Og så vil vi selvfølgelig gerne have nogen, der engagerer sig i lokalsamfundet". (Wolffbrand, S., 2023)

Dette hviler på en oplevelse om, at det vil være vanskeligt at opretholde et levende lokalsamfund med aktiviteter hele året, hvis der ikke er faste beboere til at trække det. Deres oplevelse er, at de faste beboere ikke kan undværes som tovholdere og afviklere af aktiviteter i det lille lokalsamfund. Dette er også oplevelsen Ommel på Ærø, hvor formand for Ommel Samvirke, Jes Jørgensen, konstaterer, at 'fritidsfolkene ikke kan bære det alene'. I Vang på Bornholm fortæller formand for Vang Beboer- og Grundejerforening, at det er vanskeligt for fritidsbeboerne at påtage sig den overordnede tovholderfunktion i en forening eksempelvis:

- "Det er stadigvæk de her, der er tovholdere, der kan være problematikken, altså dem, der er her hele tiden og dem der tager ansvaret for at det bliver gjort. Det er altid nemmere at sige, at jeg vil godt tage en afgrænset opgave end at være den, der sidder ved roret i en forening. Det kan vi da selvfølgelig stadigvæk være udfordret af, at dem der ikke bor her fast, de er der jo heller ikke til at tage de møder, som kommunerne indkalder til eller tage de møder, der ligger udenfor for ferietiden." (Kofod, I., 2023)

I nogle lokalsamfund er der en bekymring for, at en stor andel af deltidsbeboere i et mindre bysamfund vil betyde et mindre levende lokalmiljø med mørke huse en stor del af året og færre personer til at drive aktiviteter og traditioner i byen. Dette er umiddelbart relevant for de mange lokalsamfund, hvor bopælspligten er blevet ophævet.

I forbindelse med afvikling af workshop for borger- og beboerforeninger på de tre øer, blev/ det tydeliggjort, at det varierer fra lokalsamfund til lokalsamfund, hvordan man ser på denne udvikling. Nogle steder er det en udvikling man bedrøver og aktivt ønsker at ændre, hvilket blandt andet udmønter sig i ønsker om at genindføre bopælspligt i specifikke lokalsamfund. Et eksempel på dette er Listed på Bornholm.

Andre lokalsamfund synes nærmere at se udviklingen med flere fritidshusejere i byen som noget uundgåeligt, som man må få det bedste ud af. Et eksempel på dette er Rø på Bornholm. Her beskriver Herdis Terkelsen fra Rø Borgerforening, at der i forbindelse med ophævelsen af bopælspligten i 2013 var en bekymring i lokalsamfundet for sammenhængskraften i byen og en frygt for, at priserne ville blive presset op, så unge familier ikke længere kunne få råd til at købe hus. Modsat var der en tilfredshed med at husene kunne blive solgt og at husene blev renoverede. Hun beskriver, at man valgte at omfavne situationen og få det bedste ud af det:

- "situationen er, som den er. Så kan man jo vælge, om man skal gå og være sur på dem, der flytter til, eller hvordan skal man gribe det an. Og det, som jeg i hvert fald synes, der er mest plan i, det er jo at acceptere tingenes tilstand og så få det bedste ud af det. Fordi de folk, der kommer (deltidsbeboere red.), de kommer jo også fordi, de synes, at det er et dejligt sted." (Terkelsen, H., 2023)

Det er dog ikke i alle lokalsamfund, hvor muligheder og udfordringer forbundet med en øget deltidsbeboelse er en dagsorden der fylder. I et bysamfund som Hasle på Bornholm er der fortsat bopælspligt. Her drives de mange aktiviteter i den lokale idrætsklub og 'Hasle og Omegns Byting' fortsat af fastboende lokale⁴³. Her har der endnu generelt ikke været fokus på at arbejde aktivt på at invitere tilvalgsbeboere ind i lokale fællesskaber, selvom de er velkomne. En undtagelse her er Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård, som engagerer flere tilvalgsbeboere blandt de frivillige⁴⁴.

⁴³ Mortensen, K. E., 2023

⁴⁴ Havtorn Larsen, L., 2023

7 Tilvalgsbeboere engageres i forskellige aktiviteter

I forbindelse med interviews og workshops med borger-, beboer- og idrætsforeninger på de tre øer: Ærø, Samsø og Bornholm, synes der at være en sammenhæng mellem lokalsamfund, som gør en aktiv opsøgende indsats for at inkludere deltidsbeboere i de lokale fællesskaber, og de lokalsamfund, hvor deltidsbeboerne bliver en del af fællesskaberne og tager ansvar for opgaver og afvikling af arrangementer.

I disse lokalsamfund er primært deltidsbeboere i form af fritidshusbeboere blevet engageret i de lokale fællesskaber og yder en aktiv indsats på forskellig vis. Eksempler på dette kan være:

- Vedligehold, renovering og oprydning
- Traditioner
- Ad hoc arrangementer
- Bestyrelsesarbejde

Eksempler på dette gennemgås nedenfor.

7.1 Vedligehold, renovering og oprydning

I flere lokalsamfund deltager fritidsbeboere i praktiske vedligeholds-, renoverings- og oprydningsarbejde i lokalsamfund. Det gælder blandt andet i Vang på Bornholm i forbindelse med strandrensning hvert forår. Her deltager både lokale og fritidshusbeboere. Blandt andre deltager to tyske ægtepar fast i forårets strandrensning, da de altid holder ferie i den periode.

- "Vi har strandrensning om foråret, og der har vi 2 tyske ægtepar, som har ferie i den periode, og de deltager så i den strandrensning, så så vi prøver jo på at engagere de beboere, som kommer kontinuerligt hos os." (Kofod, I., 2023)

I Ballen Borgerforening ejer man en bygningsfredet og restaureret kalkbrændingsovn, som tidligere producerede bygningskalk til lokalt brug. Borgerforeningen forestår arbejdet med at vedligeholde kalkovnen, og her hjælper også fritidssamsinger, som er medlemmer af borgerforeningen, med at kalke ovnen.

I Ommel på Ærø bidrager fritidshusbeboerne blandt andet i byens arbejdssjak og går til hånde blandt andet i forbindelse med renovering af havnen. Her arrangeres arbejdsdage, hvor blandt andre fritidsbeboere møder op.

I Rø på Bornholm er en fritidsbeboer, som er uddannet gartner, blevet ansvarlig for 'haveholdet', som står for beplantningen i arealet omkring det gamle stationstov. Det foregår to gange om året.

7.2 Traditioner i lokalsamfundet

Blandt repræsentanter fra lokalsamfund på de fire øer, som er besøgt i forbindelse med denne undersøgelse, fremhæves tilvalgsbeboeres rolle i forbindelse med at holde lokale traditioner i hævd.

Dette udspiller sig blandt andet i Rø på Bornholm, hvor tilvalgsbeboere bidrager til byens juletraditioner. En tilvalgsbeboer er blandt andet aktiv i at julepynte byen.

I Vang på Bornholm er der en julekalender-tradition. Det går ud på, at man fra første december og hele vejen frem til jul, mødes til kalenderlådeåbning, hvor et hus har julepyntet et vindue som afsløres. I forlængelse heraf kan der synges sange og evt. serveres noget.

På Christiansø er tilvalgsbeboere i form af teltliggere og hyttebeboere engagerede i at planlægge og afvikle de forskellige sommertraditioner på øen, som det fremgik af kapitel 5, herunder sommerbal og karneval.

7.3 Ad hoc arrangementer og aktiviteter

Blandt de repræsentanter fra borger- og beboerforeninger, som vi har talt med i denne undersøgelse, nævnes fra flere sider, at det kan være vanskeligt for mange tilvalgsbeboere at påtage sig et overordnet ansvar foreninger mv. som indebærer løbende opgaver hen over året. Derimod kan det være nemmere at inddrage tilvalgsbeboere er i forhold til specifikke opgaver, som kun afvikles en eller få gange om året, som kan "times" med, hvornår tilvalgsbeboeren er på stedet.

Et blandt mange eksempler på dette er i Vang på Bornholm, hvor det er en deltidsbeboer, der har købt en fritidsbolig, som står for byens 'æbledage', hvor beboer- og borgerforeningens æblepresse pakkes ud og folk kan komme og få presset deres æbler fra haven til most. En aktivitet der inviteres til tre gange i henholdsvis august, september og oktober og som den ansvarlige tilvalgsbeboer sørger for annonceres på byens hjemmeside www.Vang.nu.⁴⁵ Ligeledes i Vang på Bornholm er det også en tilvalgsbeboer med en fritidsbolig, som arrangerer svampeture, man kan tilmelde sig. Sådan er flere tilvalgsbeboere ansvarlige for forskellige ad hoc arrangementer, der bærer præg af at være specifikke omkring en aktivitet og som kan "times" med, hvornår tilvalgsbeboeren er på stedet.

⁴⁵ Kofod, I., 2023

7.4 Bestyrelsesarbejde

Udover at varetage et praktisk arbejde med at planlægge og afvikle aktiviteter er der også nogle borger- og beboerforeninger, som engagerer tilvalgsbeboere i det organisatoriske arbejde, såsom at blive medlem af bestyrelsen. Et eksempel på dette kan findes i Rø Borgerforening. Her har borgerforeningen været opsøgende i forhold til at få fritidsbeboere engageret i foreningen bredt, men også i bestyrelsesarbejdet. Vedtægterne for foreningen er i den forbindelse blevet ændret, så bestyrelsen blev udvidet med to pladser, som er øremærket fritidsbeboere. Disse to pladser i bestyrelsen har dog ikke stemmeret, men afstemninger i bestyrelsen sker ifølge Herdis Terkelsen, som er medlem af borgerforeningen, yderst sjældent.

8 Lokalsamfundsindsats for at engagere tilvalgsbeboere

Selvom man føler en stærk tilknytning til et andet sted end der, hvor man har sin faste bopæl, er det ikke givet, at man bliver en tilvalgsbeboer, som tager del i at udvikle det lokalområde, man føler en tilknytning til. Hvad end tilknytningen til et område skyldes familiemæssige bånd på stedet; at man er opvokset der og siden fraflyttet; at man har købt en fritidsbolig i området og nyder roen og naturen eller andre veje ind til at føle en stærk tilknytning til netop dette sted, så er disse aktører typisk afhængig af et samspil med de lokale faste boere. For at være tilvalgsbeboer er det ikke tilstrækkeligt, at man føler en tilknytning til stedet og har et ønske om aktivt at engagere sig, det skal manifestere sig ved, at engagementet omsættes til konkret deltagelse i fællesskaber lokalt.

Derfor er et springende punkt ikke bare de besøgendes, fritidsbeboeres, fraflyttedes m.fl. tilknytning og egen motivation for at ville engagere sig, men mødet, interaktionen og integrationen imellem de multi-lokale aktører og de lokale beboere. Det er derfor interessant at undersøge, hvad der fremmer dette møde.

På tværs af de forskellige lokalområder på de undersøgte øer, hvor tilvalgsbeboere er aktive i de lokale fællesskaber, går det igen, at der her gøres en aktiv indsats for at byde nye fritidsbeboere velkomne, og der gøres generelt en indsats for at invitere nye (også fritidsbeboere) ind i de lokale fællesskaber.

I det følgende sættes fokus på eksempler på forskellige initiativer som især borger- og beboerforeninger har taget for at engagere (også) tilvalgsbeboere i lokalområdet, med et særligt fokus på fritidsbeboere i lokalområderne.

8.1 Den håndholdte indsats

På tværs af mange interviewpersoner fra foreninger eller institutioner i lokalsamfund på de fire caseøer, påpeger flere, at en håndholdt indsats er væsentlig for at indlede relationen og engagere tilvalgsbeboere i et lokalt fællesskab. Det er via den personlige og håndholdte indsats, at relationen opbygges, og det er derigennem, at man finder ud af, hvem personen er og hvilke kompetencer vedkommende har, og ikke mindst hvad de selv interesserer sig for og kan finde motivation i. De translokale fællesskaber er netop karakteriseret ved gensidige relationer, som skal være attraktive for begge parter. Det fremhæver blandt andre Leder af Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård, Lene Havtorn Larsen, som både har engagerede fastboende lokale og tilvalgsbeboere blandt de frivillige:

- "Det jeg i det hele taget har erfaret med de her tilvalgsbeboere, det er, at det er totalt håndholdt... Det er virkelig én til én. Fordi man er nødt til hele tiden sådan at få dem til at føle, at de er noget helt særligt. Og det er jo også en særlig

situation, for det er jo ikke ligesom, når du slår en stilling op, og så kan folk søge, og så har du ligesom selv fra starten af udvalgt kompetencerne, du vil have ind i din boks. Der kommer forskellige frivillige kræfter, hvor du så skal lure dem individuelt. Hvad er det egentlig, du kommer med af kompetencer? Og hvad brænder du for? Fordi det skal jo også være gensidigt i forhold til, at de også skal synes, det er sjovt. Fordi de vil jo nok stoppe igen, hvis de altid bare kan stå og tage opvasken eller et eller andet. De skal også føle, de laver noget, der giver mening for dem. Altså det er jo det eneste, jeg har. Det er jo den eneste belønning, jeg har.” (Havtorn Larsen, L., 2023)

Lone Søndergaard fra Motorfabrikken Marstal understreger i forlængelse heraf, at det netop er væsentligt at investere sig selv, og vise interesse for den enkelte og hjælpe mødet mellem mennesker på vej:

- ”Jeg tror, at for det første er bevidstheden om, at der er ingen frivillige, hvor det er gratis. Men det er ikke, at det er dyrt på penge. Men det er dyrt på menneskeligt engagement, på optagethed, almindelige old school dyder, at sige, det er Helge, og det er Gitte. Altså hjælpe alle de her møder på vej. Der er en bevidsthed om, at man skal hjælpe alle møder på vej, og så skal man sætte en ramme, hvor ingen flagrer. Og så skal man være generøs på en klog måde.” (Søndergaard, L., 2023)

Det kræver således en personlig og håndholdt indsats, hvor man investerer i mødet mellem mennesker; lærer dem at kende og giver noget af sig selv, hvis relationen skal opbygges og tilvalgsbeboere skal have lyst til at engagere sig i et lokalt fællesskab. Hvis man som tilvalgsbeboer ikke oplever denne personlige interesse, men blot sættes til en lavpraktisk opgave alene, så er erfaringen hos Motorfabrikken Marstal, at de så ikke ønsker at komme igen. Den personlige relation er derfor afgørende:

- ”Hvis man skal have folk til at hjælpe en, så skal man jo have fat i lidenskaberne på en eller anden måde... Men hvis man bare kommer og stikker en kost i hånden, og så går man igen, så kan de feje hallens gulv, så kommer de jo kun én gang. Hvad er det for en handelsvare, der er i spil mellem mennesker? Den er meget subtilt og meget avanceret i virkeligheden.” (Søndergaard, L., 2023)

I mange mindre lokalsamfund er der en personlig og håndholdt indsats i forhold til at komme i dialog med nye beboere, byde dem velkomne og invitere dem med til arrangementer og ind i de lokale fællesskaber. Det er her erfaringen, at det personlige møde er væsentligt. Ikke mindst fordi det er nemmere at komme til et arrangement, hvis der allerede er et menneske man kender lidt og har talt med før. Det er blandt andet erfaringen i Rø, hvor medlem af borgerforeningen Herdis Terkelsen er en af de personer, som opsøger nye beboere (også fritidsbeboere) og byder dem velkomne:

- "Det at de ligesom har set og talt med et ansigt, der nu sender indbydelsen og ligesom føler, at så er der i hvert fald en vi kender, når de kommer" (Terkelsen, H., 2023)

8.2 Velkomsten

Mange borger- og beboerforeninger i de små lokalsamfund gør noget særligt ud af at byde nye beboere velkommen. En indsats som ofte foregår ved personlig henvendelse.

Et eksempel på dette er i Tejn på Bornholm, hvor to kvinder på vegne af borgerforeningen varetager opgaven som velkomstkommité. De henvender sig personligt til nye beboere, både tilflyttere og fritidshusbeboere. Foruden at byde velkommen informerer de om aktiviteter og foreninger, som de nye beboere kan deltage i og bidrage til:

- "Altså det er et hjemmebesøg, og eftersom de ikke kender folk, kan de jo ikke ringe og lave en aftale, så de dukker bare op og ringer på, når de ser, at der er nogen hjemme, og spørger, om de må komme ind, eller om det passer bedre, de kommer en anden dag. Altså i mit tilfælde, nu er det ikke så lang tid siden, jeg selv har oplevet det, så satte vi os ned med god afstand, fordi det er under corona, og drak en kop te sammen og hyggede os. Hun sørgede for at fortælle, hvad der er af foreninger og aktiviteter. Altså både foreninger, hvor man kan deltage, ligesom man kan melde sig ind i en klub og lave et eller andet, ikke? Men også de aktiviteter, og dem har vi jo en del af, hvor man kan være frivillig - bare i fire timer, som man har til overs på det tidspunkt, hvor der er brug for det." (Kaspersen, I., 2023)

Ved disse velkomstbesøg er det udbredt at præsentere foreninger og aktiviteter i byen og netop at benytte anledningen til at invitere til kommende arrangementer. Ved besøget medbringes ofte materiale, som de nye beboere kan orientere sig i. I flere lokalsamfund har man lavet en folder, som præsenterer lokalsamfundet og de aktiviteter, som foregår. Andre medbringer den nyeste avis eller blad, som udarbejdes for området og informerer om stedet og kommende aktiviteter. Der oplyses desuden om hjemmesider og facebooksider, hvor man løbende kan søge informationer om, hvad der sker i lokalområdet.

I Vang på Bornholm har beboer- og grundejerforeningen valgt lave et hæfte, hvor der side for side er et billede af hvert hus i Vang med husets beboere stående foran huset samt en kort tekst om beboerne. Dette omfatter både faste beboere og fritidshusbeboere og omfatter samtlige huse i byen. Hæftet uddeles til alle nye beboere, også nye

deltidsbeboere, som på den måde får en kort men personlig introduktion til byens beboere.⁴⁶

I forbindelse med velkomstbesøgene har nogle repræsentanter fra lokalsamfundet gaver med. Det kan være lokalt producerede varer, såsom 'Nyker Kiks', som man giver til de nye beboere i Nyker på Bornholm. Andre steder er det en hel velkomstpakke, som gives til de nye beboere. I Tejn på Bornholm får de nye helårs- og deltidsbeboere en velkomstpakke. Den omfatter blandt andet et gavekort, som er en form for stempelehæfte, hvor der for hvert felt gives en gratis gave eller procenter hos lokale erhvervsdrivende. Det er blandt andet et spil minigolf for fire spillere på den lokale minigolfbane eller procenter på buffeten på et af de lokale hoteller eller hos Brugsen og bageren.⁴⁷ Med i denne velkomstpakke er desuden en flaske rødvin med en særlig etiket på, hvor der står 'Tejnevinen'. For hver flaske, som Dagli' Brugsen sælger af denne vin i Tejn, går nogle procenter til borgerforeningen.

8.3 Velkomstarrangementer

Nogle lokalsamfund laver særlige arrangementer eller sammenkomster, som har til hensigt at byde nye beboere velkommen, både faste beboere og fritidshusbeboere. Et eksempel på dette er i Ommel på Ærø. Som tidligere nævnt, afholder Ommel Samvirke en årlig brunch en lørdag i september. Formålet med brunchen er at skabe en hyggelig ramme for at byde nye beboere, både faste og fritidsbeboere, velkommen til byen og præsentere byens foreninger, hvor de nye beboere inviteres til at deltage. Den årlige brunch er dermed også en måde at invitere nye tilvalgsbeboere ind i de lokale fællesskaber.⁴⁸

I Bregninge på Ærø har Bregninge Lokalråd de sidste 5 år arrangeret byvandring, hvor beboere i byen samles og går fra den ene ende til den anden ende af byen, imens de fastboende lokale fortæller om byen og historier om, hvad der tidligere har været i forskellige huse:

- "Så går vi hele byen igennem og dem, der har boet her altid, de fortæller, hvad der har været her. Her har der været en manufakturforhandler osv." (Pedersen, V., 2023)

Det behøver dog ikke at være arrangementer, der er planlagt som et velkomstarrangement, for at det kan fungere som et sådant. I mange lokalsamfund holdes forskellige aktiviteter, såsom fællesspisninger i beboer- og forsamlingshuse, sommerfester, julemarkeder mv. som nye beboere inviteres med til, og som kommer til at fungere som en form for velkomstarrangement for nye beboere, uden at de er planlagt som

⁴⁶ Kofod, I., 2023

⁴⁷ Kaspersen, I., 2023.

⁴⁸ Jørgensen, J., 2023

sådan. I Vang på Bornholm, begynder man for eksempel generalforsamlingen i beboer- og grundejerforeningen med en præsentationsrunde, fordi der som regel altid er nye beboere⁴⁹.

I Vang på Bornholm har man blandt andet skabt nye aktiviteter, som har til hensigt at lære hinanden at kende på tværs af faste beboere og fritidsbeboere, og ikke mindst nye beboere. En aktivitet, som blandt andet blev iværksat for tre år siden er 'Tour de Vang', som er blevet en årlig sommertradition. Her har op til 25 husstande budt ind på at få besøg, og så går man fra hus til hus og er cirka 20 minutter hvert sted, hvor man får snacks og drikke undervejs og slutter af det sidste sted med at grille. Formand for Vang Beboer- og Grundejerforening, Iris Kofod, oplever, at et arrangement som 'Tour de Vang' gør, at man får taget nogle snakke på en god og konstruktiv måde:

- "Altså vi (de faste beboere red.) ved jo hvem hinanden er, men det gjorde tilvalgsbeboerne jo ikke, og jeg må tilstå, at jeg som formand er glad for det her arrangement, fordi man får snakket med hinanden, når man går. Man får snakket med dem på terrassen, om hvem der bor i huset, hvad deres tanker har været. Man spørger ind til, har du tænkt på, at det du gjorde her, det kan måske genere din nabo. Altså man får snakket sammen. Og så er det jo der, at man kan vise genboen, eller den der bor nedenfor, at det træ du har stående i din have der, det kan du godt se, at det skygger faktisk for vores udsigt, og vil der være en mulighed for at... det med den her behagelige tilgang." (Kofod, I., 2023)

Mange repræsentanter for de forskellige borger- og beboerforeninger, som vi har været i kontakt med i forbindelse med denne undersøgelse, fortæller, hvordan de fælles aktiviteter netop er der, hvor der opbygges relationer på tværs. På den måde er der forskellige måder at introducere nye både faste- og fritidsbeboere til byen, dens historie men også aktuelle levede liv og de fællesskaber og aktiviteter, som danner rammen for det.

8.4 Vise at tilvalgsbeboere er en del af fællesskabet

Lokalsamfundene kan gøre mange forskellige indsatser for at vise, at også tilvalgsbeboere er velkomne i de lokale fællesskaber. Det kan gøres meget direkte, som det er tilfældet med de opsøgende hjemmebesøg og konkrete invitationer til specifikke arrangementer og velkomstarrangementer og lignende. Men det kan også ske på en mere indirekte vis. Et eksempel på dette findes i Rø og den 4-kløver-klynge på Bornholm, som er et samarbejde på tværs af Rø, Aarsballe, Klemensker og Nyker. I fælles-

⁴⁹ Kofod, I., 2023

skab udgiver de 'Klynge-Avisen', som udkommer seks gange om året. Ligesom tilsvarende lokale blade informeres der herom, hvad der sker i de fire lokalområder og bladet fungerer desuden som medlemsblad for idrætsforeninger og borgerforeninger og som kirkeblad. Ud over dette fortæller Herdis Terkelsen, at de frivillige kræfter, som skriver til bladet, også interviewer nye beboere, som præsenteres i bladet. Det omfatter også fritidsbeboere, som også præsenteres i avisen.⁵⁰ Nye fritidsbeboere præsenteres dermed på lige fod med faste beboere, hvilket kan ses som en anerkendelse og inklusion af disse mere løst tilknyttede beboere.

Alle fritidsbeboere får også et års gratis medlemskab af borgerforeningen og de invites til at lade sig vælge til en af to pladser i bestyrelsen, som er reserveret til fritidsbeboere. Det er endnu en måde at vise fritidsbeboere i Rø på Bornholm, at de er velkommen i det lokale fællesskab.

Et andet eksempel på dette findes i Langemark på Samsø. Her bager en lokal beboer boller hver onsdag, som hun pakker i små poser og kører rundt med til alle husene i byen og hænger en pose på døren hvert sted, både til de faste beboere og de beboere, som bruger huset til fritidsbrug. Stefan Wolffbrandt fra Langemarks Landsbylaug fremhæver netop dette eksempel som en måde, byens beboere sender et signal om, at man skal føle sig velkommen:

- "Om onsdagen bager Ann boller, og så kører hun rundt og hænger poser med boller på folks dørhåndtag. Med to boller. Så åbner de døren. Så hænger der to boller. Wow. Ej hvor lækkert. Det er jo også et lille signal om, at vi synes godt om dig. Du skal føle dig velkommen." (Wolffbrandt, S., 2023)

8.5 Opgaver og planlægning tilpasses tilvalgsbeboere

Det ligger i definitionen på at være tilvalgsbeboer, at de har deres bopæl et andet sted, og som oftest har de ikke deres daglige gang i det lokalområde, som de føler en tilknytning til og som de gerne vil engagere sig i. Hvis et lokalsamfund ønsker at engagere flere tilvalgsbeboere i lokalsamfundets aktiviteter, kan det derfor være vigtigt at have sig for øje, hvilke aktiviteter det er muligt for tilvalgsbeboerne at være aktive i og eventuelt tilpasse planlægningen i det omfang det er muligt, så tilvalgsbeboere har mulighed for at være med. I det hele taget tænke strategisk i planlægning, rammer og afvikling i forhold til at engagere tilvalgsbeboere.

I nogle lokalsamfund har man valg at planlægge nogle faste årlige aktiviteter, så det ligger på tidspunkter, hvor mange tilvalgsbeboere har mulighed for at deltage. Det gælder blandt andet i Vang på Bornholm, her arrangeres forskellige sommeraktiviteter såsom Tour de Vang og en sommerfest med dette sigte. I Vang har man desuden

⁵⁰ Terkelsen, H., 2023

valgt at lægge generalforsamlingen for Vang Beboer- og Grundejerforening om sommeren, hvor fritidsbeboerne deltager.

8.6 Opgaverne skal være specifikke og overskuelige

Et vilkår for mange lokalsamfund, som lykkes med at engagere tilvalgsbeboere er, at de opgaver, som tilvalgsbeboerne skal varetage, er specifikke, klart definerede og overskuelige tidsmæssigt.

I Rø på Bornholm er en fritidsbeboer, der er uddannet gartner, blevet sjakbajs for haveholdet, som står for beplantningen omkring byens gamle stationstorv. Det indebærer, at denne tilvalgsbeboer leder holdet de to gange om året, hvor de mødes til arbejdsdag. Alt planlægning og rekruttering til arbejdsdagen står et medlem fra borgerforeningen for. Dermed er det gjort overskueligt at engagere sig i denne opgave. Det forklarer Herdis Terkelsen fra Rø Borgerforening:

- "Der havde vi så snakket med ham nogle gange, og han arbejder som gartner. Og ja så manglede vi en til at være primus motor på det hold (haveholdet red.). Og der spurgte jeg så, om han havde lyst til det. Det er jo to gange om året, og jeg skulle nok sørge for at indkalde folk og sørge for kaffe og sådan. Men hvis han bare ville sådan lede arbejdet og sige, hvad der ville være godt at gøre."

Når det er lykket at engagere frivillige lokale og tilvalgsbeboere omkring praktiske opgaver, er et budskab fra flere interviewpersoner, at det er afgørende, at disse seancer er grundigt planlagt.

- Tilbage til da fabrikken (Motorfabrikken Marstal red.) stadigvæk var en ruin, så var der jo rigtig mange gange, hvor vi havde arbejdsdage. Og så skylder man jo så også at planlægge sådan en arbejdsdag sindssygt godt. Og meget, meget nøje. Så når du møder ind om morgenen, så ved du præcis, hvor dit værktøj er. Det ligger herovre. Du skal spørge Bjarne om, hvordan sådan og sådan. Og klokken 12 er der en lækker frokost osv. Og i øvrigt introducerer vi lige hinanden, så alle ved, hvem det er, de arbejder sammen med i dag. Så folk får en rigtig god oplevelse, at der ikke er nogen, der står og flagrer. (Andersen, N., 2023)

Det gælder ikke mindst i forhold til tilvalgsbeboere, der skal planlægge at komme, da man ikke kan tage for givet, at de kan deltage igen en anden dag, for der er de måske ikke på øen. Derfor er vigtigt, at en arbejdsdag, hvor både lokale og tilvalgsbeboere bidrager som frivillige, at alt er forberedt og klart på dagen.

I Tejn på Bornholm har borgerforeningen og idrætsforeningen lang erfaring med at gøre de frivillige opgaver, som også tilvalgsbeboere varetager, konkrete og overskuelige. Det gør det nemt for en tilvalgsbeboer at møde op og deltage uden nogen særlige forberedelser, beskriver Inger Kaspersen, som er medlem af Tejn Borgerforening:

- "De foreninger, som står for det, altså det er jo især borgerforeningen og idrætsforeningen, der varetager de der aktiviteter, hvor man kan være frivillig, de har simpelthen så god rutine i det... de er gode til at beskrive opgaverne, så man ikke behøver at forberede sig, man kommer bare, og så får man udleveret et forklæde, og så får du at vide, det er det og det du skal gøre, og er der noget, så ringer du på det her mobiltelefonnummer, så kommer vi og hjælper dig. Det er jo genialt, altså, det betyder, at man bare kan gå direkte ind, frisk fra gaden og hjælpe i fire timer, og så smutter du igen." (Kaspersen, I., 2023)

I Tejn på Bornholm har man taget bestik af, at mange af de deltidsbeboere, som er flyttet til området, er pensionister. Her har man erfaret, at vagter på 6 timer til forskellige events og arrangementer som borger og idrætsforeningen står for, kan være for meget for en del pensionister. Derfor har man lavet nogle seniorvagter på fire timer:

- "Så har de lavet nogle seniorvagter nu på fire timer, fordi ældre mennesker kan ikke stå op så lang tid ad gangen, også genialt. Det vil sige, at pensionisterne kan blive ved med at hjælpe til. Så kan man selv tilmelde sig, om man vil have en fire timers eller en seks timers vagt. Mange af vores fritidsbeboere, det er jo også pensionister, som har haft sommerhus her i 40 år og med glæde deltager." (Kaspersen, I., 2023)

På forskellig vis er der altså erfaringer i lokalsamfundene med at tilpasse opgaver og gøre det nemt for frivillige, heriblandt tilvalgsbeboere, at deltage i lokalsamfundenes fællesskaber.

9 'Fællesskabere' bygger bro

Denne undersøgelse har vist forskellige eksempler på, hvordan translokale fællesskaber mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere er med til at udvikle lokalområder, og hvordan det forekommer i forskellige typer af fællesskaber på de fire danske øer: Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø. Interviews på de fire øer har dog også kastet lys på, hvordan det ofte kræver nogle 'fødselshjælpere', at få etableret kontakten og forbinde de lokale beboere og tilvalgsbeboere i et translokalt fællesskab – disse aktører kalder vi for '**fællesskabere**', da de netop er bindeleddet, der skaber fællesskaber mellem lokale beboere og tilvalgsbeboere. 'Fællesskaberne' agerer som oftest på vegne af en form for organisation, som kan være knyttet til et specifikt mødested, men det er ikke en forudsætning. Betydningen af mødestedet belyses senere.

Det som kendetegner 'fællesskabere' er deres evne til at "nudge" mødet mellem mennesker, herunder mellem lokale beboere og tilvalgsbeboere, og er dermed med til at facilitere translokale fællesskaber.

'Fællesskabere' er afgørende aktører i forhold til at generere tilvalgsbeboere og få dem tilknyttet lokale fællesskaber og dermed også i at få deres ressourcer bragt i spil i forhold til lokalsamfundets udvikling. En forudsætning for at være tilvalgsbeboer er, som tidligere nævnt, ikke kun at man har en stor tilknytning til et lokalområde, hvor man ikke har fast bopæl, hvad end det er som fritidshusejer eller fraflyttet eller besøgende, som vender tilbage hyppigt, men at denne tilknytning også medfølges af et aktivt engagement i lokale fællesskaber. Uden 'fællesskabere' vil mange midlertidige beboere og tilbagevendende besøgende udelukkende være forbrugere af det sted, de føler en særlig tilknytning til. De vil alene besøge, opleve og bruge penge dette sted, men ikke blive medproducenter af stedet, eller være med til at forme stedets fremtid. Tilvalgsbeboere derimod er også aktivt engageret i fællesskaber knyttet til stedet, hvorved de bliver medproducenter af disse fællesskaber, som er knyttet til stedet.

I denne undersøgelse synes der at være en sammenhæng mellem succesfulde translokale fællesskaber og stærke 'fællesskabere', som driver dette møde frem.

Et eksempel på en sådan 'fællesskaber' er Lone Søndergaard, der er en blandt tre kvindelige tilvalgsbeboere, som købte den nedlagte Motorfabrik Marstal på Ærø. Lone og de tre andre kvinder er alle født og opvokset på Ærø og har været en drivkraft i det stedsudviklende projekt omkring den transformerede Motorfabrikken Marstal, som er gået fra at være en nedlukket og nedslidt skibsmotorfabrik til at blive et kulturhus, iværksætterhus, kontor-fællesskab og udstillingssted. Ikke mindst Lone, men også de to andre kvinder, som tog initiativet til at skabe liv i den gamle nedslidte ejendom, har været 'fællesskabere' for de fællesskaber, der er skabt blandt de mange frivillige, der hjælper til arbejdsdage og i afviklingen af events. Lone Søndergaard fremhæver i denne forbindelse, at noget af det som legitimerer hende som 'fællesskaber',

der kan få tilvalgsbeboere med ind i det lokale fællesskab er, at hun er født og opvokset på stedet, og derfor er inde i kulturen. Selvom Lone selv er tilvalgsbeboer, oplever hun, at det har en stor betydning, at hun har sine rødder på Ærø, og at hun kan hjælpe med at blåstemple nye deltidsborgere, så de accepteres i de lokale fællesskaber:

- "Hvis man forestiller sig en transformationszone, så er det her det. Der kommer nogle københavnere ind herinde. Og fordi vi legitimerer deres tilstedeværelse, fordi vi er jo DNA-mæssigt er Ærøboere og kan sproget og kan alle de uskrevne regler og kan hele det der værdisæt, så når de går igennem bygningen her og møder dem, så har de det lettere, end hvis de var gået udenom bygningen... havde det været tre københavnere, der har lavet det her, så har de haft meget svært ved at bygge bro... man kan gå ind i den ene ende her, og så lukker vi dørene op til et lokalt miljø, som de har lettere til at tilgå, fordi vi siger, at de er gode nok. Ja, og det tror jeg, at det har været en hjælp for nogen... Så derfor tror jeg, at sådan nogle institutioner her, lokalt, kan være vigtige." (Søndergaard, L., 2023)

De tre kvinder fra Motorfabrikken Marstal: Lone Søndergaard, Nina Rydahl Andersen og Julie Skar er alle 'fællesskabere', som bidrager til at forbinde mennesker, herunder også tilvalgsbeboere og fastboende lokale i det fællesskab, der er omkring motorfabrikken. Det handler om at have blik for den enkelte og at have blik for de forbindelser, der er mellem mennesker:

- "Jeg tror, det er noget med, at folk bare skal huskes. Huske, hvordan var det på din ferie i Italien? Og hov har I ikke lige haft sølvbryllup? Og du skal da lige møde, for det er meget sjovt, I har jo faktisk det og det til fælles. Nu holdt vi en langbordsmiddag her for nogle måneder siden. Der var det med vilje hvordan vi satte dem. Fordi vi ved, at I to faktisk i gang i det samme slags byggeprojekt. Eller gud det er egentlig sjovt, at I to ikke har mødtes, fordi I er da begge fra Kronjylland. Så det er jo noget med at introducere og lave forbindelser, så man føler sig rigere... Så det er noget med at lave de der introduktioner og forbindelser." (Andersen, N., 2023)

Andre 'fællesskabere' finder vi blandt andet i borger- og beboerforeninger, der som tidligere nævnt, gør en aktiv og opsøgende indsats for at byde nye fritidsbeboere velkommen, præsentere dem for lokalområdets fællesskaber og invitere dem til lokale arrangementer. Denne personlige opsøgende indsats er med til at bygge bro mellem potentielt nye tilvalgsbeboere og lokalsamfundets fællesskaber.

Herdis Terkelsen er et eksempel på en 'fællesskaber'. Når hun ser fritidsboligejerne er der, så henvender hun sig og får en snak. Her fortæller hun om de arrangementer som kommer:

- "Hvis jeg ser, at de er der, så banker jeg på døren, og så spørger jeg, hvordan det går med dem, og hvordan det går med huset, og siger lidt om arrangementet og sådan" (Terkelsen, H., 2023)

Den personlige invitation, som blandt andre Herdis Terkelsen står for, er med til at engagere tilvalgsbeboere i lokalsamfundet, både som deltagere til arrangementer, men som tidligere nævnt også med til at få tilvalgsbeboere til at påtage sig ansvaret for konkrete opgaver, såsom leder for haveholdet og ansvarlig for koncerter i forsamlingshuset.

Noget af det som kendetegner de mange 'fællesskaber', der inviterer tilvalgsbeboere ind i de lokale fællesskaber og fungerer som brobyggere, er, at den håndholdte indsats som beskrevet i forudgående kapitel er helt essentiel for den relationsopbygning, som det kræver at fungere som 'fællesskaber'.

10 Fælles mødesteder

I dialogen med beboere fra de forskellige lokalsamfund på de fire caseøer, fremhæves betydningen af at have lokale mødesteder. Det er ikke mindst vigtigt for nye beboere, herunder også tilvalgsbeboere med fritidsbolig, i forhold til at møde de lokale beboere og derigennem opbygge relationer og finde vej ind i lokale fællesskaber.

Lokale mødesteder kan have meget forskellig karakter. Mange små bysamfund har et beboerhus eller forsamlingshus, hvor lokalsamfundet mødes til alt fra fællesspisninger, fastelavnssfest, koncerter og julemarked. Kendetegnende for mange af de aktiviteter, som finder sted i beboerhusene er, at det er arrangementer for alle med tilknytning til området. Typisk vil der være informeret om arrangementerne via digitale medier, nyhedsbreve, aviser eller den gammeldags opslagstavle.

Mange fritidsbeboere, som ønsker at engagere sig i lokalsamfundet og dermed blive tilvalgsbeboer, søger til disse aktiviteter for at få lære andre at kende og blive en del af de lokale fællesskaber.

Aktiviteterne i de forskellige beboerhuse/forsamlingshuse varierer meget i hvor formelt organiserede, de er. På Samsø ligger "Sambiosen", som er et idræts- kultur- og frivilligcenter. Her organiserer frivilligcenteret ugentlige fællesspisninger fra april til oktober, som er et tilløbsstykke for børnefamilier og hvor både fastboende, fraflyttede og fritidsbeboere kommer.⁵¹ Ved hjælp af frivillige kræfter får de fællesspisninger op at stå uge for uge med mellem 60-100 deltagere. I andre lokalsamfund foregår det mindre organiseret og mere uformelt såsom i Vang på Bornholm, hvor lokalsamfundet mødes i forsamlingshuset "Salteriet" om sommeren, hvor folk selv medbringer service og mad. Også til fællesspisningen i forlængelse af byens juletræstænding mødes man til fællesspisning, ved at alle tager en ret med samt service.⁵²

Et helt uformelt mødested finder vi på Christiansø. Her er der, som beskrevet, en gammel tradition med at have 5-møder, hvor folk på øen mødes mellem kl. 16 og 17 ved købmanden, drikker en øl eller sodavand og vender dagens begivenheder. Her kommer også de indpendlende håndværkere og hyttebeboere, for at tage del i det lokale fællesskab.

Et andet uformelt mødested finder man i Tejn på Bornholm, hvor brugerrådet for den lokale Dagli' Brugsen og den lokale borgerforening har skabt et simpelt mødested uden for Dagli' Brugsen med et bordebænkesæt og hyggelig beplantning. Et sted alle kan sætte sig og mødes, hvad end de skal i Brugsen eller er på vandretur eller lignende:

⁵¹ Dam Skriver, J., 2023

⁵² Kofod, I., 2023

- "Vi prøver at lave et hyggeligt mødested, hvor man ikke skal købe noget for at være, men hvor man bare kan sidde og hænge ud på en bænk, lige uden for Brugsen... Der støtter vi dem (borgerforeningen støtter Brugsens brugerråd red.) med at købe nogle nye pæne bordebænkesæt. Og så har brugerrådet engageret nogle frivillige, der så rydder lidt op og planter nogle nye planter og sådan noget, så det ser rart og hyggeligt ud." (Kaspersen, I., 2023)

Mødestederne kan også have karakter af at have en aktivitet at mødes om. Det ses blandt andet i Tejn, hvor den lokale lagune med vildmarksbad og sauna er et tilløbsstykke for mange både fastboende lokale og fritidsbeboere.

De lokale foreninger er i altså en vigtig faktor i at skabe mødesteder omkring en fælles interesse, hvad end det er en vinterbadeklub, sejlklub eller bridge eller noget helt andet.

På tværs af de forskellige lokalsamfund på de fire caseøer, som huser mange forskellige formelle og uformelle lokale mødesteder, fremhæves betydningen af disse steder. Det er vigtigt at have samlingspunkter og oplagte steder at gå hen for at kunne tage del i lokalsamfundet, og her er mødestederne helt centrale.

Lokalsamfund som gerne vil integrere nye beboere, herunder tilvalgsbeboere, i de lokale fællesskaber, kan tænke i at skabe disse forskellige typer af mødesteder i byen. Som det fremgår fra eksemplerne fra Christiansø og Tejn kan det gøres ved hjælp af simple tiltag, såsom bordebænkesæt og beplantning eller ved at opbygge traditioner om at mødes på bestemte tidspunkter et sted alle har adgang til.

11 Tilvalgsbeboeres genvej til social accept hos lokale beboere

Der kan være meget store forskelle på, hvor nemt og umiddelbart det kan være for tilvalgsbeboere at blive integreret i lokale fællesskaber. Afhængigt af det enkelte lokalområdes kultur, tradition og identitet vil det variere, hvad der udgør en social kapital på stedet.

Jan Kiwi er kunstner og formand for Marstal Lokalråd. Han har boet i Marstal på Ærø som fastboende i de sidste 15 år og før det, havde han og hustruen en fritidsbolig. Jan fortæller, at det tog tid at blive accepteret af de lokale – ja, 30 år siger han selv med et smil på læben.

Jan har oplevet, at det som gjorde en forskel i forhold til at blive accepteret, er at involvere sig i lokalsamfundet og selv yde en indsats.

- "Efter jeg har involveret mig i forskellige ting, så er jeg inkluderet i samfundet nu, vil jeg mene. Men det tog tid. (Kiwi, J., 2023)"

Modsat er der andre grupper som oplever at få en meget mere umiddelbar accept i lokalbefolkningen. Netop Marstal har en lang maritim historik med stærke traditioner inden for fiskeri og søfart. Den maritime kultur er fortsat levende i Marstal, og byen er hjemsted for en navigationsskole med cirka 300 elever. Nytilkomne elever, med tilknytning til det maritime miljø, oplever en umiddelbar accept hos lokalbefolkningen:

- "Hvis du bor i Marstal og har en søfartsbog, så er du accepteret af befolkningen. Det er som et "passport" til kulturlivet også." (1 Hagbarth, H., 2023)

Lige sådan er det på Christiansø, som traditionelt har været et fiskersamfund. Tæt forbundet med denne kultur er en musiktradition, som blandt andet er forbundet med harmonikamusik og gamle sømandsviser. Til trods for at der ikke længere er fiskeri på Christiansø, så er denne musiktradition fortsat tæt forbundet til Christiansø og den kultur og de traditioner, både lokale og tilvalgsbeboere, forbinder med stedet. Tilvalgsbeboere som er musikere, og i særdeleshed hvis de kan spille harmonika, er således meget værdsatte blandt de lokale på Christiansø og en gruppe af tilvalgsbeboere, man sørger for boliger til i en ellers tæt booket højsæson:

- "Musikerne er vigtige for det sociale fællesskab, og de kan jo helt klart noget, som alle synes, at dem skal vi virkelig passe på... så man tilstræber, at de har et sted at overnatte, når de kommer." (Refsgaard, A., 2023)

Disse eksempler viser, at der umiddelbart kan være en genvej til social accept. Det kan således være en social kapital, hvis en tilvalgsbeboer er en del af et kulturelt miljø, som allerede er herskende i et samfund, såsom det maritime miljø på Ærø.

Familiære relationer til personer på øen synes ligeledes at gå igen på tværs af de undersøgte øer, i forhold til social accept blandt de lokale. På Christiansø fortæller blandt andre forpagter af teltpladsen Ana Refsgaard, at tilvalgsbeboere lettere accepteres, hvis de har en familiehistorie på stedet:

- "Dem, som har ø-baggrund, på en eller anden måde, altså, familiemæssigt når man kigger baglæns, dem kan de ældre borgere ligesom bedre forholde sig til, end dem, der kommer udefra, på et eller andet plan" (Refsgaard, A., 2023)

På Christiansø kan fastboende lokale endda opleve, at hyttebeboere, som fast lejer en hytte som fritidsbolig af Christiansø Administrationen, og flere af disse hyttebeboere har overtaget lejemålet fra deres forældre, at de har mere social kapital end fastboende lokale. Det fortæller blandt andre Jannie Højer Madsen, som flyttede til Christiansø med sin familie for cirka to år siden. Jannie har her oplevet, at fritidsbeboere i hytterne, som har en lang familiehistorie på Christiansø i hytten, at de føler det er deres ø, og at det er dem, som skal byde velkommen til Jannie, som om det er hende der besøger stedet:

- "Den der med, at du er måske fastboende, men det er jo mig, der er vokset op, eller har haft hytte her... det er sådan nogle af de helt simple ting, som at de siger velkommen til vores ø, for det er jo deres ø" (Madsen, J., 2023)

Hyttebeboere med en lang historik på øen har en stor social kapital blandt de lokale. I den forbindelse har Jannie oplevet, at hun som forholdsvis nytilflyttet ikke skal tage konflikter med en hyttebeboer med en stærk historik på øen:

- Som for eksempel den hytte i vores baghave, hvor de (hyttebeboere red.) rykkede ind i sommer, og så røg vores terrasse, for der rendte deres børn og legede, og det er der ikke nogen, der stiller spørgsmålstejn ved, og vi skal sandsynligvis heller ikke begynde at pippe op om det... vi er flyttet hertil, og de ved, vi tager videre, og de har altså været her i generationer herude. (Madsen, J., 2023)

Eksemplet viser, at fritidsbeboere og potentielt tilvalgsbeboere, endda kan have en større social kapital end faste beboere.

Men langt fra alle tilvalgsbeboere har en familiemæssig historie og tilknytning til stedet eller er en del af en subkultur, som er herskende i lokalsamfundet såsom den maritime kultur på Ærø. For disse tilvalgsbeboere synes vejen ind til social accept at vise handling og aktivt gøre en indsats for det lokalsamfund, man føler en tilknytning til. Jes Jørgensen, som er formand for Ommel Samvirke, beskriver, at det som giver respekten fra de fastboende lokale er, at det ikke blot bliver ved snakken, men at man viser handling og realiserer det, man siger, man vil:

- Omvendt er der også så mange, som jo godt vidste, at hvis ikke der kom nogen udefra, så ville øen jo dø. Man kunne ikke få den til at fungere uden. Og der

handler det så meget om respekten i forhold til, om man rent faktisk kun snakke, eller om man også gjorde noget. Der er det gøren, der giver respekten, kan man sige." (Jørgensen, J., 2023)

Christian Stadager, som er direktør hos Ærø Whisky, fortæller i forlængelse heraf, at man som tilvalgsbeboer skal medbringe noget, som man aktivt bringer i spil i lokalsamfundet:

- "Der er sådan en uskreven lov på øen om, at du skal medbringe et eller andet. Du behøver ikke at være akademiker eller håndværker eller noget. Bare du går til makronerne, og så skal du også vise en eller anden form for vedholdenhed, og det skal også gerne udmønte sig i noget... Og det er jo ikke en prøve, man skal op til eller sådan noget... Det, tror jeg, er meget af det der skal til, for ligesom at blive accepteret." (Stadager, C., 2023).

12 Hvem bør beslutte hvordan lokalsamfundet skal udvikles?

Lokalsamfundene i de danske landdistrikter er under forandring. Som tidligere beskrevet har mange lokalsamfund i de danske landdistrikter i de seneste årtier oplevet en øget affolkning og oplevet en stigende deltidsbeboelse og en øget sæsonbefolkning. Der er således tale om en transformation af mange lokalsamfund til translokale landsbyer.

På de fire caseøer har vi identificeret 9 forskellige typer af translokale fællesskaber og i den forbindelse belyst forskellige måder for tilvalgsbeboere at blive en del af lokale fællesskaber, hvor de i samspil med lokale beboere kan bidrage med forskellige ressourcer såsom ekspertise, netværk, økonomi og arbejdskraft.

Denne udvikling i lokalsamfundene kommer dog også med nye udfordringer. Som tidligere beskrevet gives der blandt borger- og beboerforeninger udtryk for, at faste beboere foretrækkes frem for fritidsbeboere. I nogle lokalsamfund får man dog det bedste ud af situationen og gør en aktiv indsats for at engagere især deltidsbeboere i deres lokalområde. Her gøres en aktiv indsats for at invitere også deltidsbeboere ind i de lokale fællesskaber. Her lykkes det at engagere også mange tilvalgsbeboere i udviklingen af lokalsamfundet ved hjælp af en håndholdt opsøgende indsats, kommunikation om hvad der sker i lokalområdet, fælles mødesteder og fælles aktiviteter, gerne hjulpet på vej af 'fællesskabere', som faciliterer mødet mellem tilvalgsbeboere og lokale fastebeboere.

Men som lokalsamfundene forandrer sig og en større andel bliver deltidsbeboere, vil tilvalgsbeboeres ønsker til, hvordan lokalsamfundet skal udvikle sig potentielt også fylde mere. I mange af de undersøgte lokalsamfund giver man udtryk for, at der som oftest er en respekt for lokalområdet og den historie, der er på stedet. Men der kan også opstå udfordringer og konflikter, hvilket aktualiserer spørgsmål som: Har tilvalgsbeboere samme legitimitet eller ret til at bestemme hvordan lokalsamfundet skal udvikles, som de faste beboere har? Og vil de beslutninger de træffer være beslutninger, hvor det primært vil være de fastboende lokale, som står med konsekvenserne?

Et eksempel på dette er lokalsamfundet Vang på Bornholm. I Vang fortæller formand for Vang Beboer- og Grundejerforening, Iris Kofod, at de fastboende lokale for år tilbage godt kunne opleve, at fritidshusbeboerne forlangte konkrete udviklingsprojekter, men uden en forståelse for at det var projekter, som krævede drift og vedligehold hele året, som de lokale ville skulle stå for:

- "For 3-4 år siden havde vi de her store skel med, at vi havde beboere, der boede her fast, der syntes, at dem kom til Vang og bare boede her midlertidigt ligesom forlangte, at nu kunne det jo være rigtig godt, at vi fik en sauna eller nu kunne vi jo bare godt lave et vildmarksbad eller alle de her ting, som gav lidt konflikt, fordi en sauna skal jo vedligeholdes hele året. Og hvem skulle nu gøre

det, når de ikke er der? ... dem der er tilbage af fastboende, de har ikke lyst til at påtage sig flere opgaver. Så selvfølgelig har vi også de her konflikter. Men vi tænker positivt om dem, der er kommet hertil, og vi lytter gerne til dem og de må gerne komme med gode råd, men samtidig med så prøver vi også at fortælle dem, at det de er kommet til og kan lide, det er jo fordi der er en kultur eller en tradition, eller der er nogen som vedligeholder noget hele året, og det skal man også påskønne. De skal også tænke, at det er meget værd, så de ikke kommer og laver om." (Kofod, I., 2023)

Iris Kofod beskriver dog også, at samspelet mellem de fastboende lokale og fritidsbeboerne er blevet væsentlig bedre de senere år, hvilket især skyldes fælles arrangementer, hvor man har lært hinanden at kende.

Iris Kofod fortæller, at efterhånden som Vang blev mere og mere attraktivt for fritidsbeboere, ikke alene i sommerhuskvarteret men også i selve byen, så har det været vigtigt for de fastboende lokale at sikre sig, at den udvikling Vang som bysamfund skulle gennemgå, skete i respekt for Vangs historie, og det de fastboende lokale forbinder med byen. I den forbindelse oplever Iris Kofod, at det har været af stor betydning, at de faste beboere i Vang for nogle år siden havde en proces med Bornholms Regionskommune omkring en ny lokalplan. Den nye lokalplan for byen skulle netop opstille nogle rammer for, hvordan byen kan udvikle sig. Efterhånden som Vang er blevet mere og mere attraktiv for fritidsbeboere efter bopælspligten er ophævet, så har der været en frygt for, at grunde ville blive udstykket, og flere nye huse ville blive bygget i en stil, som de fastboende lokale ikke mente passede ind:

- "Vi jo fik godkendt en lokalplan for Vang, hvor vi jo havde en proces over to år om, hvad var det egentlig vi ville med Vang? Hvad er det for nogle grundstørrelser, vi vil have? Hvad er det for en byggeskik, vi vil have? Hvad er det for en højde, vi vil have? Og kommunen havde selvfølgelig deres mening om tingene, men vi er blevet spurgt til, hvad vi tænker. Det er jo fordi, der var grunde der stod tomme og lige pludselig var der et sommerhus i 2 etager, der skød op som slet ikke passede ind, syntes vi (de fastboende lokale red.)." (Kofod, I., 2023)

Iris Kofod beskriver, at denne proces med kommunen og en ny lokalplan for Vang, har været vigtig for de fastboende lokale, og en måde de har kunne passe på byen:

- "Der synes jeg, at vi havde en god dialog med kommunerne, og fik de høringsvar igen, der skulle være, så jeg tænker, vi har sikret byen, at den ikke kommer til at udvikle sig uhensigtsmæssigt med alt det her flex-muligheder, der er kommet. Vi har jo prøvet på at passe på byen." (Kofod, I., 2023)

Processen omkring lokalplanen blev drevet af Bornholms Regionskommune. Processen inddrog ifølge formanden for Vang Beboer- og Grundejerforening, Iris Kofod, i udgangspunkt kun de fastboende lokale beboere. Nogle udvalgte fritidshusbeboere blev

dog også inviteret med. Det var personer som havde en særlig viden blandt andet i kraft af en arkitektuddannelse, og som de fastboende lokale havde tillid til ville Vang det bedste:

- "Det var hovedsageligt faste beboere, der var med. Der vil vi nok lidt bestemme, altså at det var dem, der bor her til dagligt, der skal have bestemmelsen her. Og så var der nogen af dem, som har sommerhus i selve byen, der også deltog. Men det var fordi de var arkitektuddannede eller havde nogle andre ressourcer, som vi som faste beboere havde tillid til, at de ville snakke Vangs sag. Så det var lige så meget en tryghed i, at vi havde nogen som havde forstand på nogle ting, som ville Vang det bedste. Så vi tog dem med i drøftelserne med kommunen, men ellers så var det faste beboere, der var med i lokalplansudviklingen." (Kofod, I., 2023)

Vang er på mange måder et lokalsamfund, hvor de lokale fællesskaber i praksis er blevet translokale fællesskaber, da de omfatter både fastboende lokale og tilvalgsbeboere i form af fritidshusbeboere. I de senere år er relationerne på tværs af fastboende lokale og tilvalgsbeboere blevet tættere og flere og flere aktiviteter afholdes på tværs af faste beboere og fritidshusbeboere. Aktiviteter og arrangementer planlægges ofte, så det er tilpasset, hvornår fritidshusbeboerne kan deltage, hvilket som tidligere beskrevet blandt andet omfatter beboer- og grundejerforeningens generalforsamling, sommerfest og Tour de Vang.

Selvom de fastboende lokale beboere på mange måder har været åbne for at integrere tilvalgsbeboere i de lokale fællesskaber, er det dog også tydeligt, at det forventes, at fritidshusbeboerne har respekt byens sjæl og historik, og har blik for, om nye forslag indebærer opgaver, som kun de fastboende lokale kan løfte.

Dette translokale samspil i Vang står således på skuldrene af, at de fastboende lokale i en proces med kommunen omkring byens nye lokalplan, har gjort hvad de kunne for at sikre, at byen kunne fortsætte med at bevare den karakter og sjæl, som byen historisk har haft, og som de fastboende lokale værdsætter. Her har det været tydeligt, at det de fastboende lokale oplever, er, at lokalplanen er et værn imod, at nye fritidsbeboere 'overtager' byen ved at opføre flere og nye typer af huse, som de fastboende ikke forbinder med byens sjæl. Derfor har det været naturligt for de fastboende lokale indbyggere i Vang, at lokalplansprocessen i udgangspunktet kun inddrog de fastboende lokale og kun udvalgte tilvalgsbeboere. Disse havde dog mulighed for at blive hørt i forbindelse med de formelle høringsprocesser.

13 Hvordan kan tilvalgsbeboere bidrage til lokal udvikling?

De danske landdistrikter og øer er under forandring. I årtier har der været en tendens til affolkning af fastboende i landdistrikterne og øerne. Samtidig oplever disse områder en stigende deltidsbefolkning, som opholder sig mere og længere disse steder, som de kan føle en tilknytning til uden at have fast bopæl der.

Denne deltidsbefolkning er som udgangspunkt forbrugere af stederne, som de besøger og opholder sig i midlertidigt. Men der er også en gruppe, som ikke alene er forbrugere af stedet og føler en tilknytning til stedet, men som aktivt engagerer sig i stedets udvikling og de lokale fællesskaber – **tilvalgsbeboerne**.

På baggrund af interviews og workshops på Ærø, Samsø og Christiansø samt i Nørre Herred på Bornholm har denne undersøgelse identificeret i alt ni forskellige typer af fællesskaber, som engagerer både fastboende lokale og forskellige former for tilvalgsbeboere på de fire øer. I den forbindelse er det tydeliggjort, hvordan tilvalgsbeboere kan bringe forskellige ressourcer i spil i lokalsamfundenes fællesskaber, herunder finansiering, netværk, viden, arbejdskraft og nye perspektiver.

I mange landdistrikter og på mange øer kan der derfor være en potentiel ressource og nye muligheder for lokal udvikling, hvis tilvalgsbeboere engageres i lokalsamfundet.

Ikke desto mindre er det en udbredt opfattelse i lokalsamfundene på de fire øer, at fastboende lokale er den type af beboere, man værdsætter højest. I mange lokalsamfund er der en bekymring for, om man med færre og færre faste beboere kan opretholde et levende lokalsamfund med aktiviteter hele året. Det er en udbredt oplevelse i lokalsamfundene på de fire øer, at tilvalgsbeboere ikke kan trække læsset alene. De fastboende lokale opleves som kernen i de lokale fællesskaber, som vanskeligt kan undværes som tovholdere og personer, der er til rådighed og kan yde en indsats hele året igennem.

Når det er sagt, er eksemplerne mange på, at også tilvalgsbeboere både bidrager og driver tilblivelsen af konkrete arrangementer, events og traditioner. At de går til hånde ved blandt andet arbejdsdage og arrangementer eller deltager i bestyrelsesarbejde og påtager sig administrative opgaver. Hvor meget tilvalgsbeboere er integrerede i lokale fællesskaber og bidrager og driver disse aktiviteter varierer dog meget.

Lokalsamfundenes situation og udgangspunkt er forskellige. Mange steder er der ikke længere bopælspligt, hvorfor især fritidsbeboere bliver en del af lokalsamfundene, hvoraf nogen specifikt søger til de små nære bysamfund for at finde ind i og bidrage til de lokale fællesskaber. Blandt disse lokalsamfund er nogle skeptiske over for den nye deltidsbeboelse og kæmper for at få bopælspligten genindført, mens man andre steder ser udviklingen som uundgåelig og gør sit bedste for at engagere de nye deltidsbeboere. I andre lokalsamfund har man fortsat bopælspligt eller oplever ikke en tilstrømning af fritidsbeboere, hvorfor denne debat slet ikke fylder.

Hvis et lokalsamfund ønsker at engagere tilvalgsbeboere i de lokale fællesskaber og derigennem søge at skabe mere lokal udvikling, kan man med fordel arbejde med at kortlægge sit lokalområde i forhold til tilvalgsbeboere og forskellige typer af fællesskaber i lokalområdet. Her er det væsentligt at være opmærksom på:

Hvilke tilvalgsbeboere er der i lokalområdet?

Hvilke af de seks prototyper af tilvalgsbeboere findes i lokalområdet?⁵³ Er der eksempelvis mange fritidshusejere? Er der mange, som pendler ind til stedet? Er der fraflyttede unge, som kommer 'hjem' på bestemte tidspunkter? Er der specifikke grupper af eksperter, der søger til netop det lokalområde?

Hvad ved man om disse forskellige typer af tilvalgsbeboere?

Hvornår opholder forskellige grupper af tilvalgsbeboere sig i lokalområdet? Er der konkrete aktiviteter, traditioner eller lignende, som der er interesse for blandt forskellige grupper af tilvalgsbeboere?

Hvilke lokale fællesskaber er der i lokalområdet, som tilvalgsbeboere kan deltage i?

Hvilke fællesskaber er der i lokalområdet?⁵⁴ Hvilke traditioner, arrangementer og begivenheder er vigtige for lokalsamfundet? Er det aktiviteter, som man kan være bedre til at invitere tilvalgsbeboere med til?

Ønsker de fastboende at involvere tilvalgsbeboerne?

De fastboende lokales indstilling til tilvalgsbeboere er væsentlig. Hvis tilvalgsbeboere føler sig velkomne i et lokalområde og bliver inviteret ind og oplyst om initiativer, arrangementer og traditioner, som de kan deltage i og bidrage til, vil flere have lyst til at engagere sig.

Inviteres tilvalgsbeboerne ind?

Er repræsentanter for de lokale fællesskaber i lokalområdet opmærksomme på aktivt at invitere også tilvalgsbeboere ind i fællesskabet? Her viser erfaringerne, at den direkte og gerne håndholdte henvendelse og invitation har stor betydning, da den kan gøre det lettere at møde op og engagere sig.⁵⁵

Har lokalsamfundet nogle 'fællesskaber', som kan bygge bro?

'Fællesskaber' kan være afgørende for at bygge bro mellem fastboende lokale og tilvalgsbeboere og facilitere relationer på tværs. Er der personer i lokalsamfundet, som kan udfylde denne rolle og gerne i forhold til de forskellige typer af fællesskaber?⁵⁶

⁵³ Læs kapitel 4 for at læse om forskellige prototyper af tilvalgsbeboere.

⁵⁴ Læs kapitel 5 for at læse om ni forskellige anledninger til at finde sammen i fællesskaber mellem fastboende og tilvalgsbeboere.

⁵⁵ Læs kapitel 8 for eksempler på, hvordan tilvalgsbeboere kan inviteres ind i lokalsamfundet.

⁵⁶ Læs kapitel 9 om 'fællesskaber', der bygger bro mellem fastboende og tilvalgsbeboere

Hvilke mødesteder kan samle både tilvalgsbeboere og fastboende lokale?

Det er vigtigt, at der er steder at gå hen, hvis man som tilvalgsbeboer gerne vil op-søge mødet med de fastboende lokale. Det kan både være formelle og uformelle mødesteder. Inviteres tilvalgsbeboere til at møde op på de lokale mødesteder?

Hvis der ikke er oplagte mødesteder, kan der så gøres noget for at skabe også simple og uformelle mødesteder?⁵⁷

Hvordan kommunikeres der til og med tilvalgsbeboerne?

Hvis tilvalgsbeboerne skal engageres i lokalområdet, er det centralt, at de modtager kommunikation om, hvad der sker i lokalområdet. Har tilvalgsbeboerne i lokalområdet kendskab til, hvor de får informationer? Både digitalt og i fysiske lokale blade og foldere m.m.? Og inviteres de til at bidrage og deltage i denne kommunikation?

Kan aktiviteter tilpasses tilvalgsbeboere?

Hvis et fællesskab i et lokalsamfund gerne vil engagere flere tilvalgsbeboere, kan det være væsentligt, at aktiviteter, der afvikles, tilpasses de tilvalgsbeboere, som skal kunne deltage. Det kan være ved bevidst at planlægge arrangementer på tidspunkter, hvor tilvalgsbeboerne kan deltage, såsom i weekender eller ferieperioder, eller ved at holde møder digitalt eller give mulighed for at svare digitalt.

Er der særlige typer af opgaver tilvalgsbeboere kan varetage?

Der kan være begrænsninger på, hvilke typer af opgaver tilvalgsbeboere kan varetage. For nogle tilvalgsbeboere kan det være mest hensigtsmæssigt at påtage sig opgaver, som ikke kræver en kontinuerlig indsats hen over året, men derimod er afgrænset til en specifik weekend eller uge, eller som har karakter af ad hoc arrangementer, som tilvalgsbeboeren kan planlægge at afvikle, når vedkommende er i lokalområdet.

Rammer for tilvalgsbeboernes indflydelse

Fastboende lokale kan med fordel have interne drøftelser i forhold til, om der er traditioner, begivenheder eller et fysisk udtryk i lokalsamfundet, som man ønsker at bevare. Hvad i lokalsamfundet er vigtigt at værne om? Og hvordan kan det gøres? Kræver det vedtægtsændringer i en given forening eller en ændring af en lokalplan eller noget helt tredje?⁵⁸

Med disse forskellige typer af redskaber indsamlet fra de fire øer håber vi, at fastboende lokalsamfund kan føle sig bedre klædt på til at indgå i udviklende fællesskaber med tilvalgsbeboere i det omfang, som det giver mening for stedet. Vi ønsker jer alle en rigtig god arbejdslyst.

⁵⁷ Læs kapitel 10 om betydningen af mødesteder

⁵⁸ Læs kapitel 12 for at få eksempel på, hvordan ændringer i en lokalplan imødekom fastboendes ønsker.

14 Metode

Projektets primære fokus har været at udforske og beskrive de lokale civilsamfunds erfaringer med at modtage og engagere tilvalgsbeboere samt at få udpeget konkrete anledninger for engagerende fællesskaber på tværs af fastboende og tilvalgsbeboere i på Ærø, Samsø, Bornholm og Christiansø. Vi har desuden forsøgt at udpege konkrete typer af tilvalgsbeboere, der kendes eller opdages i lokalområdet.

Dette har vi suppleret med en kvantitativ beskrivelse af det potentielle tilvalgsbeboergrundlag i lokalområdet.

Inspireret af såvel tidligere forskning fra CRT som metodeovervejsler omkring estimering af 'sæsonbefolkning' i sommerhus-kommuner udviklet af Nordregio har vi derfor kortlagt, hvor stor gruppen af potentielle tilvalgsbeboere er på Christiansø, Samsø, Ærø og Bornholm.

Via registerdata fra Danmarks Statistik og kommunale turismestatistikker har vi indhentet oplysninger om alder, uddannelse, beskæftigelse, formue og indkomst på følgende identificerede grupper:

- Sommerhusejere, som ikke har adresse på øerne
- Indpendlere, det vil sige personer, som har arbejdsstedsadresse på øerne, men som bor udenfor øerne
- Personer med mindst en nulevende forælder eller anden person, som de er eller har været i familie med indenfor området (har haft samme familienummer)
- Personer med bopæl på øerne i perioden 1980-2020, som ikke har bopæl på øerne i undersøgelsesårene.
- Direkte fraflyttede unge, det vil sige personer som tidligere, men ikke i undersøgelsesåret har bopæl på øerne, med familie der fortsat har bopæl på øen.

Vi ønskede desuden at undersøge gruppen af virksomhedsejere uden bopæl på øen, men datagrundlaget herfor var for spinkelt.

Vi har desuden undersøgt antallet af personnætter i alle former for overnatningstyper samt den særlige overnatningsform i "eget sommerhus".

På øerne har vi anvendt en række kvalitative metoder såsom semistrukturerede interviews og samtale-workshops. Der blev i alt afholdt 39 semistrukturerede interviews (heraf to gruppeinterviews) med repræsentanter fra lokalsamfund på de fire øer, der har viden om forskellige typer af lokale fællesskaber og samspil mellem fastboende og tilvalgsbeboere. Der blev ligeledes afholdt seks samtale-workshops på de fire øer, primært med repræsentanter fra øernes idrætsforeninger samt borger- og beboerforeninger, men også med projektmagere og repræsentanter fra vigtige institutioner og erhvervsliv på de fire øer.

Derudover er der afholdt et afsluttende webinar, hvortil alle deltagere på de seks workshops og interviewpersoner er blevet inviteret til at deltage.

Nedenfor fremgår listen over interviewpersoner på de fire øer:

Interviewpersoner på Ærø:

Navn	Stilling/Organisation	Interviewdato
Nina Rydahl Andersen	Medstifter af Motorfabrikken Marstal	04.09.2023
Jes Jørgensen	Formand for Ommel Samvirke	20.09.2023
Rune Schmidt	Ærø Energi- og Miljøkontor samt medlem af Søby Lokalråd	21.09.2023
Lars Rahbek	Direktør for Byg med Kunst	21.09.2023
Christian Stadager	Direktør for Ærø Whisky	21.09.2023
Michael Nielsen	Tidligere direktør og stifter af Ærø Whisky samt formand for Foreningen Farmers Market Ærø	21.09.2023 og 05.01.2024
Henrik Hagbarth Mikkelsen	Lektor ved Marstal Navigati- onsskole	22.09.2023
Lone Søndergaard	Medstifter af Motorfabrikken Marstal	22.09.2023
Jan Kiwi	Kunstner og formand for Mar- stal Lokalråd	22.09.2023
Erik Kromann	Tidligere sømand og tidligere leder af Marstal Søfartsmu- seum	23.09.2023
Vagn Rottbøll Pedersen	Formand for Bregninge Lokal- råd	23.09.2023
Silvia Weihermüller	Filmproducent, ejer af Ærø Vin og Farmers Market Ærø	23.09.2023
Guido Weihermüller	Filmproducent, ejer af Ærø Vin og Farmers Market Ærø	23.09.2023
Boye Kromann	Tidligere direktør for ÆrøXpressen	20.12.2023

Interviewpersoner på Samsø:

Navn	Stilling/organisation	Interviewdato
Thomas Jakobsen	Formand for Samsø Festivalen	25.09.2023

Michael Kristensen	Projektkoordinator hos Samsø Energiakademi	25.09.2023
Malene Lundén	Projektleder hos Samsø Energiakademi	25.09.2023
Jeppe Dam Skriver	Daglig leder hos Sambiosen, Samsø Kultur- og Idrætscenter	26.09.2023
Kirsten Pedersen	Postomdeler og medlem af foreningen Samsø Råvarefestival	27.09.2023
Lise Christensen	Ejer af Søholm Opera	27.09.2023
Michael Bracegirdle	Ejer af Søholm Opera	27.09.2023
Karin Sevaldsen	Frivilligleder hos Søholm Opera	27.09.2023
Stefan Wolffbrandt	Formand for Langemark Landsbylaug	27.09.2023
Camilla Mikkelsen	Direktør for Økologisk Samsø A/S	27.09.2023

Interviewpersoner på Bornholm

Navn	Stilling/Organisation	Interviewdato
Rune Holm	Tilflytterkonsulent	21.11.2023
Susanne Danig	Ejer af Danig Performing Arts Service og direktør for foreningen BIRCA.	23.11.2023
Daniel Mühlendorph	Filmproducent og medstifter og formand for Wonderfestiwall	24.11.2023
Lene Havtorn Larsen	Leder af Bornholms Center for Kunsthåndværk Grønbechs Gård	27.11.2023
Herdis Terkelsen	Medlem af bestyrelsen for Rø Borgerforening	28.11.2023
Kaj Erik Mortensen	Formand for Hasle og Omegns Byting	28.11.2023
Mette Bentzen	Medejer af Egeværk	30.11.2023
Henrik Lehmann	Ejer af Gæstgiveriet i Allinge	30.11.2023
Inger Kaspersen	Medlem af Tejn Borgerforenings bestyrelse	06.12.2023
Iris Kofod	Formand for Vang Beboer- og Grundejerforening	07.12.2023

Interviewpersoner på Christiansø

Navn	Stilling/Organisation	Interviewdato
Lars Thorbek	Formand for Christiansøs Hytteforening	01.09.2023
Søren Thiim Andersen	Administrator på Christiansø	11.09.2023
Anne Marie Koefoed	Næstformand i Ørådet	11.09.2023
Ana Refsgaard	Christiansø Glas og forpagter af Christiansøs teltplads	12.09.2023
Per Alnor Kjær	Chefringmærker ved Christiansø Naturvidenskabelige Feltstation.	12.09.2023
Hans Ole Matthiesen	Naturvejleder og turismekoordinator	12.09.2023
Peter Karmark	Håndværker for Christiansø Administration.	13.09.2023
Jannie Højer Madsen	Turistguide og medarbejder hos Sirenehuset	13.09.2023

15 Litteraturliste:

- Adamiak, C., Pitkänen, K., & Lehtonen, O. (2016). Seasonal residence and counter-urbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal*, 82, 1035–1050.
- Back, A., & Marjavaara, R. (2017). Mapping an invisible population: the uneven geography of second-home tourism. *Tourism Geographies*, 19(4), 595–611.
- Benz, A. (2014). Mobility, multilocality and translocal development: Changing livelihoods in the Karakoram. *Geographica Helvetica*, 69(4), 259–270.
- Blumenthal, V., (2021). Fritidsboligbefolkningen og lokalsamfunnet: Kan fritidsboligeierne bli en ressurs for lokal utvikling?
- Bogason, Á., Karlsdóttir, A., & Broegaard, R. B. (2020). Planning for sustainable tourism in the Nordic region. Pan-Nordic analysis of Regional Tourism Strategies for rural areas. In Nordregio.
- Bogason, Á., Karlsdóttir, A., Broegaard, R. B. & Jokinen, J. (2021). Planning for sustainable tourism in the Nordic rural regions. Nordregio.
- Broegaard, R. B., Topsø Larsen, K., & Havtorn Larsen, L. (2019). Translocal communities and their implications for place branding. In A. Lucarelli, C. Cassinger, & S. Gyimóthy (Eds.), *Nordic Place Branding* (pp. 109–123). Edward Elgar Publishers
- Gallent, N. (2014). The social value of second homes in rural communities. *Housing, Theory and Society*.
- Hansen, E. & Olsen, H.-J. (2021). Stedsfællesskab – nøglen til vækst og stolthed i Kystdanmark. Eskild Hansen Forlag.
- Larsen, L., Brogaard, R. & Larsen, K. (2019); Kronik: Landdistrikternes hemmelige beundrere skaber udvikling.
- Müller, D. (2020); 20 years of Nordic second-home tourism research: a review and future research agenda.
- Norlén, G., Bogason, A., Cuadrado, A. et al (2022). State of the nordic region 2022. Nordregio.
- Randall, L., Vestergård, L. O., Rohrer, L., Huynh, D., Lidmo, J., Stjernberg, M., Weber, R., Sigurjonsdóttir, H. R., Guomundsdóttir, H., & Kivi, L. (2022) Remote work: Effects on Nordic people, places and planning 2021-2024, Nordregio.
- Rosendahl, L. (1996); Marstal Navigationsskole – I storm og stille, Marstal Søfartsmuseum

Slätmo, E., Vestergård, L. O., Lidmo, J., & Turunen, E. (2019). Urban – rural flows from seasonal tourism and second homes. Planning challenges and strategies in the Nordics (No. Nordregio report 2019:13). Stockholm, Sweden.

Slätmo, E., Ormstrup Vestergård, L., & Lidmo, J. (2020). Compact cities trigger high use of second homes in the Nordic Region. Stockholm: Nordregio Policy Brief 2020:2.

Topsø Larsen, K., Broegaard, R. B., & Larsen, L. H. (2018). Nye stemmer i landdistrikterne. Center for Regional og Turismeforskning.

Topsø Larsen, K., Broegaard, R., & og Havtorn Larsen, L. (2019). Translokalt engagement i landdistrikterne: Den mobile elites nye legeplads?. CRT. DANSK SOCIOLOGI. Nr. 4/30. årgang 2019.